

T.C.

FATİH ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KADİR SÛRESİ GRAMATİK, EDEBİ,
ANALİTİK YORUMU**

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan Sait KARAMANLI

Hazırlayan

Salih KALKAN

T.C.
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KADİR SÛRESİ GRAMATİK, EDEBİ,
ANALİTİK YORUMU**

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan Sait KARAMANLI

Hazırlayan

Salih KALKAN

ONAYLAMA SAYFASI

Enstitüsü : **Sosyal Bilimler**
Anabilim Dalı : **Temel İslam Bilimleri**
Tez Konusu : **Kadir Süresi Gramatik, Edebi,
Analitik Yorumu**
Tez Danışmanı : **Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan Sait KARAMANLI**
Tez Tarihi : **Haziran 2014**

Bu tezin şekil ve içerik açısından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Klavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Prof. Dr. Muhit MERT
Anabilim Dalı Başkanı

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı 511912014 numaralı öğrencisi Salih KALKAN tarafından hazırlanan bu tezin Yüksek Lisans Tezinde bulunması gereken yeterliliğe, kapsama ve niteliğe sahip olduğunu onaylıyorum.

Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan Sait KARAMANLI
Tez Danışmanı

Tez Smavı Jüri Üyeleri

..... İMZA.....
..... İMZA.....
..... İMZA.....

Bu tezin Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Klavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet KARAKUYU
Müdür

ÖNSÖZ

Kur'an-ı Kerim'in insanı dünya ve ahiret mutluluğuna götürebilmesi ancak O'nun doğru anlaşılması ile mümkündür. Kur'an'ın anlaşılması ile alakalı ilk tefsir çalışması, Sahabe efendilerimizin anlamakta zorlandıkları ayetleri Hz. Peygamber (s.a.s)'e sorarak başlamıştır. Hz. Peygamber (s.a.s) ile başlayan bu tefsir çalışmaları ise hiç kesilmeden günümüze kadar gelmiştir.

Kur'an'ın kendisine muhatap olan ve olacıklardan istediği; okunması, tefekkür edilmesi, anlaşılması ve hayata geçirilmesidir. Bu nedenle her çağ ve ortamda insanoğlunun ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir özelliğe sahip olan Kur'an'ın anlaşılması için Selef-i sâlihîn günümüze kadar yüzlerce eser vermişlerdir. Bugün Selef-i sâlihîn'den bize kadar gelen eserlerden istifade ederken, yaşadığımız devrin şartlarını da göz ardı edemeyeceğimiz ortadadır. Buna binâen hem selefin klasik tefsirlerinden, hem de modern dönem tefsir çalışmalarından istifade edebileceğimiz bir tefsir çalışması hedefledik. Bu çerçevede Kur'an'ın ilk inmeye başladığı Kadir gecesinin anlatıldığı Kadir sûresinin tefsirini çalışırken sûrenin klasik ve modern yorumlarından istifade ettik. Dil açısından analizlerin yanı sıra, sûrenin tarihi sürecini ve buna bağlı olarak bu sûreyi hayatımızda nasıl pratiğe dökebileceğimizi, ondan azami seviyede nasıl istifade edebileceğimizi; analiz etmeye çalıştık.

Bu tez giriş ve dört bölümünden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde tezin konusu, amacı ve yöntemi üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde, sûre hakkında genel bilgilere yer verilerek; ismi, konusu, indiği dönem, sebab-i nüzul, fazileti, önceki-sonraki sûreler ve bazı ayetlerle ilişkisi ele alınmıştır. İkinci bölümde, sûrenin dil açısından tahlili yapılarak, sûredeki bazı kavramlar, sûrenin i'râbı, kırâatı ve belagat özellikleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde, sûrenin tefsiri başlığı altında ayetlerin tefsirine yer verilmiştir. Dördüncü bölümde ise, sûrenin indiği gece ele alınarak Kadir gecesini müstakil bir bölüm olarak işlenmiştir. Sonuç kısmında da

Çalışma boyunca yapılan inceleme sonucu elde edilen bulgular ve sonuçlar ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

Beni bu çalışmaya teşvik eden değerli hocam Prof. Dr. Muhit Mert'e ve tezin hazırlanmasında vaktini, yardım ve önerilerini hiçbir şekilde benden esirgemeyen kıymetli hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan Sait Karamanlı'ya en derin teşekkürlerimi sunarım.

Salih Kalkan

Haziran 2014

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının üniversitelerde başka bir tez çalışmasında sunulmadığını beyan ederim.

Salih Kalkan

Haziran2014

KISALTMALAR

A.g.e	:	Adı geçen eser.
A.g.m.	:	Adı geçen makale.
A.s	:	Aleyhi'sselâm.
B	:	Bin / İbn.
Bk	:	Bakınız.
Bsk	:	Baskı.
c.c	:	Celle Celâluhû.
C	:	Cilt.
DD	:	Diyanet Dergisi.
DİBD	:	Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi.
DİBY	:	Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
DİA	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
H.Ü.İ.F.D	:	Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.
H	:	Hicri.
H.z.	:	Hazreti.
İht	:	İhtisar.
İst	:	İstanbul.
M	:	Miladi.
Neş	:	Neşriyat.
Ö	:	Ölüm / Ölümü.
R.a	:	Radiyallahu anhu / anhuma / anhum / anha.
S.a.s	:	Sallâluhu aleyhi ve sellem.
S	:	Sayfa.
Tahk	:	Tahkik / Tahkik eden.
Trc	:	Tercüme.
Trhz	:	Tarihsiz.
V	:	Vefatı.
Vb.	:	Ve benzeri.
Vs.	:	Ve saire.
Y.Ü.D	:	Yeni Ümit Dergisi.
Yay	:	Yayın / Yayınları / Yayınevi.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
BEYAN	vi
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	4
Çalışmanın Konusu	4
Çalışmanın Amacı	4
Çalışmanın Yöntemi	5
Kaynaklar	6
1.BÖLÜM:KADİR SURESİNE GENEL BİR BAKIŞ	7
1.1. SÛRE HAKKINDA GENEL BİLGİLER	7
1.1.1. Sûrenin İsmi	9
1.1.2. Sûrenin Konusu	10
1.1.3. Sûrenin İndiği Dönem	12
1.1.4. Nüzül Sebebi	14
1.1.5. Sûrenin Fazileti	16
1.1.6. Sûrenin Kendisinden Önceki, Sonraki Sureler ve Diğer ayetler ile Olan İlişkisi	17
1.1.7. Surenin Üslubu	22
1.1.8. Nüzul dönemi ortamının şartları	25
1.1.9. Kur'ân'ın İnsanlığı İrşad Fonksiyonu	28
1.1.10. Ahkâm ve Ahlakî Yönden İnsanlığın Kur'an'a Olan İhtiyacı	29
2.BÖLÜM: SURENİN DİL AÇISINDAN TAHLİLİ	32
2.1. Suredeki Bazı Kavramlar	32
2.1.1. Elf [ألف] Kelimesi:	32
2.1.2. Emr [أمر] Kelimesi:	34
2.1.3. Fecr [فجر] Kelimesi:	35
2.1.4. Hayr [خَيْر] Kelimesi:	36
2.1.5. Hüve [هُوَ] Zamiri:	38
2.1.6. İna [إنا] Kelimesi:	40
2.1.7. el-Kadr [القدر] Kelimesi:	44

2.1.8.	Leyle [ليلة] Kelimesi:	48
2.1.9.	Melek [ملك] Kelimesi:	50
2.1.10.	Nezele [نزل] Kelimesi:	50
2.1.11.	Ruh [الروح] Kelimesi:	54
2.1.12.	Selam [سلام] Kelimesi:	56
2.1.13.	Şehr [شهر] Kelimesi:	59
2.1.14.	Matla' [مطلع] Kelimesi:	59
2.2.	Sûrenin İ'rabı	61
2.2.1.	Birinci Ayet:	61
2.2.2.	İkinci Ayet:	62
2.2.3.	Üçüncü Ayet:	63
2.2.4.	Dördüncü Ayet:	63
2.2.5.	Beşinci Ayet:	64
2.3.	Surenin Kıraat Açısından İncelenmesi	65
2.3.1.	Dördüncü Ayet:	65
2.3.2.	Beşinci Ayet:	67
2.4.	Surenin Belagat Özellikleri	68
2.4.1.	Birinci Ayet:	68
2.4.2.	İkinci Ayet:	69
2.4.3.	Üçüncü ayet:	70
2.4.4.	Dördüncü Ayet:	70
2.4.5.	Beşinci ayet:	72

3.BÖLÜM:KADİR SURESİ TEFSİRİ **73**

3.1.	Birinci Ayetin Tefsiri	73
3.2.	İkinci Ayetin Tefsiri	75
3.3.	Üçüncü Ayetin Tefsiri	77
3.4.	Dördüncü Ayetin Tefsiri	80
3.5.	Beşinci Ayetin Tefsiri	84

4.BÖLÜM:KADİR GECESİ **87**

4.1.	Kadir Gecesi Ne Demektir?	89
4.2.	Kadir Gecesi İsmi'nin Verilmesi	92
4.3.	Gecenin Fazileti	93
4.4.	Gecenin Alameti	98
4.5.	Gecenin Gizliliği	99
4.6.	Gecenin Tayin ve Tespiti	102
4.7.	Geçmiş Ümmetlerde Kadir Gecesi Var mıydı?	111
4.8.	Kadir Gecesi'nin Bedir ile İlişkisi	114
4.9.	Kadir Gecesi'nin Diğer Mübarek Geceler ile İlişkisi	116
4.10.	Kadir Gecesi'nin İhyası	119
4.11.	Kadir Gecesi ile İlgili bir Değerlendirme	123

SONUÇ **125**

KAYNAKÇA **128**

Enstitüsü : **Sosyal Bilimler**
Anabilim Dalı : **Temel İslam Bilimleri**
Tez Danışmanı : **Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan**
Sait KARAMANLI
Tez Tarihi : **Haziran 2014**

KISA ÖZET

KADİR SÛRESİ GRAMATİK, EDEBİ, ANALİTİK YORUMU

Salih KALKAN

Kadir gecesi Kur'an-ı Kerim'in indirildiği gecedir. Bu gecenin hangi gece olduğu kesin olarak bildirilmemesine rağmen, son on günü içindeki tek geceler olduğu üzerinde durulmuş ve Ramazan'ın 27. gecesi olduğu kabul edilmiş, kelime anlamının; mevki, azamet, değer ve şeref manalarına binâen Kur'an'ın inmesiyle şeref kazanmış bir gecedir. Kadir gecesinin anlatıldığı Kadir sûresi, Kur'an-ı Kerim'in ne zaman indirildiğini ve bu zamanın özelliklerini anlatır. Aynı zamanda Kur'an'ın faziletlerinden azami seviyede istifade edebilmenin gereğine de işaret eder.

Kur'an ayetlerine baktığımızda Allah (c.c.)'in insana çok değer verdiğini ve onu mükemmel bir şekilde yarattığını görmekteyiz. Bu mükemmel varlığın zayı olmasını istemeyen Allah (c.c.) Kur'an'ı insanlığa kurtarıcı bir rehber olarak göndermiştir. Özellikle inanan insanların bu rehberine kulak verip, insanlığın selameti ve istifadesi için Kur'an'ın güzel nasihat ve tavsiyelerini arz etmeleri gerekir. Bunun için Kur'an'ın nüzülünün canlı tutulması gerekmektedir. Bu vesile ile O'nun nüzülünün canlı tutulması adına, nüzülünün her sene-i devriyesinde, indiriliş günü olan Kadir gecesi ibadet ve iyiliklerle ihya edilmeye gayret edilmektedir. Ramazan ayı münasebetiyle mukabeleler okunup hatimler indirilerek nesiller boyu bu canlılık korunmaya çalışılmaktadır. Kur'an'ın her bir harfine on sevap verilerek Allah (c.c.) tarafından kat kat sevapla mükâfatlandırılması, inanan insanları Kur'an'dan daha fazla istifadeye mazhar kılmıştır. Hatta bu faziletli amelden azami seviyede istifade edebilmek için Kur'an'ın ezberlenmesi faaliyeti asırlardır nüzülün canlı kalmasına vesile olmuştur.

Binaenaleyh, Kadir s uresini tez konusu olarak tercih etmemizin sebebi; tek bir gecede yapılan ameller nasıl oluyor da bin ayda yapılanlara denk veya daha fazla olduğudur. Esasen zamanların ve mek anların bizatihi değeri yoktur. Allah (c.c.) ona kıymet verdiği için kıymetlidir. Kible bile kendi zatında hususiyeti yoktur. Allah (c.c.) buraya d n n dediği için kıymetli olmuştur. Kadir gecesi de Kur'an onda indiği için değer kazanmıştır. Çünkü Allah (c.c.) bu gecede yapılan ibadet ve taatlere sair zamanlarda yapılanlardan daha çok mükâfat vereceğini vaaz ediyor. Bunun sebebi tamamen Kur'an'ın bereketi ve inzalidir. Dolayısıyla Kadir gecesini Kadir gecesi yapan Kur'an'dır.

Kadir s uresinin gramatik, analitik ve edebi yorumu isimli bu çalışmada muteber klasik ve ağdaş tefsir kitaplarına ve bu konuyla alakalı telif edilmiş eserlere müracaat edilmiştir. Kadir veya İna Enzelna diye de bilinen s re; gramatik, dil ve dilin zenginlikleri olan kıraat, irab, belagat, münasebet, sebab-i nüzul gibi değişik başlıklar altında incelenmiştir. Sure incelenirken müfessirlerin birbirlerine olan etkileri tespit edilip, modern ve klasik müfessirler arasında mukayeseler yapılmıştır. Ayet mealleri ve numaralarının verilmesine ise  zen gösterilmiştir. Bu tezde, Kur'an ile Kadir gecesi arasında önemli bir bağın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadir Suresi, Analitik yorum, Gramatik yorum, Kur'an tefsiri.

University : **Fatih University**
Institute : **Institute of Social Sciences**
Department : **Basic Islamic Sciences**
Supervisor : **Assist. Prof. Ali İhsan Sait KARAMANLI**
Degree Awarded and Date : **June 2014**

ABSTRACT

QADİR SURAH GRAMMATICAL, LITERARY, ANALYTICAL COMMENTARY

Salih KALKAN

The Night of Power is the night the Qur'an was sent down the Quran. Tonight is the night to be precise, which has not been reported, although considered to be the 27th night of Ramadan, the meaning of the word; position, grandeur, value and dignity to the building sense of honor with the stroke of the Qur'an is a winning night. Kadir Kadir was told of the suras of the night, when the Quran was downloaded and describes the characteristics of this time. At the same time benefit the maximum level of the virtues of the Qur'an also refers to the need of being able to.

If we look at the verses of the Qoran, we see that Allah esteem human and create them excellent. Allah who does not want this perfect living creature to be lost, send Qoran to human for a savior guide. Especially believing people listen to this guide and present Qoran' s nice advices and recommendations for human's safety security profiting. The Qoran's apoplexy must be lived for this. According to this for living it's apoplexy, every year at the Night of Qadir, this time is tried to invigorate to enliven. With the relation of the Ramadan month this liveliness is tried to protect from a generation to other generation. Good works are given by Allah ten times more for a letter, believing people are supplied for profiting. For maximum profiting for this work, memorizing the Qoran is caused for its liveliness.

Consequently because of choosing the Qadir Sura for thesis topic is understanding that how can be a work become a thousand works in a night. Actually time and place do not have real value. Allah esteem them so that they are precious. Also the direction of Mecca has not real value from itself. It is precious because

Allah says that turn this way. Like this the Night of Qadir is valuable because it is the day when Quran is reduced. Allah sermonizes that he will give more reward than usually days for preying in this night. Cause of this only Quran's abundance and act of causing to descent. So Quran makes Qadir night real Qadir Night.

Kadir surahs of the grammatical, analytical and literary review called classic and contemporary books of tafsir in this study are valid and relevant to this matter has been applied to copyright works have been. Magnitude or time period known as Inna Enzela; grammatical, with the richness of language and language recitation, irap, eloquence, the relationship, reasons are investigated under different headings such as-i-revelation. Time to each other when examining the effects of commentators identified and comparisons were made between modern and classical commentators. And the number of verses in Quran to be given the attention to detail shown. In this thesis, with the Qur'an that there is an important link between the Night of Power is concluded.

Key words: Qadir surah, Analytical interpretation, Grammatical interpretation, the Koran commentary

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması ve yorumlanması konusu Hz. Peygamber (s.a.s)'den bu güne kadar tefsir çalışmalarında önemli bir hususu oluşturmuştur. Kur'an'ın anlaşılması ve Müslüman toplumların ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için yapılan tefsir çalışmalarından biri de müstakil tefsir çalışmalarıdır. Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim'in daha iyi anlaşılması, daha iyi okunması ve insanların ondan daha fazla istifadesi için ilk dönemlerden itibaren kıraat, lügat, sarf, nahiv ve tefsir ilmiyle uğraşan âlimler tarafından, çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Genel olarak her bir sure muhtevası itibariyle Kur'an'ı Kerim'in bütün konularını olmasa bile bir kısmını ifade eder. Biz de bu çalışmamızda Kur'an-ı Kerim'in indiği geceyi mevzu edinen ve Kur'an'ın inmesiyle şeref kazanan Kadir gecesinin konu edildiği Kadir sûresini ele aldık.

Tez çalışmamız olarak seçtiğimiz Kadir sûresinde; etimolojik olarak kelimelerin izahı, kıraat, i'rab, belagat, sebab-i nüzul, münasebet, ayetlerle ilgili gerekli izahat, ayetlerin kronolojik olarak değerlendirilmesi ve ayetlerden çıkartılan temel hedefler ve hükümler üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın Amacı

Kur'an-ı Kerim, her zaman insanların inanç, ahlak, sosyal ve ferdi bütün problemlerinin çözümünde müracaat edecekleri en önemli ilahi kaynakların başında gelir. Müfessirler bu ilahi kaynağı daha iyi anlamak ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına farklı tefsir metotları geliştirmişlerdir. Bazı müfessirler, dil

merkezli yorum geleneğinde yoğunlaşırken bazıları da rivayetler üzerinde durmuşlar bu sebeple tefsirler rivâyet tefsiri ve dirâyet tefsiri olarak ele alınmıştır.

Kur'an'ın nüzul döneminde Hz. Peygamber (s.a.s) ayetlerin anlaşılması gereken yerleri açıkladığından dolayı sahâbe-i kirâm anlama konusunda ciddi problemler yaşamamışlardır. Hz. Peygamber (s.a.s) vefat edince ashab, vahyin inişine şahit olduklarından, çoğu kez Kur'an'ı, Kur'an ve Sünnetle tefsir etmeye çalışmışlar ve bununla beraber yeri geldikçe içtihat ve te'vil metodunu da kullanmışlardır.

Sonraki dönemlerde, İslam coğrafyası genişleyip, yeni toplum ve milletler İslam'ı kabul etmeye başlayınca Kur'an'ın yorumlanması konusunda yeni kültür ve yeni anlayışlardan doğan problemlerin çoğaldığı görülmüştür. Sahabe, tabiün ve sonraki nesiller, ayetleri anlamaya çalışmışlar ve bu bağlamda günümüzdeki müfessirlere öncülük etmişlerdir.

Kur'an tefsiriyle uğraşan araştırmacılara düşen görev; günümüze iyi tanınması ve ortaya çıkan yeni problemlerin çözümlerini, klasik ve çağdaş tefsir kaynaklarından araştırarak, günümüz insanının anlayabileceği şekilde eserler ortaya koymasındır.

Çalışmamızın temel amacı gramatik ve analitik yorumlu tefsir çalışmalarında takip edilmesi gereken metodu ortaya koyarak bu metot doğrultusunda Kadir sûresini incelemektir.

Bu tez çalışmamız, geçmişten günümüze, klasik ve modern pek çok müfessirin konuya bakış açısını görebilmek amacıyla kaleme alınmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma tefsir kitaplarının tarandığı bir literatür çalışmasıdır. Tefsir kitaplarından konuyla ilgili analitik ve gramatik yorumlar, tahliller ele alınarak bir çalışma yapılacaktır. Buna binâen gramatik edebi bir inceleme yapacağız. Tefsir kaynaklarında, ayetlerle ilgili zaman zaman birçok görüş zikredilmiştir. Bu durumda müfessirin naklettiği görüşlerden kendisinin tercih ettiği görüş belirtilmiştir.

Çalışmamızda sebab-i nüzul konusunda sûrenin farklı rivayetlerini ele alıp, bu farklı rivayetleri detaylarıyla birlikte vermeye çalıştık. Genel değerlendirmeleri de özellikle klasik dönemden İbn Kesir, Kurtubi, Taberi, Razi, Suyuti ve Vahidi gibi hem dil hem de rivayet zengini tefsirlerden, çağdaş dönemden de Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Celal Yıldırım vb. isimlerin tefsirleri ışığında yapmaya çalıştık.

Aynı konuyla ilgili değişik rivayet zincirleriyle nakledilen hadislerin sadece bir rivayeti alınmış olup, hadislerin kaynaklardaki yerleri dipnotlarda gösterilmiştir.

Kaynaklar

Bu çalışmamızda, rivâyet ve dirâyet tefsir kitapları, konuyla alakalı telif edilmiş konulu tefsir çalışmaları, sahih hadis kaynakları, siyer ve lügat kitapları, başlıca müracaat ettiğimiz kaynaklar olmuştur. Sûredeki konular incelenirken, tefsir kaynakları kronolojik sıraya göre taranmış, klasik ve modern müfessirlerin görüşleri cem edilerek ortak sonuçların çıkarılmasına çalışılmıştır. Gramatik yönden ayetlerin manalarına tesir eden i'rab, kıraat ve belagat özellikleri sade bir şekilde izah edilmiş olup bu konularda temayüz etmiş olan Zemahşeri, İbn Kesir, Razi, Kurtubi, Taberi ve Şevkani'nin tefsire dair eserleri temel alınmıştır. Ayet meallerinde Diyanet Vakfı ve Suat Yıldırım'ın meallerinden istifade edilmiştir.

1.BÖLÜM: KADİR SURESİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. SÛRE HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Kur'an, insanlığa rehberlik etmek için Allah katından gönderilen eşsiz bir kitaptır. O'nun indirilmeye başlandığı gece, adeta insanlığın gidişatının ve geleceğinin belirlendiği bir takdir gecesi olmuştur. Çünkü Kur'an, inzalinin başladığı ilk andan itibaren insan hayatının her sahasına müdahale etmiştir.

Allah katından mübarek bir gecede insanlara hidayet rehberi olarak indirilen Kur'an, bir beyan mucizesidir. O'nun muhatabı akıl ve irade sahibi olan insandır. İnsan için en önemli vazife Kur'an'a uymak ve onun ahlakı ile ahlaklanarak düsturlarını pratiğe dökmektir.

Öyleyse anlamak ve anladığımızı pratiğe dökme hususunda Kur'an'ı elimize aldığımızda kiminle diyalog halinde olduğumuzu, kimden bilgilenmeye çalıştığımızı hatırlayarak herhangi bir kitap okumadığımızı, gökler ötesi âlemden, Aziz ve Hâkim olan Allah(c.c)'tan gelen, bir kitapla karşı karşıya olduğumuzun şuurunda olarak okuyacak ve hikmete kapı aralayacağız. Çünkü Kur'an,

﴿يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ﴾

*“O hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet nasib edilmişse, doğrusu, büyük bir hayra mazhar olmuştur. Ancak tam akıllı olanlar gerçekleri anlar ve düşünürler”*¹ demektedir.

Kur'an, insanlığa manevi gelişme yolunu açmış ve onu içinde yaşadığı cehaletin her türlü karanlığından ve körlüğünden kurtarmıştır. Çünkü Kur'an'dan her

¹Bakara, 2/269.

bir ayet, insanların selameti ve saadeti içindir. Onun için yeryüzünü şereflendirdiği gece “değerli gece” olarak kabul edilmiştir.

Kur’an’ın indiği geceye vurgu yapılarak Kur’an’ın şerefının anlatıldığı, hem Kadir gecesine hem de takdir gecesine dikkat çeken bir sureyle karşı karşıyayız. Kadir sûresi Allah (c.c)’ın yeryüzüne hayatbahş eden kelamının indirildiği, rahmet kapılarının açıldığı, kullarına en büyük nimetini bahşettiği geceden söz eden bir sûredir.

“Kadir gecesi, "kandil geceleri" denilen ve zamanla İslâm kültür tarihinde kutsallığına inanılıp çeşitli ibadetlerle ihya edilen, hatta merasimlerle kutlanan gecelerden biri ve en önemlisidir.”²

Mekkî veya Medenî oluşu hususunda ihtilâf bulunan Kadir sûresi, Kur’an-ı Kerim'in doksan yedinci sûresidir. Beş ayet, otuz kelime ve yüz yirmi harften oluşur.³ Nüzul sırası yirmi beş olup fasılası “ra” harfidir.⁴

Zemahşeri’ye (v. 538/1143) göre Abese sûresinden sonra inmiştir.⁵ Şems sûresinden önce 25. sûre olarak nazil olmuştur. Okumayı emreden “Alak sûresinden” sonra, Ehl-i Kitab’ın okumaya, imana ve ihlâsa davet edildiği “Beyyine” sûresinden önce inmiştir.⁶

1.1.1. Sûrenin İsmi

Sûre ile ismi arasında bir münasebet olduğunu düşünmek, sûrelerin isimlendirilmesinin de tevkifiî olmasına bağlıdır. Kur’ân-ı Kerîm'in sûrelere

²Heyet, Çağrı Mustafa, Dönmez İbrahim Kafi, Gümüş Saadettin, Karaman Hayrettin, *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİB Y, V/605.

³Şeddeli harfler tek sayıldığı takdirde 113 harf olur. Şeddeli harfler iki sayıldığı zaman 119 olur. “Melaiketü” deki “lam” harfi üzerindeki gizli “elif” (uzatan elif) de sayıldığı zaman harfler 120 olur.

⁴Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur’an Dili*, Azim Yayınları, IX/334; Heyet, *Kur’an Yolu*: V/603; Arslan Ali, *Hülâsâtü’l-Tefsir Büyük Kur’an Tefsiri*, Arslan Yayınları, XVI/98.

⁵ez-Zemahşeri, Ebu Kasım Carullah Mahmud bin Ömer, *el-Keşşaf an Hakaiki’t-Tenzil ve Uyumi’l-Ekâvîl fi Vücûhi’t-Te’vîl*, Dâru’l-Kitâbi’l-Arabi, IV/780; Heyet, *Kur’an Yolu*, V/603; Çetiner, Bedrettin, *Esbab-ı Nüzul*, Çağrı Yayınları, II/962.

⁶Elmalılı, *Hak Dini*, IX/334; Heyet, *Kur’an Yolu*, V/603.

bölünmesi ve bunlara isim verilmesi de vahye dayalıdır.⁷ Sûreler isimlerini genel manada sûre içinde geçen bir kelime veya bir ifadeden ya da sûre içinde anlatılan olayların etrafında döndüğü kişilerin isimlerinden almıştır. Kur'an sûrelerinin pek çoğu da isimlerini doğrudan Hz. Peygamber (s.a.s)'in tevcihlerinden almıştır.

Kadir sûresi'nde inzal olayının Kadir gecesinde gerçekleştiği anlatılır. Bu sûre, Kur'an'ın indirildiği gecenin büyüklük ve şerefini ifade etmek üzere “*Gerçek biz onu Kadir gecesinde indirdik*”⁸ buyurduğu ayetinden dolayı "Kadir" sûresi adını almıştır.⁹ Yani, Kadir sûresi şu sebeplerden dolayı “Kadir” ismiyle tesmiye edilmiştir;

- a) Kur'an'ın kadri ve şerefi büyük bir gecede inmesinden,¹⁰
- b) Birinci ayette "kadir" kelimesinin geçmesinden,
- c) Hz. Peygamber (s.a.s)'in ilk vahiy aldığı geceyi tanımladığından,
- d) Kadir gecesinin isminin üç kere geçerek onun önemini vurguladığından,
- e) Sûre Kadir gecesini anlattığından dolayı bu adı almıştır.¹¹

Ayrıca Kadir sûresi Ebu Zerr (r.a.)'in rivayeti üzere “İnna enzelnaahu sûresi” diye de isimlendirilir.¹²

1.1.2. Sûrenin Konusu

Sûrede bahsedilen Kadir gecesinin, içinde Allah (c.c.)'in mü'min kullarına indirdiği ilahi lütuf ve esintiler bulundurması münasebetiyle diğer gecelerden üstündür. Kadir gecesindeki bu ilahi lütuf ve tecelliler Kur'an'ın inmesine verilen

⁷ **Tuncer Faruk**, Kur'an'ın Mahfûziyeti Açısından "Ayatler ve Sûreler Arasındaki Münasebet, *Y Ü D*, 56.sayı, Nisan Mayıs Haziran 2002.

⁸ **Kadir**, 97/1.

⁹ **Yıldırım, Suat**, *Kur'an'ı Hakim ve Açıklamalı Meali*, Kadir sûresi, Define Yayınları, s 598; **Paksoy, Kadir**, Rivayetler Işığında Kadir Gecesi, *H.Ü.İ.F.D*, Yıl: 17, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

¹⁰ **Mevduği**, *Tefhimu'l-Kur'an*, İnsan Yayınları, VII/179; **Zuhayli, Vehbe**, *et-Tefsiru'l-Münir*, XV/575; **Arslan**, *Kur'an Tefsiri*, XVI/98.

¹¹ **Heyet**, *Kur'an Yolu*, V/603.

¹² **Elmahlı**, *Hak Dini*, IX/334; **Heyet**, *Kur'an Yolu*, V/603.

değerden dolayıdır. Aynı zamanda sûrede, meleklerin Hz. Cebrail (a.s.) ile beraber Allah (c.c.)'in selamını geceyi ihya edenlere getirdiğinden bahsedilerek bu selamın sabaha kadar devam ettiği ifade edilir.

Ayrıca sûrede Kur'an'ın indirilişi önce aya nispet edilip, sonuna doğru geceye nispet ediliyor. Kadir gecesinin belirsizliği sebebiyle de, bir anlamıyla Ramazan, diğer anlamıyla da Kadir gecesini münasebetiyle daima Kur'an'a vurgu yapıyor.

Sûrede başlıca şu konular işlenmiştir. Kur'an-ı Kerim Kadir gecesini indirilmiştir. Bundan dolayı bu gece, içinde Kadir gecesini bulunmayan bin aydan hayırlıdır. Bu gecede başta "ruh" olarak isimlendirilen Hz. Cebrail (a.s.) olmak üzere görevli melekler yeryüzüne iner. Bu vesile ile gece sabaha kadar bütünüyle selam ve esenliktir.

Ayrıca Kur'an-ı Kerim'in inmeye başladığı vakitten, meleklerin ve Hz. Cebrail (a.s.)'in Allah (c.c.) katından faziletler, bereketler ve hayırlarla¹³ Allah'ın Salih-mümin kulları üzerine indiği Kadir gecesinin diğer gün, gece ve aylara olan üstünlüğünden söz etmektedir.¹⁴

Kadir sûresi Kur'an'ın değeri ve önemi hakkında bilgi vermektedir. Kur'an'ı Kerim'de Alak sûresinden sonra yer almasından anlaşılıyor ki, bu mukaddes kitabın nüzûlünün başlangıcındaki beş ayetin nazil olmasından sonra bu kitabın, değeri büyük olan bir gecede nazil olduğu ve nüzûlünün büyük anlam taşıdığıdır.¹⁵

Allah (c.c) ilk olarak "O'nu biz indirdik" ifadesiyle "bu Kur'an insan sözü olmayıp, inen vahiydir. Bunun nüzûlü bizim tarafımızdan Kadir gecesinde olmuştur" demektedir. Bu kitabın nüzûlü, sadece bir kitabın nüzûlünü ve sadece Kureyş'i, Arabistan'ı kapsayan bir olay değil; bütün dünyanın takdirini ve gidişatını değiştirecek bir kitabın nazil olması olayıdır.

¹³Duhan 44/3-4; Heyet, *Kur'an Yolu*, V/603-604.

¹⁴eş-Şevkânî, Muhammed bin Ali bin Muhammed bin Muhammed Abdullah eş-Şevkânî el-Yemenî, *Fethu'l-Kadir el-Câmiû Beyne Fenneyi'r-Rivâyeti ve'd-Dirâyeti min İlmi't-Tefsîr*, Dâru ibn-i Kesir, Şam, Dâru'l-Kelim et-Tayyib, V/575; İbni Aşur, Muhammed Tahir bin Muhammed bin Muhammed et-Tunusî, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru't-Tunusiyye, XXX/457-458; Heyet, *Kur'an Yolu*: V/604-605.

¹⁵el-Bikâî, İbrahim bin Ömer bin Hasan er-Ribat bin Ali bin Ebi Bekr, el-Bikâî, *Nazmü'd-Dürer*, Dâr-ül-Kitabi'l-İslami, XXII/177; Zuhayli, *et-Tefsîru'l-Münir*, XV/575.

Diğer bir ifadeyle, bu büyük ve kadr-ü kıymet sahibi şerefli bir gecedir. Bu gece bin aydan daha hayırlıdır denilerek Mekke'deki kâfirler şöyle uyarılmıştır: Siz ahmaklığınızdan dolayı Hz. Peygamber (s.a.s)'in getirdiği kitabı bir afet, bir musibet sanıyorsunuz ve O'ndan kaçılıyorsunuz. Oysa bu kitabın nazil olduğu gece o kadar hayırlı bir gecedir ki, insanlara insanlık tarihinde bin ayda yapılmayan iyilik, bir gecede yapılmıştır. Aynı şey Duhan sûresinde;

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ﴾

“Biz onu kutlu bir gecede indirdik. Çünkü Biz haktan yüzçevirenleri uyarırız”¹⁶ ayetiyle de değişik bir üslupla ifade edilmiştir. Sonunda, Meleklerin ve Hz. Cibril'in, Rabbinin izniyle bu gece her emri indirdikleri bildirilmiştir.¹⁷ Duhan suresi dördüncü ayette buna “Emr-i Hakîm” denilmiştir.

Daha sonraki bölümlerde detaylı bir şekilde işleyeceğimiz sûrenin şimdilik sadece metni ve mealini vereceğiz:

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿﴾ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ

شَهْرٍ ﴿﴾ تَنْزَلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ﴿﴾ سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطَلَعِ الْفَجْرِ

“Biz Kur’ân-ı indirdik Kadir gecesini. Bilir misin nedir Kadir gecesini? Bin aydan daha hayırlıdır Kadir gecesini! O gece Rab’lerinin izniyle Ruh ve melekler, her türlü iş için iner de iner.. Artık o gece bir esenliktir gider. Tâ tan ağarana kadar...”¹⁸

1.1.3. Sûrenin İndiği Dönem

Burada sûrenin indiği dönemle ilgili rivayetler değerlendirilip, sonraki başlıkta da sûreyle ilgili zikredilen tefsir rivayetlerinin analitik tahlili yapılacaktır.

¹⁶Duhan, 44/3.

¹⁷Duhan, 44/4.

¹⁸Kadir, 97/1-5.

Suat Yıldırım sûrelerin indiği dönemle ilgili şöyle bir değerlendirmede bulunur; *"İslâm âlimleri, genelde Kur'ân vahyini bir bütün olarak telâkki ettikleri için, sure ve âyetleri nüzul seyrine göre sıralama işine çok önem vermemişler daha genel ve kolay bir tasnif ile Mekkî ve Medenî şeklinde ayırd etmişlerdir. Sayıları on civarında dolaşan bazı kısa surelerin Mekkî mi, Medenî mi olduğu hakkında değişik görüşler bulunmaktadır; er-Ra'd, er-Rahman, ed-Dehr, el-Kadr, ez-Zilzal, el-Felak, en-Nas gibi. el-Kadi Ebu Bekr; "Mekkî veya Medenî'lik vasfının, Sahabenin hıfzına raci olduğunu, bu konuda Hz. Peygamber (s.a.s.)'den herhangi bir şeyin gelmediğini ve O'nun (s.a.s.), bununla emrolunmadığını, Allah (c.c.)'ın da bunları bilmeyi, dinin farzlarından kılmadığını" belirtir. Mekkî surelerin sıralanması konusundaki rivayetler, genel olarak fazla değişiklik göstermese bile, itmi'nan verecek şartları haiz değildirler. Ancak, surelerin Mekkî veya Medenî oluşları hakkında şüpheye gerek olmayacak bir bilgi olduğunu söyleyebiliriz. Mekkî veya Medenî oluşları hususunda ihtilaf bulunan sureler hakkında, iki yönlü rivâyetlerin olması da önemli değildir. Çeşitli durumları değerlendirmiş olan âlimlerin fikirlerinin oluşturduğu "Cumhurun kanaati", bu surelerin yerlerini ta'yin edecek görüşler ortaya koymuştur. Aynı ayrı sûrelerin Mushaftaki tertibi arasında da tam bir tenasübün bulunması, ona yeterli bir kanaat vermektedir."*¹⁹

Konumuz olan Kadir sûresiyle ilgili rivayetleri bilmeyen bir kimse sûrenin Mekke'de nazil olduğunu söyleyebilir. Fakat çok sayıda müfessirimiz sûrenin nüzûlü ile ilgili rivayetleri göz önünde bulundurdıkları için Medine'de indiğini söylemektedir. Bunun için Kadir sûresinin de Mekkî mi, Medenî mi olduğu konusunda ihtilaf vardır. Ebu Hayyan, Bahru'l Muhit'te çoğu ilim ehline göre bu sûrenin Medenî olduğunu söyler. Ali b. Amr el- Vahidi, (v.468/1075) tefsirinde bu surenin Medine'de nazil olan ilk sûre olduğunu belirtir.²⁰

Tabiûn'dan Dahhak ve Mukatil'e göre de sûre Medenî'dir.²¹ Ebu Salih'in İbn Abbas'tan yaptığı rivayete göre de sûre Mekkî'dir. Ancak İbn Abbas (r.a)'dan

¹⁹ Yıldırım Suat, Âyetlerin Kronolojik Sıralanması, *Y Ü D*, 56.sayı, Nisan Mayıs Haziran 2002.

²⁰ Alusî, Ebu'l-Fazl Şihabu'd-dîn Mahmud b. Abdullah el-Alusî, el-Bağdadî, *Ruhu'l Meânî fî Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azîm ve's-Seb'il-Mesanî*, Dâru-l-Kütübü-l-İlmiyye, XV/411; el-Kurtubî, *el-Camiu Li-Ahkami'l-Kur'an*, Buruç Yay. XIX/233; Mevduî, *Teshimu'l-Kur'an*, VII/179; Elmalılı, *Hak Dini*, IX/334.

²¹ ez-Zemahşeri, *el-Keşşaf*, IV/780.

yapılan ikinci rivayete göre ise sûre Medine'de inmiştir.²² Medenî olduğuna dair Hz. Hasan'dan da bir rivayet nakledilmiş olup Celaleddin Suyûti, (v. 911/1505) “Bu hadis, El Mûzenî'nin ifade ettiği gibi münkerdir” demiştir.²³ Elmalılı M. Hamdi Yazır da bu sûrenin Medenî olduğunu ifade etmiştir.²⁴

Buna karşılık el-Maverdi çoğunluk âlimlere göre bu sûrenin Mekkî olduğunu açıklar. İmam Suyûti de aynı şeyi İtkan'da yazar. İbn Merduye, İbn Abbas, İbn Zübeyr ve Hz. Aişe'den bu sûrenin Mekke'de nazil olduğuna dair bir kavil nakleder. Sûrenin muhtevasına dikkat edilirse Mekke'de nazil olduğu anlaşılmaktadır.²⁵ Bazı müfessirler de sûrenin Mekke'de inmiş olduğuna dair görüş bildirmişlerdir.²⁶ Mesela; Razi'ye göre sûre Mekkî'dir.²⁷ İbn Kesir'e ve Neseffî'ye göre de sûre Mekkî'dir.²⁸

Görüldüğü gibi Kadir sûresinin Mekkî mi Medenî mi olduğu hususunda bir görüş birliği yoktur. Medine'de nazil olduğunu söyleyen müfessirlerin görüşü mantıklı olabilir. Zira Ramazan ayında orucun farz kılınmasından sonra Ramazan ayı içinde Kadir gecesinin değerini anlattığı için Medine'de nazil olma ihtimali güçlüdür. Nüzûl sebeplerine baktığımız zaman da, Medine'de nazil olduğunu gösteren rivayetler de vardır.²⁹ Çünkü bu rivayetlerde Hz. Peygamber (s.a.s.)'e soru soran şahısların çoğu Ensar'dandır. Bu sebeple bazı müfessir söz konusu rivayetler muvacehesinde sûrenin Medenî olduğuna hükmetmişlerdir.

Özetle belirtecek olursak müfessirlerimiz sûrenin dilsel yapısı çerçevesindeki ipuçları ile sebab-i nüzûl rivayetleri arasında sıkışıp kalmışlardır. Bu sebeple sûrenin tarihi sürecini tespitinde zorlandıkları görülmektedir. Bununla birlikte

²²İbni Aşur, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXX/455.

²³Süyûtî, Ebu'l Fazl Celalüddin Abdurrahman bin Ebu Bekr, *Lübabü'n-Nükûl*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, s. 215.

²⁴Elmalılı, *Hak Dini*, IX/334.

²⁵er-Râzî, Fahrüddin Ebû Abdillâh Muhammed bin Ömer bin Hüseyin bin Hasan bin Ali et-Temîmî el-Bekrî er-Razî eş-Şaffî, *Mefâtihu'l-gayb*, Akçağ Yay. XXIII/277; Mevdudî, *Tefhimu'l-Kur'an*, VII/179.

²⁶ez-Zemahşeri, *el-Keşşaf*, IV/780.

²⁷er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, XXIII/277.

²⁸İbni Kesir, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, VIII/441; Neseffî, Ebu'l-Berekât Abdullah İbn Ahmed en-Neseffî, *Medâriküt-Tenzil*, Dâr'un Nefâi, IV/283.

²⁹Elmalılı, *Hak Dini*, IX/334.

klasik müfessirler bu farklı rivayetlerin telifi ile ilgili tartışmaya girmemişlerdir. Netice itibariyle onlar selefın söylediklerini doğru aktarma endişesinden dolayı böyle bir tartışmayı tercih etmemiş olabilirler.

Nitekim rivayet edilen bütün sûre listeleri bu sûreyi Mekkî sûreler içerisine koymaktadır. Çünkü “Cumhurun kanaati” bu yöndedir. Razî, İbni Kesir ve Nesefî gibi müfessirler de sûrenin Mekkî olduğuna hükmetmişlerdir. Ayrıca, sûrenin Alak sûresinden sonra gelmesi, onun Mekke dönemine ait olduğunu ve ilk dönemlerde indiğini desteklemektedir ki, önceki sûrenin (Alak) ilk beş ayetinin nüzûlünün Hz. Peygamber (s.a.s)’in nübüvvetine atıfla başladığından Kadir sûresi, Mekke döneminin başlangıcında inmiştir.

1.1.4. Nüzûl Sebebi

Bir önceki bölümde sûrenin Mekkî mi Medenî mi olduğuyula ilgili müfessirlerimizin görüş ve kanaatlerini değerlendirdik. Bu bölümde ise kanaatleri değerlendirmede önemli bir role sahip olan, sûre ile ilgili rivayetleri tahlil edeceğiz. Tefsirler sahabe ve tabiûn’ün, sûrelerin iniş zamanı ile ilgili yorumlarıyla doludur ve bu yorumların pek çoğu aslında sûrenin sebab-i nüzûlünü gösteren kesin olgular değildir. Ancak, klasik tefsirlerde konunun kesin hatlarla sonuca bağlanmadığını görüyoruz. Bu da klasik tefsircilerin sebab-i nüzûl ile alakalı yorumları adeta bir tefsir rivayeti gibi algıladıklarını çağrıştırmaktadır. Kadir sûresinin de sebab-i nüzûlü hakkında değişik rivayetler vardır.

Bunları şu şekilde ele alabiliriz:

a) İbn Ebi Hatim’in Ebu Zür’a kanalıyla Mücahid’den rivâyetine göre bir gün Hz. Peygamber (s.a.s.) Benî İsrâîl’den Şem’un adında bir kahraman mücahidin bin ay, yani seksen sene zırhını çıkarmadan Allah için mücâhedeye devam ettiğini sahabîlerine anlattı. Bunun üzerine sahabîler kendi ömürlerine kıyaslayarak amellerini hafif gördüler ve hiçbir zaman onun mertebesine ulaşamayacaklarını düşünerek mahzun oldular. Bunun üzerine “Kadir Sûresi” nazil oldu ve Ramazan ayında bulunan Kadir gecesinde bir gece yapılan ibadetin bin ay ibadet ve cihattan

daha değerli olacağı müjdesini getirdi. Buna yakın bir açıklama İbn Abbas'tan da nakledilmiştir.³⁰

b) İbn Ebi Hatim'in Bir başka kanaldan rivâyetinde ise Hz. Peygamber (s.a.s.) Benî İsrâil'den Eyüp (a.s.), Zekeriya (a.s.), Hazkıyl b. Acûz (a.s) ve Yuşâ b. Nun'un (a.s) tarafet-ül ayn, yani göz açıp kapayana kadar dahi Allah'a isyan etmeden ve gafil olmadan ibadet ettiklerini anlattı. Sahabeler buna çok taaccüp ettiler. Kendilerinin buna muvaffak olamayacaklarını düşünerek mahzun oldular. Bunun üzerine Cebrail (a.s.) gelerek bu sûreyi inzal buyurdu ve “*Ya Resulallah! Allah ümmetinin zâfını ve aczini bildiği için onlardan daha hayırlısını ümmetine ihsan buyurdu. Kim kadir gecesini ibadetle geçirirse Allah ona seksen sene ibadet sevabı ihsan edeceğine vaat etti*” buyurdu.³¹

c) Diğer bir rivâyette Hz. Peygamber (s.a.s.)'e bütün ümmetlerin ömürleri gösterilmişti. Kendi ümmetinin ömrünü kısa görünce, ömrü uzun olan ümmetlerin amellerini düşündü. Kendi ümmetinin bu kısa ömürlerinde yaptıkları amellerle onlara ulaşamayacakları endişesi içinde üzüldü. Yüce Allah da Habîbine, bu üzüntüsüne mukabil Kadir gecesini vererek diğer ümmetlerin bin yılından daha hayırlı kıldı, Efendimizin (sav) hüznünü sevinç ve sürûra çevirdi.³²

d) Mücâhid şöyle demektedir: “İsrailoğulları arasında, sabaha kadar namaz kılan, sabahtan akşama kadar da cihat yapan birisi vardı. Ve bu kimse bu işi bin yıl böyle devam ettirdi” derken, Hz. Peygamber (s.a.s.) ve müminler buna imrendiler de, işte bunun üzerine Allah (c.c.), bu ayeti indirdi. Yani, “*Senin ümmetin için Kadir gecesi, o İsraili kimsenin bin yılından daha hayırlıdır*” demektedir.³³

³⁰ **Süyûtî**, *Lübabü'n-Nükûl*, s, 215; **Vahidi**, **Ebu'l-Hasen Ali bin Muhammed**, *Esbâbu'n-Nüzûl*, Dâru'l-İslam, s, 461; **İbni Kesir**, **Ebu'l-Fida İsmail bin Ömer bin Kesir el-Kureysi ed-Dimeşki**, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, (Tahk. Sami bin Muhammet Selame), Dâru Taybe, VIII/442-443; **el-Taberi**, **Muhammed bin Cerir Câmi'ül Beyan fi an Te'vili âyi Te'vili'l-Kur'an, (Tahk. Ahmet Muhammet Şakir), Dâru'l-Müessesetü'r-Risale, XXX/167; **er-Râzî**, *Mefâtihu'l-gayb*, Akçağ Yay. XXIII/285; **el-Kurtubi**, *el-Camiu Li-Ahkami'l- Kur'an*, XIX/235-237; **Elmalılı**, *Hak Dini*, VI/4592; **Çetiner**, *Esbab-ı Nüzul*, II/962.**

³¹ **Süyûtî**, *Lübabü'n-Nükûl*, s, 215; **Vahidi**, *Esbâbu'n-Nüzûl*, s,461; **Süyûtî**, *ed-Durru'l-Mensûr*, Dâru'l-Fikr, VIII/569; **İbni Kesir**, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, VIII/443; **el-Kurtubi**, *el-Camiu Li-Ahkami'l- Kur'an*, XIX/235-237; **Elmalılı**, *Hak Dini*, VI/4592; **Çetiner**, *Esbab-ı Nüzul*, II/962.

³² **Malik**, *Muvatta*, İtikâf, 15.

³³ **er-Râzî**, *Mefâtihu'l-gayb*, XXIII/280; **Yıldırım**, **Celal**, *Kur'an Tefsiri*, XIII/6923-6924.

e) İbn Cerir Taberi de “*Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır*”³⁴ ayetinin nüzûl sebebiyle ilgili olarak yine Mücâhid'den nakleder: Hz. Peygamber (s.a.s.), İsrailoğullarından bir adamdan bahsetmişti. O kişi ‘bin ay’ Allah yolunda cihat etmişti. Ayrıca gece yarısına kadar ibadet yapardı. Gündüzleri de nafile oruç tutardı. Belinde silahla ağzı oruçlu olduğu halde bu mücahit zat vefat etmişti. Hz. Peygamber (s.a.s.) bu hikâyeyi anlatınca Ashâb-ı Kirâm bu zata hayran olmuşlardı. Ayrıca kendi amellerini de onunkilerden az görmüşlerdi. Bunun üzerine bu sûre indi. Allah (c.c.) bu ümmete ‘Kadir gecesi’ni’ ihsan etti.³⁵

Görüldüğü gibi ana fikir değişmemekle beraber sebab-i nüzûl ile ilgili rivayetler de farklı farklıdır. Tüm bu farklılıklara rağmen yine de bu rivayetler tefsircilerin, özellikle klasik tefsir geleneğine sahip olanların, sûrelerin indiği dönemi tayin etme hususunda yol göstericileri olmuştur.

Yukarıda saydığımız rivayetler ışığında, bu sûre, sahâbelerin üzüntüsünü hafifleten bir sûre olarak indiği söylenebilir.

1.1.5. Sûrenin Fazileti

Sûrelerin faziletiyle ilgili rivayetlerin fazlalığı insanları bu rivayetlere karşı temkinli davranmaya sevk etmiştir. Ancak Kadir sûresinin fazileti ve sûrenin okunmasıyla elde edilecek manevi kazançları bildiren rivayetleri incelediğimizde az ve öz diyebileceğimiz birkaç hadis bulabilmekteyiz. Bunlardan en önemlisi Hz. Enes (r.a.)’dan dan rivayet edilen hadistir. Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Kadir sûresi Kur’an’ın rubu, yani dörtte birine denktir*”³⁶ buyurmuştur. Şafî ulemâsı da bu sûrenin abdest aldıktan sonra üç defa okunmasının üzerinde durarak sünnet olduğunu ifade etmişlerdir.³⁷

³⁴Kadir, 97/3

³⁵Süyûtî, *Lübabü'n-Nükûl*, s, 215;Vahidi, *Esbâbu'n-Nüzûl*, s, 461; İbni Kesir, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, VIII/443.

³⁶Alusî, *Ruhu'l Meânî*, XV/411.

³⁷Alusî, *Ruhu'l Meânî*, XV/412; Elmalılı, *Hak Dini*, IX/334; Heyet, *Kur'an Yolu*: V/603; Arslan, *Kur'an Tefsiri*, XVI/98.

1.1.6. Sûrenin Kendisinden Önceki, Sonraki Sureler ve Diğer Ayetler ile Olan İlişkisi

Alusi, (v.1270/1854) Allah (c.c.), Alak sûresinde Hz. Peygamber (s.a.s.)'e, yaratan ve insana bilmediğini öğreten Rabbinin adıyla Kur'an'ı okumasını emrettikten sonra,³⁸ bu sûrede de, Kur'an'ın inmeye başladığını söyleyerek, o gecenin, Kur'an'ın O'nda inmesi ile yüksek şerefi ve üstün değeri olan "Kadir gecesi" payesi aldığını söyler.³⁹

Elmalılı M. Hamdi Yazır da, (v.1942) aynı görüşleri ifade ederek meseleye kurbîyyet nazarıyla yaklaşır, bu sûresinin [اِقْرَأْ] "oku!"⁴⁰ ve ﴿وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ﴾ "secde et yaklaş"⁴¹ ayetlerinden sonra inzal edilmesi, insanların nazarlarını ibadete çevirmek, özellikle Ramazan'da ve Kadir gecesi'nde Kur'an okuyarak Allah'a yakınlaşmayı teşvik etmek bakımından önemli olduğunu ifade eder.⁴²

Mevdudi (v.1979) ve Vehbe Zuhayli (v.1404/1984)de Alusi'nin görüşlerini paylaştıktan sonra geceye atıfta bulunarak, bu sûrenin Alak sûresinden sonra yer alması, bu kitabındağının, büyük bir gecede nazil olmasına binâen nüzulünün büyük anlam taşıdığını söylerler.⁴³

Aynı zamanda Kadir sûresinin Alak sûresi'nden sonra yer alması, zamirin Kur'an'la ilgili bulunduğunu kuvvetlendirmektedir⁴⁴ ki, bu sûre adeta Alak'ta emredilen Kur'an okumanın nedenidir. Sanki şöyle denilmiştir: "Kur'an'ı oku. Çünkü Kur'an'ın kadri yücedir, şanı âlidir".⁴⁵ Alak sûresinin son ayetinde;

³⁸ Alak, 96/1-5.

³⁹ el-Bikâi, Nazmü'd-Dürrer, XXII/177; Zuhayli, et-Tefsiru'l-Münir, XV/575.

⁴⁰ Alak, 96/1.

⁴¹ Alak, 96/19.

⁴² el-Bikâi, Nazmü'd-Dürrer, XXII/177; Elmalılı, Hak Dini, IX/334.

⁴³ el-Bikâi,, Nazmü'd-Dürrer, XXII/177; Mevdu di, Tefhimu'l-Kur'an, VII/179; Zuhayli, et-Tefsiru'l-Münir, XV/575.

⁴⁴ el-Bikâi, Nazmü'd-Dürrer, XXII/177; Yıldırım, Celal, Kur'an Tefsiri, XIII/6923-6924.

⁴⁵ Alusi, Ruhü'l Meânî, XV/411; el-Bikâi, Nazmü'd-Dürrer, XXII/177; Arslan, Kur'an Tefsiri, XVI/98.

﴿وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ﴾

“*Rabbine secde et, O’na yaklaş*”⁴⁶ denilerek, sonraki sureyle irtibatlı olarak, Kadir gecesinin Allah (c.c.)’a secde ederek yakınlık gecesi olduğu beyan edilir.

Kadir sûresi ile Beyyine sûresi arasında mana ve muhtevaya gelince; aralarında gaye ve murad bakımından sıkı bir münasebet ve kopmaz bir bağın mevcut olduğu görülmektedir. Şöyle ki: İnsanlara Cenab-ı Hakk'ın rahmet sesini yansıtan Kur'an'ı Kerim'in Kadir gecesinde indirilmesi, Kitap ehlini saplandıkları yanlış akideden, taassup ve katı tutumdan kurtarmaya yönelik bir anlam taşımakta ve böylece son kitaba ve son peygambere iman ile yönelmelerinde mutlak anlamda rahmet ve necat bulunduğu dolaylı şekilde anlatılmaktadır. O bakımdan Beyyine sûresi ile bu konu detaylı biçimde işlenmekte ve ilahi muradın ne yanda olduğu açıklanmaktadır.⁴⁷

Ayrıca, [أنزلناه]deki [ه] “hu” zamirinin ne olduğu ve kime indirildiğini beyan hususunda yine Beyyine’deki;

﴿رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ﴿٥٦﴾ فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ﴾

“*O kesin delil de: İçinde hak, hikmet ve adaletin ifadesi olan yazılar ihtiva eden tertemiz sayfaları okuyan ve Allah tarafından gönderilen bir Resuldür*”⁴⁸ ayeti ile Kadir sûresindeki zamirleri anlatarak, indirilenin Kur’an, indirilen kişinin ise Hz. Peygamber (s.a.s.) olduğunu açıklamış oluyor. Dolayısıyla, Beyyine sûresi, isminden de anlaşılacağı üzere Kadir sûresini açıklayan bir sûre gibidir. Binaenaleyh, önceki ve sonraki sûrelerin birbirleri ile irtibatı Kur’an’ın genel bir tefsiri mahiyetindedir.

Ayrıca, Kadir sûresinin içerik olarak bazı ayeti kerimelerle yakın bir ilişki içerisinde olduğunu da görmekteyiz. Özellikle Duhan sûresinin üçüncü ayeti kerimesi ile sıkı bir bağlantısı olduğu görülmektedir.

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْمُبَارَكَةِ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ﴾

⁴⁶ Alak, 96/19.

⁴⁷ el-Bikâi, *Nazmü'd-Dürrer*, XXII/185; Yıldırım, Celal, *Kur'an Tefsiri*, XIII/6924.

⁴⁸ Beyyine, 98/2-3.

“Biz onu kutlu bir gecede indirdik. Çünkü Biz haktan yüz çevirenleri uyarırız.”⁴⁹
Bu ayette geçen “mübarek gece”den maksadın Kadir gecesi veya Berat gecesi olduğuna dair rivayetler vardır. Ancak Kur’an-ı Kerim’in Hz. Peygamber (s.a.s.)’e Kadir gecesinde indirilmiş⁵⁰ olduğunu bildiren;

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾

ayetini göz önüne alan İslam alimlerinin çoğunluğu burada Kadir gecesine işaret edildiği rivâyetini daha kuvvetli bulmuşlardır. Kadir gecesi Ramazan ayı içerisinde bulunur. Çünkü Bakara sûresinde;

﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ﴾

“O ramazan ayı ki insanlığa bir rehber olan, onları doğru yola götürüneve hakkı batıldan ayıran en açık ve parlak delilleri ihtiva eden Kur’ân o ayda indirildi.”⁵¹ Yani insanlara iletin diye Kur’an’ın Hz. Peygamber (s.a.s.)’in kalbine indirilmeye başlandığı gecedir. Bu ayet-i kerime, Kur’an’ın Ramazan ayında indirilmeye başladığını açıkça ifade etmektedir. Diğer taraftan Kadir sûresi de Kur’an’ın Kadir gecesinde indirildiğini⁵² bildirmektedir. Kur’an’ın bu sarahatine göre, Kadir gecesinin ramazan gecelerinden bir gece olması icab eder ki, gerçek olan da budur.⁵³

Şabi’ye (v.104/722) ve Tarihçi İbn İshak’ın rivayetine göre, Alak sûresinin giriş kısmı olan ilk vahiy,

﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾ ﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ﴾ ﴿اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ﴾

﴿الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ﴾ ﴿عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾

“Yaratan Rabbinin adıyla oku, İnsanı yapışkan bir hücreden yaratan. Oku! Rabbin sonsuz kerem sahibidir. Kalemle yazmayı öğretendir. İnsana bilmediklerini

⁴⁹Duhan, 44/3.

⁵⁰Kadir, 97/1.

⁵¹Bakara, 2/185.

⁵²Kadir, 97/1.

⁵³Şentürk, Lütfi, Kadir Gecesi, D İ B D, 100-101. Sayı, Eylül-Ekim 1970, S, 335.

öğretendir”⁵⁴ ayetleri, Ramazan ayının Kadir gecesinde, Hz. Peygamber (s.a.s.)’e Nurdağı Hira mağarasında ibadet ederken inmeye başlamıştır.⁵⁵ Mahmut Toptaş da tefsirinde, Duhan sûresinin ilk ayetlerinde “O”ndan kastedilenin kitap olduğunu söyleyerek bunu Bakara sûresinin; (ذَلِكَ الْكِتَابُ) “O kitap (Kur'an)”⁵⁶ ayeti ile destekleyerek "Kitap" denildiğinde akla ilk önce gelenin Kur'an olduğunu söyler.⁵⁷ Yine Kadir sûresinde:

﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ﴾

“Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin?”⁵⁸ ayeti Duhan sûresinin;

﴿فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ﴾

“O, öyle bir gecedir ki her hikmetli iş, tarafımızdan bir emir ile, o zaman yazılıp belirlenir”⁵⁹ ayeti ile ilişkili olduğunu görmekteyiz. Adeta bu ayet Kadir sûresindeki sorunun karşılığıdır.

“Bilir misin nedir Kadir gecesi?” mealindeki ikinci ayete cevap veren sonraki ayetlerde bu gecenin önemi, insanlar için hayır ve bereketi üzerinde durulmuştur. Duhan sûresindeki üçüncü ve dördüncü ayetlerde ise; Kur'an'ın “mübarek bir gecede” indirildiği belirtilerek hüküm ve hikmet içeren bütün işlerin bu gecede ayrıldığı, belirlendiği ifade edilir.⁶⁰ Zemahşeri bu ayete binâen işlerin takdiri ve kazasının Kadir gecesinde karara bağlandığını söyler.⁶¹ Dahhak da, Allah Kadir gecesinde sadece mutluluk ve nimetler takdir eder. Diğerlerinde ise belaları ve

⁵⁴ Alak, 96/1-5.

⁵⁵ el-Maverdi, *Tefsiru'l Maverdi, en-Nüked ve'l-Uyun, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye*, XI/312; İbni Atiyye, Ebu Muhammed Abdulhak bin Galib bin Atiyye el-Endelusî, *el-Muhaararu'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitabi'l-Azîz, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye*, V/504; Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, İnsan Yay. VII/180-181.

⁵⁶ Bakara, 2/2.

⁵⁷ Toptaş, Mahmut, *Kur'an'ı Kerim Şifa Tefsiri*, Cantaş Yayınları, VIII/323-326.

⁵⁸ Kadir, 97/3.

⁵⁹ Duhan, 44/4.

⁶⁰ Heyet, *Kur'an Yolu*: V/603-605.

⁶¹ ez-Zemahşeri, *el-Keşşaf*, IV/780; Zuhayli, *Tefsiru'l-Münir*, 15/578-579.

dertleri takdir ettiğini ifade eder."⁶² Katâde de, O gece işlerin kararlaştırıldığını, ecellerin ve rızıkların takdir edildiğini söyler.⁶³ Vehbe Zuhayli de benzer görüşleri paylaşarak; “Bu gecenin mevkisinin yüceltilmesi, kıymetinin tazimi ve şerefının nedenli önemli olduğunu açıklamak içindir.” der. “Kadir” diye adlandırılması ise, Allah (c.c.)’ın bir dahaki yıla kadar dilediği şeyleri takdir buyurması veya kadri ve şerefının çok büyük olmasından dolayı olduğunu ifade eder.⁶⁴

﴿لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾

“Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır”⁶⁵ ayeti kerimesi de,

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ

تَتَّقُونَ﴾

“Ey iman edenler! Sizden öncekilere farz kılındığı gibi oruç tutmak size de farz kılındı. Böylece umulur ki fenalıklardan korunursunuz”⁶⁶ ayeti ile ilişkili olduğunu Hz. Peygamber (s.a.s.)’in bir hadisinden öğreniyoruz. İmam Ahmed ve Nesâi, Ebu Hureyre (r.a.)’den rivayet ettiği bir hadiste; Ramazan girdiğinde Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurdu ki: “Size Ramazan geldi. O, mübarek bir ay’dır. Allah o ayda oruç tutmayı size farz kılmıştır. O ayda göklerin kapıları açılır, cehennemin kapıları kapatılır ve o ayda şeytanların azgınları zincire vurulur. Onda öyle bir gece vardır ki, bin aydan daha hayırlıdır. Kim o gecenin hayrından mahrum kalırsa şüphesiz ki o mahrum edilmiştir.”⁶⁷ Bir başka hadiste yine Ebu Hureyre’den rivayette; Çünkü

⁶² el-Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed bin Ahmed bin Ebi Bekr bin Ferahul Ensari El-Hazreci Şemsüddin, *el-Camiu Li-Ahkami'l- Kur'an*, (Tahk: Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfış), Dâru'l-Kütüb el-Mısıriyye, XX/134.

⁶³ İbni Kesir, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, VIII/444.

⁶⁴ Zuhayli, *et-Tefsîru'l-Münir*, 5/578-579.

⁶⁵ Kadir, 97/3.

⁶⁶ Bakara, 2/183.

⁶⁷ Nesâi, *Sünen, Siyam: 5*; İbni Cerir el-Tzberi, *Taberi Tefsiri*, Hisar Yayınları: IX/180; Zuhayli, *et-Tefsîru'l-Münir*, XV/580-581.

“Yüce Kur'an'ın inmesi, mübarek Ramazan gecelerinden olan Kadir gecesinde başlamıştır”⁶⁸ denilmiştir.

﴿تَنْزِيلُ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ﴾

“O gece Rabbilerinin izniyle Ruh ve melekler, her türlü iş için iner de iner”⁶⁹ ayetinin yine Duhan sûresinin; ﴿أَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا﴾

“Katımızdan (verilen her) emir”⁷⁰ ayeti ile ilişkisini görmekteyiz. Yani; Hz. Cebrail (a.s.) ve bütün melekler ancak bizim emrimiz ve iznimiz ile yeryüzünü şerefliendirmektedirler. Ayrıca, Meryem sûresinin; ﴿وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ﴾

“Rabbinin emri olmadıkça biz (meleklerden olan elçiler) inmeyiz”⁷¹ ayeti ile de Hz. Cebrail (a.s.)’e işaret vardır.⁷²

Hülasa, Kadir sûresinin önceki ve sonraki sûrelerle olan ilişkisi, sûrelerin siyak ve sibak açısından güzel bir örneğini teşkil etmekle beraber, başka ayet-i kerimelerle olan ilişkisi de Kur'an-ı Kerim'in yine Kur'an ayetleri ile tefsirinin güzel bir göstergesidir.

1.1.7. Surenin Üslubu

Her sûrenin müstakil bir kimliği ve temel hedefleri vardır. Kur'an'ın esas konusu, başta tevhid olmak üzere nübüvvet, haşır, ibadet ve adalettir. Kur'an'ın bölümlerini oluşturan sûrelerin de, bunlardan birinin veya bir kaçının üzerine bina edildiği açıkça görülmektedir. Sûreler, detay olarak muhtelif konular etrafında dönmekle birlikte, temelde bu özelliklerden biriyle veya bir kaçıyla mutlaka ilgilidir. Sûreler, genel ve özel maksatlarını beyan etmesiyle ve konuları arasında irtibat

⁶⁸Zuhayli, et-Tefsiru'l-Münir, XV/580-581.

⁶⁹Kadir, 97/4.

⁷⁰Duhan, 44/5.

⁷¹Meryem, 19/64

⁷²Zuhayli, et-Tefsiru'l-Münir, Risale Yay. XV/578-579.

sağlamasıyla tam bir bütünlük arzeder. Ta ki her bir sûre, kopukluk göstermeden gayet uyumlu bir şekilde başladığı gibi son bulur.⁷³

Ayrıca Kur'ân, insana hitap ettiğinden, insanın anlayışına uyum sağlar. Akla ve duyulara dengeli hitap eder. Kur'ân üslûbu hem akla, hem duyguya aynı anda hitap edip her ikisini de tatmin eder. Ama bu mûcizevî üslûbun ötesinde icazın asıl sebebi, tek cümle ile onun Allah'ın kelâmı olmasından ileri gelmektedir. Yoksa mûcizelik, sadece ele aldığı mevzulardan veya onları anlatım şeklinden kaynaklanmaz.⁷⁴

Kadir sûresinin de esas konusu Kur'an-ı Kerim'dir. Sûre Kur'an'la doğrudan ilgilidir. Zaten Kadir gecesini mümtaz kılan şey de, O gece Kur'an'ın insanlığa rehber olarak gönderilmesidir. Bu gecenin her sene anılmasının sebebi de Kur'an'a hürmete binaendir. Hak Teâlâ Kur'an'ı insanların hatırlaması için, O'nun nüzulünün her sene-i devriyesinde O'nu layıkıyla anlayıp yaşamalarına binaen, o gecenin ilhyasını, bir gece karşılığında bin ay vererek mükâfatlandırmıştır.

Allah (c.c.), Kadir sûresi Mekkî bir sûre olmasına rağmen Mekkî sûrelerin hususiyetlerinden olan “inzar” ve “terhib” özelliklerini bir kenara bırakarak rahmet ayı ve rahmet gecesi olmasına binaen tamamen beşaret üslubu ile hitap etmiştir. Zira Kur'an'ın genel üslubuna bakıldığı zaman;

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ

الْبَرِيَّةِ ﴿ إِنَّا لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ﴿﴾

“Gerek Ehl-i kitaptan, gerek müşriklerden olan kâfirler, hem de devamlı kalmak üzere cehennem ateşindedirler. Onlar bütün yaratıkların en şerlisidirler. Ama iman edip, makbul ve güzel işler yapanlar ise bütün yaratıkların en hayırlı olanlarıdır”⁷⁵ ve

⁷³ **Tuncer Faruk**, Kur'an'ın Mahfûziyeti Açısından "Ayetler ve Sûreler Arasındaki Münasebet", *Y Ü D*, 56.sayı, Nisan Mayıs Haziran 2002.

⁷⁴ **Yıldırım Suat**, Kur'ân-ı Kerim'in Üslûbu, *Y Ü D*, 63.sayı, Ocak Şubat Mart 2004.

⁷⁵ **Beyyine**, 98/6-7.

﴿فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ﴿ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿ وَيَتَقَلَّبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ

مَسْرُورًا ﴿ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ ﴿ فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا ﴿ وَيَصَلِّي سَعِيرًا ﴿

“Hesap defteri sağ eline verilen kimsenin hesabı kolayca görülür. Ve ailesine sevinç içinde döner. Hesap defteri arkasından sol eline verilen kimse ise, Yok olmayı ister. Alevli ateşe girer”⁷⁶ ayetlerinde olduğu gibi, uyarı ile müjdeyi veya müjde ile mükâfatı peşi peşine sıraladığı görülmektedir. Ancak Kadir sûresinde sadece müjde olup kâfir ve fâsikları uyaran bir ayet olmadığı gibi cehennemden bahseden azap ayetleri de yoktur. Bu da Kadir gecesinin Allah (c.c.) tarafından herkes için bir rahmet vesilesi olduğunun göstergesidir. Zira Allah (c.c.);

﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ﴿

“Ancak iman edip makbul ve güzel işler yapanlar müstesna”⁷⁷ demek suretiyle istisna yapmaksızın;

﴿سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴿

“Artık o gece bir esenliktir gider. Tâ tan ağarana kadar”⁷⁸ diyerek bütün dünya ve bütün insanlık için selam, barış, esenlik, güven ve rahmet dileyerek, toplumun kötü şeylerden arınmasını, kalplerin ve nefislerin selametini istemektedir. Binaenaleyh, bu gecenin esenlik ve selameti bütün kâinatı kaplar ve kâinat içerisindeki bütün varlıklar da bu güzelliklerden istifade eder.

Sûrenin sîbaki olan Alak suresindeki,

﴿أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ﴿ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى ﴿ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَه لِنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ﴿

﴿ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ﴿ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ﴿

⁷⁶ İnşikak, 84/7-12.

⁷⁷ Asr, 103/3. Ayrıca bk: Tin, 95/6; İnşikak, 84/25; vb.

⁷⁸ Kadr, 97/5.

“Ne dersin, o kul dini yalan saysa ve haktan yüz çevirse iyi mi olurdu? O bilmiyor mu ki Allah, olan biten her şeyi görür? Hayır! Hayır! Olmaz böyle şey! Eğer bu tutumundan vazgeçmezse, onu perçeminden tutup cehenneme sürükleriz. Evet, o yalancı ve suçlu perçeminden tutup sürükleriz. İstedığı kadar grubunu yardıma çağırın! Biz de Zebanîleri çağırırız”⁷⁹ ayeti ile yalanlayanların, inanmayanların cezalandırılması anlatıldıktan sonra inananların mükâfatının karşılığı olarak da Kadir sûresinde Kadir gecesinin verildiği ifade edilmektedir. Bu gecenin ehemmiyetini vurgulama adına da meseleyi soru cümlesi ile açıklayarak geceyi üç defa zikretmiştir.

Ayrıca, sûrenin kelime sayısının 30 olması, [شهر] “şehir” ay ifadesinin bir defa geçmesi ve bir ay içindeki ortalama gün sayısının da 30 olması Ramazan ayına işaret kabul edilebilir. [ليلة] “leyle” gece ifadesinin ise 3 defa geçmesi de Ramazan gecelerinin ihyasının ehemmiyetini izhar etmektedir.

1.1.8. Nüzul dönemi ortamının şartları

Kur’an cahiliye dönemi dediğimiz bir dönemde ve bu dönemin bütün sıfatlarını üzerlerinde taşıyan bir cemaate indirilmişti. Bunlar öyle bir cemaatti ki, vahşet adeta onların tabiatlarıyla bütünleşmişti. İçki içer, kumar oynar, açıktan açığa zina eder ve bunların hiçbirini de ayıp saymazlardı. Rezalet, insanı, insanlığından utandıracak seviyedeydi. Ayrıca bu insanlar bir bardak suda kızıl kıyamet koparacak karakterdeydiler. Cemiyet öyle bir hâle giriftar olmuştu ki, bütün insanî değerler ters yüz edilmiş, fazîletler ayıp, ayıp ve kusurlar ise birer fazîlet gibi itibar görmeye başlamıştı. Canavarlık alkışlanıyor ve insanlık horlanıyordu. Akla kötülük adına ne gelirse hepsi orada vardı. Putlara tapmakla teselli olan bu müşrikler Ka’be’ye doldurdıkları putlarına kullukla övünüyorlardı. Kur’an’ın ifadesiyle;

﴿ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى ﴾

⁷⁹ Alak, 96/13-18.

“Biz onlara sırf bizi Allah’a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz”⁸⁰ diyerek putları sadece Allah (cc)’a yaklaştıracı birer vasıta olarak kabul ettiklerini söylüyorlardı.

Bu dönemde Arablar arasında birlik olmayıp kabile düzeninde yaşarlar ve bazen basit sebeplerden dolayı kabile savaşları bile çıkarırlardı. Nesepleri ile övünürlerdi. Bunları birbirine ısındırmak, imtizaç ettirmek, bir araya getirmek âdetâ imkânsızdı. Zayıflara karşı zulmederlerdi. Tefrika derdi ise bütün Arab Yarımadası’nı sarmış, onulmaz gibi görünen bir hastalıktı.

Cahiliye Arapları sınırsız kadınla evlenir, kız erkek arasında ayırım yaparlar, kadınları ve çocuklar mirastan mahrum ederlerdi. Kız çocuklarının olmasını ayıp görürler, onların doğumundan utanç duyarlardı. Kur’an bu olayı şöyle dile getirir;

﴿وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥١﴾ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَّا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٢﴾﴾

“Onlardan birine bir kızının dünyaya geldiği müjdeleninince, öfkesinden ve üzüntüsünden, yüzü mosmor kesilir. Müjdelendiği bu kötü haberin etkisiyle utanıp eşinden dostundan saklanmaya çalışır. Şimdi ne yapsın: Hor, hakir, itilip kakılan bir bela olarak onu hayatta mı bıraksın, yoksa toprağa mı gömsün, ne yapsın? diye kara kara düşünür! Dikkat ediniz, ne fena hükümlerdi verdikleri bu hükümler!”⁸¹

﴿وَإِذَا الْمَوْؤُودَةُ سُئِلَتْ ﴿٥٣﴾ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٥٤﴾﴾

“Diri diri gömülen kız çocuğuna, Hangi suçtan ötürü öldürüldüğü sorulduğu zaman”⁸² âyetleri o müthiş ürperticiliğiyle bize bu devrin ahlâkını anlatmaktadır. İlk defa Kur’ân, bu tür canavarlığın önüne çıkıyor ve;

﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ ﴿٥٥﴾﴾

“Fakirlik yüzünden çocuklarınızı öldürmeyin; sizin de onların da rızkını Biz veririz”⁸³ diyerek hangi sebeple ve ne şekilde olursa olsun çocukların öldürülmesini

⁸⁰ Zümer, 39/3.

⁸¹ Nahl, 16/58-59.

⁸² Tekvir, 81/8-9.

yasaklıyordu. İslâm'ın, cahiliye Arapları arasındaki kadınlık dünyasıyla alâkalı o müthiş inkılâbı, aynı zamanda topyekûn dünya kadınlığı adına, insanlık tarihinde eşi benzeri olmayan bir operasyon olmuştu.⁸⁴

İnsanların çoğunluğu ümmî idi, okuma yazma bilmezlerdi. Ancak edebi anlatım ve şiire de bir o kadar yatkındılar. Bazen bir beyit ile kabileler savaşa tutuşur bazen de başkasının yazdığı bir beyit ile barışılırdı.

Allah (c.c.) elçilerini gönderdiği şartlara uygun donanımla göndermiştir. Hz. İsa (a.s.) zamanında tıp revaçta idi, Allah (c.c.) rasûlünü öyle bir donanımla göndermişti. Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde de edebiyat ve şiir değerli olunca Allah (c.c.) da elçisini öyle bir donanım mucizesi olan Kur'an ile göndermişti. O mucize karşısında öyle aciz kaldılar ki onunla mücadeleye dahi giremediler.

Said Nursi bununla alakalı şöyle bir tesbitte bulunur; "Eğer muaraza mümkün olsaydı, herhalde teşebbüs edilecekti. Çünkü muarazaya ihtiyaç şedid idi. Zira dinleri, malları, canları, iyalleri tehlikeye düşüyor. Muaraza edilseydi kurtulurlardı. Eğer muaraza edilseydi, muaraza taraftarları kâfirler, münafıklar çok, hem pek çok olduğundan herhalde muarazaya taraftar çıkıp, herkese neşredeceklerdi. Halbuki evvelki zamanda o kâfirler can, mal ve iyalini tehlikeye atıp en dehşetli yol olan harb yolunu ihtiyar ederek, en kolay ve en kısa olan muaraza yolunu terkettiler. Demek muaraza yolu mümkün değildi. Elhasıl: Meşhur Câhız'ın dediği gibi: "Muaraza-i bilhuruf mümkün olmadı, muharebe-i bissüyufa mecbur oldular..."⁸⁵

Hulasa, Kur'an'ın nazil olduğu ortam dinî, iktisadî, içtimaî ve manevî açıdan, gerçekten o gün için dünyanın en bozuk çevresiydi. İtikatlar bozulmuş ve hâkim unsur kuvvetliler olmuştu. Belli bir otoritenin olmayışı her tarafa korku salmış ve insanlar devamlı bir saldırı korkusu içinde yaşıyorlardı. Akif'in: "Sırtlanları geçmişti beşer yırtıcılıkta. Dişsiz mi bir insan, onu kardeşleri yerdî" veciz ifadesi tam da bu ortamı anlatmaktaydı. Din ve dine ait bütün esaslar temelinden sarsılmış, semâvî dinler de bizzat müntesipleri tarafından tahrif edilmiş böyle bir dönemde, insanlık müthiş bir buhran geçiriyordu. Cemiyet bunalımlar içindeydi. Bu bunalımlara "dur"

⁸³ En'am, 6/151.

⁸⁴ Gülen, M. Fethullah, *Sonsuz Nur*, I/40-41.

⁸⁵ Nursi, Said, *Mektubat*, 19.mektub, s 211-212.

diyecek bir rehber ihtiyacı vardı. Bu rehber de hiç şüphesiz inzali ile dünya çapında büyük bir inkılab gerçekleştirecek olan Kur'an'dı. İşte Kur'an böyle bir çevrede nazil olmuştu.

1.1.9. Kur'an'ın İnsanlığı İrşad Fonksiyonu

Allah (c.c.) Kur'an'ı kıyamete kadar bütün insanlık için bir rehber olarak göndermiştir. Bunun için her bir ferdin, kendisine mahsus dersi en yararlı bir tarzda alması için, özel bir şekilde ona yönelmesi gerekmektedir.⁸⁶ Kur'an, İslâm medeniyetinin temelidir. Bu medeniyette, Kur'an temel alınarak dinî, sosyal ve ahlâkî problemlere somut çözümler üretilmiştir.

Kur'an, inzaliyle ilk defa Mekkelilere okunuşundan itibaren onların müşrik ve materyalist fikrini temelinden sarsmıştı. Aslında Kur'an onların kişiliklerini değil inanç sistemlerini karşısına almıştı. Bu da, inançsız müşrik Mekkelinin şahsında tezahür ediyordu.

Kur'an, eğitici ve öğretici bir unsur olarak ahiret gerçeğinden bahsediyor; bunu, insanı eğitmek ve onu bilgi sahibi kılmak için bir vasıta, bir aracı olarak kullanıyordu. Kur'an'ın muhtevası şekillendikçe, kıyamet ve ahiretin önemi sürekli vurgulanmış, "hesap günü" kavramı ağırlıklı bir yer işgal etmiştir. Yoksullarla dayanışma ve onların kaderleriyle ilgilenme, onların âkıbetlerinden endişe etme, Mekke'de daha önce az görülen veya hiç görülmeyen bir sosyal davranış biçimiydi.⁸⁷

Allah (c.c.) ﴿عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَم﴾ "İnsana bilmediklerini öğretendir"⁸⁸

ayetine binaen insanlara bilmediklerini öğreterek, özellikle akıl yolu ile bulamayacaklarını ve onlar için zaruri olan bilgileri Kur'an yoluyla bildirmiştir. İnsanlar belki kendi akıllarıyla bir yaratıcıdan bahis açabilirlerdi. Ama neye nasıl inanacaklarını bilemezlerdi. Eğer Kur'an; ahiret, kader, melek ve haşır inancını bildirmeseydi insanlar bunları öğrenecek kaynaktan yoksun kalacaklardı. Kur'an'ın;

⁸⁶ Yıldırım Suat, Kişinin Kur'an-ı Hakimi İle Özel İletişimi, *YÜ D*, sayı 82, Ekim Kasım Aralık 2008.

⁸⁷ Gölcük Şerafettin, Kur'an Mesajı, *YÜ D*, sayı 91, Ocak Şubat Mart 2011.

⁸⁸ Alak, 96/5.

﴿وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ﴾

“Ona hayır ve şer yollarını göstermedik mi”⁸⁹ ve

﴿إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا﴾

“Ona yolu da gösterdik; artık ister şükreder, ister nankör ve kâfir olur”⁹⁰ ayetleri de bu gerçeği dile getirmektedir.

Müminler de muamele ve muhakemata ait meselelerde inanması ve yapması gereken şeyleri bilemezlerdi. İşte Kur’an bu açığı da kapatarak onlara bu noktada yol göstermiştir. Yani, Kur’an’ın yol göstericiliği olmasaydı; Allah’a şirk koşmanın, gıybetin, yalanın, iftiranın, zinanın, içkinin, kul hakkının, komşu hakkının, anne-babaya isyanın, vb. fiillerin ne kadar büyük günah ve zulüm olduğu bilinemezdi. Dolayısıyla ortaya “sahabe” misali ideal topluluklar çıkmazdı. Kur’an’ın;

﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ﴿٥٦﴾ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا﴾

“Ona hem kötülüğü, hem de ondan sakınma yolunu ilham edene yemin olsun ki: Nefsini maddî ve manevî kirlerden arındıran felaha erer”⁹¹ ayeti, müminlerin nefislerindeki beşeri zaafların tedavi edilmesiyle kemalata erip ve daha üst seviyelere çıkmaları, yine bize Kur’an’ın rehberliğinde olduğunu göstermektedir. Binaenaleyh, Kur’an’ın insanî ve toplumsal münasebetlerde öngördüğü yol; adaleti, insanlık haysiyetini, ahlâkîliği ve faziletliliği esas alan yüce ve evrensel bir yol olduğu görülmektedir.

Hulasa, Kur’an kâfirleri küfürden hidayet yolu için, müminleri ise düşebilecekleri yanlışlara düşmemeleri için irşad fonksiyonunu hala eda etmektedir ve kıyamete kadar da edecektir.

⁸⁹ **Beled**, 90/10.

⁹⁰ **İnsan**, 76/3.

⁹¹ **Şems**, 91/8-9.

1.1.10. Ahkâm ve Ahlakî Yönden İnsanlığın Kur'an'a Olan İhtiyacı

Kur'an, hayatımızı her yönüyle tanzim etme hususunda kanunları tesbit ve tatbikte son derece önemli bir yere sahiptir. Kanunlar ve onları uygulama, esas hedef değildir. Kanunlar, insana ve topluma hizmet ettiği ölçüde değerlidirler. Günümüzde pek çok insan, ferdî ve sosyal problemlerin temelinde kanunların yetersizliğini ileri sürmektedir. Aslında bütün problemler insanda başlayıp, insanda bitmektedir. Problemleri çıkaran nasıl bizzat insanın kendisi ise, onları çözebilecek olan da yine insandır. Unutmamak lâzımdır ki, kanunları yapan da uygulayan da yine insandır. Binaenaleyh, bütün meselelerin başında insanı tanımak ve onun eğitimi gelmektedir.

İnsanlığın bugün belki de her zamankinden daha fazla Kur'an'a ihtiyacı var. Bugün insanlığın ortak sorunlarına baktığımız zaman, topyekûn bir sorunlar yumağı halinde bu sorunlarla boğuştuğu ortadadır. İnsanlığın en büyük sorunu; Vandalizm, uyuşturucu, alkolizm, her türlü fuhşiyat, ebeveyne saygı, vs.. bu sorunlar yumağı insanlığı bir buhrana sürüklemektedir. Çünkü yığın yığın intiharların ve yeni yeni felsefi sistemlerin ortaya çıkması, değişik düşüncelerle insanların kendilerini tatmin etmeye çalışmaları gösteriyor ki, bu toplumlarda çok ciddî bir tatminsizlik ve huzursuzluk bulunmakta ve mutlak saadet için maddî refah yetmemektedir. Binaenaleyh, insanın iç alemi boş olunca, o boşluğu dolduracak farklı argümanlar aranmaktadır. Bu tür problemler yumağıyla boğuşan insanlar başkalarının dertlerine çözüm üretmezler. Böylece karşımıza yanlış felsefi fikirlerle, bozuk ve aşırı akımların prensipleriyle ruhsuz, gaddar ve zalim fertler çıkmaktadır.

Esasen, “insanlar Kur'ân'dan uzaklaştığı oranda ve kendi tabiatlarıyla baş başa kaldıkları zaman, zayıflara, acizlere, güçsüzlere karşı hep gaddar, zalim, merhametsiz davranmış ve onların sırtından geçinmiş, onları sömürmüş, onları hor ve hakir görmüştür. Güçsüz ve zayıf düştüğü zaman da zillet göstermiş, el-etek öpmüş ve en küçük bir çıkar için bile iki büklüm olup yerlere kapanmıştır. Dolayısıyla, Kur'ân dışı terbiye, bugüne kadar görüldüğü şekliyle fertleri zilletleri içinde potansiyel bir firavun yapmıştır.”⁹²

Tüm bu problemlerin çözümü Kur'an'ın ahlakî telkinleri ile ancak aşılabilecektir. Kur'an ahkam yönünden insanları olgunlaştırırken, ahlakî yönden de

⁹² **Gülen M.Fethullah**, *Çekirdekten Çınara*, Nil Yayınları, S 166.

insanların daha yaşanabilir bir toplumda hayat sürmelerini icra edecektir. Çünkü tüm beşeri zaafı ancak Kur'an'ın ahlaki inanç ve telkinleri ile aşılabılır. Zira ahlaki olmayanın imanı da eksik kalacaktır.

“Günümüzde pek çok düşünür, gelecek yılların Kur'an'a açık yıllar olabileceği hususunda hemen hemen ittifak halindedir. Çünkü bugün yaklaşık bir milyar insanın tâbi olduğu Kur'an, ebedî ve değişmeyen ilâhî prensipleriyle, topyekün beşer mutluluğunun ve o mutluluğa ulaştıran en kestirme, en aydınlık yolun göstericisi olarak, eşi benzeri bulunmayan tek kitaptır. Bu itibarla diyebiliriz ki; Kur'an, dünden-bugüne kendisine gönül verenleri aldatıp-şaşırtmadığı gibi, bundan sonra da aydınlık iklimine teveccüh edenleri aldatmayacak hayal kırıklığına uğratmayacaktır. Zira Kur'an, geçmişini bugünle, bugünü de yarınla bir arada görüp bilen bir Zât'ın kelâmıdır.”⁹³

⁹³ **Gülen M.Fethullah**, Kur'an, *YÜD*, sayı 6, Ekim Kasım Aralık 1989.

2.BÖLÜM: SURENİN DİL AÇISINDAN TAHLİLİ

Bu bölümde, Kur'an tefsirinin önemli bir yanını teşkil eden "dil" üzerinde durularak Kadir sûresinde geçen bazı kelimelerin analizi yapıp, edebî açıdan başka sure ve ayetlerle olan münasebeti ele alınacak, bakış açısına göre, ana fikir değişmeden manaların değişebileceğini gösteren, sûrenin i'rabı yapıp, ayetlerde görünen kıraat farklılıklarına değinilecektir. Ayrıca, sûrenin belâgat yönü ele alınarak, edebî açıdan da sûrenin tahlili yapılacaktır.

2.1. Suredeki Bazı Kavramlar

Burada sûreyi anlama açısından önem arz eden bazı kelimelerin üzerinde durulacaktır. Bu kelimelerin tahlilinde önemli olan Kur'an'ın metinle ilgili özellikleridir. Başlıca kelimeler; Elf, emir, fecr, hayır, hüve zamiri, inna, Kadir, leyl, melek, nezele, ruh, selam, şehri ve matla'dır.

2.1.1. Elf [ألف] Kelimesi:

Çoğulu [الالف - ألف] çoğulu "âlaf" veya "ulûftur" tur. Bin ve bin yıllık zaman dilimi manasına gelir.⁹⁴ Elf, muayyen –belirli- bir rakamdır. Elf diye isimlendirilmesinin sebebi, sayıların bir araya gelişinden dolayıdır. Sayılar dört çeşittir. Birler, onlar, yüzler ve binler olup, sayı bine ulaşınca bütün hepsini kapsamış

⁹⁴Mecmau Lugati'l-Arabiye, el-Mu'cemu'l-Vesit, Mektebetü's-Şuruk ed-Devliyye, Elf md. s, 24.

demektir. Ondan sonrasında da sayılar tekrarlanır.⁹⁵ Araplarda büyük bir sayı anlatılmak istendiğinde "bin" kelimesi kullanılır. Kadir sûresinde kullanılan mecazi ifade; [أَلْفِ شَهْرٍ] “bin yıl” belli bir adet belirtmek için değil, çokluk için kullanılmıştır.⁹⁶ Çünkü Arapçada “elf” rakamı genelde kesretten kinaye olarak kullanılır. Türkçede bin bir çeşit denildiği gibi...

İmam Kurtubi, (v.671/1273) "bin ay" ile yüce Allah (c.c.)'ın zamanın tümünü kastettiğini⁹⁷, çünkü Arapların bin sayısını eşya ile ilgili en ileri noktada kullandığını ifade eder. Binâenaleyh, “bin ay”, tahdidi değil, çokluk ifade etmeye yönelik bir anlatım tarzıdır. Nitekim Kur’ân’da Yahudilerin dünyaya olan hırs ve tutkuları tasvir edilirken zikredilen,

﴿يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ﴾

“Onlardan her biri **bin yıl** yaşamak ister”⁹⁸ ayetindeki “bin yıldan” maksadın tüm zamanı, yani ebedi yaşamayı istemeleri de bu manayı ifade etmektedir.⁹⁹ Ancak konumuzla alakalı “bin ay” meselesinde, Kadir sûresinin nüzül sebebi olan, Hz. Peygamber (s.a.s.)’den gelen bir rivayette Beni İsrail’den bir adamın bin ay Allah yolunda savaşan hadisi¹⁰⁰ baz alındığında bin ayın insanın ortalama ömrü olduğu da anlaşılır. Dolayısıyla [خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ] “bin aydan hayırlıdır” ayetinin kastettiği mana bir insan ömrü olan mutlak manada bin ay da olabilir.

⁹⁵ Râğîb el-İsfahânî, Ebul Kasım el-Hüseyn bin Muhammed, (Tahk. Safvan Adnan ed-Dâvûdî) *el-Müfredat fi Garîb’il-Kur’an*, Dâru’ş-Şamiyye, ELF md. I/82.

⁹⁶ Mevdudî, *Tefhimu’l-Kur’an*, VII/182.

⁹⁷ eş-Şevkânî, *Fethu’l-Kadîr*, V/576; el-Kurtubi, *el-Camiu Li-Ahkami’l-Kur’an*, XX/131.

⁹⁸ Bakara, 2/96.

⁹⁹ el-Kurtubi, *el-Camiu Li-Ahkami’l-Kur’an*, XX/131; Yıldırım, Celal, *Kur’an Tefsiri*, XIII/6920-6921.

¹⁰⁰ Süyûtî, *Lübabü’n-Nükûl*, s. 215; Vahidî, *Esbâbu’n-Nüzûl*, s. 461; İbni Kesir, *Tefsîru’l-Kur’an-il Azîm*, VIII/443.

2.1.2. Emr [أمر] Kelimesi:

Çoğulu [أمُور] “umûr” olup, güç, durum demektir.¹⁰¹ Ayrıca, Kur’an’da farklı manalara da gelmektedir. Mesela;

a) *Hüküm, yetki, karar manalarına gelir.*

﴿وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ﴾

“Hakkındaki hüküm de Allah’a aittir”¹⁰²

﴿قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ﴾

“De ki: Bütün yetki ve karar Allah’ındır”¹⁰³

﴿وَالِيهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ﴾

“Bütün işler, hükmetmesi için O’na götürülür.”¹⁰⁴

b) *Yeni bir şey, orijinal bir şey ortaya koymaya denir*

﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ﴾

“İyi bilirsiniz ki yaratmak da, emretmek yetkisi de O’na mahsustur.”¹⁰⁵

c) *Hızlı bir şekilde yaratmak manasına da gelir.*

﴿وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ﴾

¹⁰¹ Mecmau Lugati'l-Arabiye, el-Mu'cemu'l-Vesît, EMR md. s, 26.

¹⁰² Bakara, 2/275.

¹⁰³ Ali İmran, 3/154.

¹⁰⁴ Hud, 11/123.

¹⁰⁵ A'raf, 7/54.

“Bizim emrimiz sadece bir kere, hem de **göz açıp kapama gibi pek hızlıdır**”¹⁰⁶ ayetlerinde olduğu gibi “emr” hükmetmek, karar vermek ve yaratmak manalarına gelmektedir.¹⁰⁷

2.1.3. Fecr [فجر] Kelimesi:

[فجر] “Fecr” ; tan vakti, başlangıç, doğuş, sabah namazı, fişkırma ve fişkirtme manalarına gelir.¹⁰⁸ Bu manaları Kur’an’dan şöyle örneklendirebiliriz;

a) **Sabah manası;** Şu ayetlerde “fecr” kelimesi sabah manasında kullanılmıştır.

﴿أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ

مَشْهُودًا﴾

“Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırınca kadar belli vakitlerde namaz kıl ve özellikle **sabah namazını!** Zira sabah namazı meşhuddur.”¹⁰⁹ Ve

﴿وَالْفَجْرِ ﴿١٠﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ﴾

“Andolsun Fecre, **On geceye**”¹¹⁰ ayetlerinden anlaşıldığı üzere, geceyi yardığından dolayı sabaha da fecr denilmiştir.¹¹¹

b) **Fışkırma ve fişkirtme manası;**

﴿فَتُفَجَّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا﴾

“Aralarından gürül gürül **ırmaklar akıtasın**”¹¹²

¹⁰⁶Kamer, 54/50.

¹⁰⁷ Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredat*, EMR md. I/88.

¹⁰⁸ Mecmau Lugati'l-Arabiye, *el-Mu'cemu'l-Vesit*, FCR md. s, 674.

¹⁰⁹İsra, 17/78.

¹¹⁰Fecr, 89/1-2.

¹¹¹Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredat*, FCRmd. I/625-626.

﴿وَفَجَّرْنَا خِلَاهُمَا نَهْرًا﴾

“O iki bağı arasında da bir ırmak akıttık”¹¹³

﴿وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ﴾

“Yeri pınar pınar fişkırtık”¹¹⁴ ayetlerinde olduğu gibi fişkırtma ve fişkırtma manalarına gelmektedir.¹¹⁵

Ayrıca, fihhi hükümlerle ilgili fecr vardır ki, bu da iki çeşittir. Biri yalancı (kazib) fecr, diğeri ise, doğru (sadık) fecr'dir;

﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۖ أَتُمْؤا﴾

الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ﴾

“Sabahın beyaz ipliği (aydınlığı), siyah ipliğinden (karanlığından) ayırt edilinceye kadar yeyin, için, sonra akşama kadar orucu tamamlayın”¹¹⁶ ayetine binaen bunlar da namaz ve oruç hükümleri ile ilgilidir.¹¹⁷

2.1.4. Hayr [خیر] Kelimesi:

Çoğulu [حيار — أحيار] “hiyar” veya “ehyar”dır. İyi, daha iyi, çok iyi, en iyi, mükemmel, iyilik, iyileşmek, sağlığına kavuşmak, kar, kazanç, sadaka ve hayranlık uyandırıcı manalarına gelir.¹¹⁸

¹¹² İsra, 17/91.

¹¹³ Kehf, 18/33.

¹¹⁴ Kamer, 54/12.

¹¹⁵ Râğib el-İsfahânî, *el-Müfredat*, FCR md. I/625-626.

¹¹⁶ Bakara, 2/187.

¹¹⁷ Râğib el-İsfahânî, *el-Müfredat*, FCR md. I/625-626.

¹¹⁸ Mecmau Lugati'l-Arabiye, *el-Mu'cemu'l-Vesît*, HYR md. s, 264.

Aynı zamanda “hayr”, herkesin rağbet ettiği şey demektir. Akıl, adalet, fazilet ve faydalı şeyler gibi herkesin talep ettiği şeylerdir. Zıddı ise şer olan “hayr” iki çeşittir:

a) **Mutlak hayır:** Bütün, her yönüyle herkes tarafından istenilen hayır demektir. Mesela: cennet.

﴿وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرًا لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ

وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ﴾

“Allah’a karşı gelmekten sakınanlara ise: “Rabbiniz ne indirdi?” denildiğinde: “Hayır indirdi” derler. Bu dünyada güzel işler yapanlara güzel bir mükâfat var. Âhîret yurdu cennet, dünyadan ve içindeki her şeyden elbette daha hayırlıdır. Takvâ sahiplerinin yurdu ne güzel yurttur!”¹¹⁹

b) **Şer görünümlü hayır:** Bu manadaki “hayr” da, hayır ve şer birbirine bağlıdır.

﴿وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ

وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾

“Olur ki hoşlanmadığınız bir şey sizin için hayırlı olur. Olur ki sevip arzu ettiğiniz bir şey sizin için şerli olur. Gerçeği Allah bilir, siz bilmezsiniz”¹²⁰ ayetinde olduğu gibi birisi için hayır olan bir başkası için şer olabilir. Veya

﴿يُحْسِبُونَ أَنَّكُمْ مُؤْمِنُونَ بِهِ مِنْ مَالٍ وَبَيْنَ * نَسَارِعُ لَهُمْ فِي الْحَيَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ﴾

“Kendilerine verdiğimiz servet ve evlatlarla iyiliklerine koştüğümüzü mu sanıyorlar? Hayır, onlar işin farkında değiller”¹²¹ ayetine binâen sevket birisi için hayır, bir başkası için ise şer olabilir.¹²²

¹¹⁹Nahl, 16/30.

¹²⁰Bakara, 2/216.

¹²¹Mü’minun, 23/55-56.

¹²²Râğıb el-İsfahânî, el-Müfredat, HYR md. I/300.

Ayrıca, “hayır” kelimesi mal-mülk manasına da gelir.

﴿فَلَمَّا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا﴾

﴿مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ﴾

“De ki: İnfak edeceğiniz *mal* anne baba, akrabalar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmış gariplere gidecektir. Hayır, olarak daha ne yaparsanız Allah muhakkak onu bilir.”¹²³

﴿وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ﴾

“Şunu bilin ki, *hayır adına her ne verirsiniz mutlaka Allah onu bilir*”¹²⁴ ayetleri de bu manayı ifade etmektedir.¹²⁵

2.1.5. Hüve [هُوَ] Zamiri:

Üçüncü tekil şahıs olup “o” manasına gelen gaib zamiridir. Bazen çok önemli ve büyük şeylerin anlatımında, onun büyüklüğünün vurgulanması adına kullanılır. Anlatılan şey o kadar azim bir şeydir ki, ismini zikretmeye gerek kalmadan ve muhatap tarafından bilinen anlatım tarzına uygun olarak [هُوَ] ”hüve” zamiri kullanılır. Çünkü “bilinmemesine imkân olmayan şeyler için gaib zamirinin kullanılması icâb-ı belâgattir.”¹²⁶

Konumuz olan Kadir sûresindeki [أَنْزَلْنَاهُ] “enzelnahu” “biz O’nu indirdik” ayetinde de [هُوَ] “hu” ifadesiyle Kur’an zikredilmese de maksatın

¹²³Bakara, 2/215.

¹²⁴Bakara, 2/273.

¹²⁵Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredat*, HYR md. I/301.

¹²⁶Kürkçüoğlu Kemal Edip, Kadir Gecesi Kakkında, *D İ B D*, 12. Sayı, Aralık 1965, S 208.

Kur'an olduğu anlaşılmaktadır.¹²⁷ Çünkü "inzal etmek" kendiliğinden Kur'an'a delalet etmektedir. Yani sebeblere bağlı olarak kendiliğinden meydana gelemeyen veya oluşamayan, ancak Allah (c.c.)'ın takdiri ile meydana gelen haller "inzal"e tekabül eder ki, Kur'an'ın ve meleklerin inzali bunu gösterir. Kur'an-ı Kerim'de bu şekildeki kullanımın çok örneği vardır;

﴿وَأْمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي

مُنًى قَلِيلًا وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ﴾

*“Sizin yanınızda bulunan Tevratı tasdik etmek üzere indirdiğim (Kur'ân'a) iman edin, onu inkâr edenlerin başını siz çekmeyin. Âyetlerimi az bir fiatla, yani dünya menfaati karşılığında satmayın. Asıl Bana karşı gelmekten sakının!”*¹²⁸

﴿قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيْلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى

وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ﴾

*“De ki: “Kim Cebrâil'e düşman ise iyi bilsin ki, bu (Kur'ân'ı) daha önceki kitapları tasdik etmek, inananlar için bir rehber ve müjde olmak üzere, Allah'ın izniyle senin kalbine o indirmiştir”*¹²⁹ ayetlerinde olduğu gibi bu kullanımlar bazen sıyak ve sıbakta, bazen kelamın üslubunda, bazen de zamirin neye ait olduğu önceden veya sonradan zikredildiğinde geçerlidir.¹³⁰

Genel manada [هـ] “hu” denildiği zaman Allah (c.c.) kastedilir ve anlaşılır.

Esasen sadece [هـ] “hu” zamiri değil, “Lafzatullah”ın her bir harfinin Allah (c.c.)'ı

¹²⁷ İbni Kesir, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, VIII/441; Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, 7/180.

¹²⁸ Bakara, 2/41.

¹²⁹ Bakara, 2/97. Ayrıca bkz; 2/119,136; 6/19,25,26,51,155; 7/203,204; 8/32; 10/7,8,40; 11/7,17,110; 12/2,111; 13/36,37; 14/52; 15/9; 16/103; 17/87,105; 18/100,101; 19/97; 22/54,55; 25/52; 26/6,196,198,199; 27/92; 28/48,52,53; 34/43,44; 41/45,52,53; 43/36,44; 46/10; 52/34; 64/8; 68/44,45; 68/52; 73/6; 87/67.

¹³⁰ Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, 7/180.

anlattığını görmekteyiz. [هـ] “hu” zamiri ile “Lafza-i Celali” yi şu şekilde anlatabiliriz;

[اللهُ] lafzının başındaki [ا] “elif”i atarsak [لله] “lillahi” “Allah (c.c.) için” olur. Tekrar başındaki [ل] “lam”ı atarsak [له] “le hu” “O’nun için” yani yine “Allah (c.c.) için” olur. Tekrar [ل] “lam”ı atarsak o zaman da [هـ] “hu” “Allah (c.c.)” olur. [هـ] “Hu” aslında [هـ] “he” harfidir. [هـ] “he” harfi ise karın boşluğundan her nefes alıp vermede çıkmaktadır. Yani ne kadar hızlı koşarsak ve ne kadar yorulursak bu [هـ] “he” harfi o kadar sıklıkta çıkmaktadır. Dolayısıyla [هـ] “hu” bizim nefes alma kaynağımız ve hayat damarımızı teşkil etmektedir.

2.1.6. İna [اِنَّا] Kelimesi:

Allah (c.c.), Kur’an’ın bazı ayetlerinde; (اِنِّي) “*Muhakkak ki ben*”¹³¹ dediği gibi, bazılarında ise (اِنَّا) “*Muhakkak ki biz*”¹³² demiştir. Bu sûrede de (اِنَّا) / “*Muhakkak ki biz*” ifadesini kullanmıştır. Allah (c.c.) tek olduğu halde Kur’an’ın pek

¹³¹Bakara, 2/30,33; Âl-i İmran, 3/55; Ta-Ha, 20/12,14; Kasas, 28/30;

¹³²Bakara, 2/119; Maide, 5/44; En’am, 6/158; A’raf, 7/27,170; Tevbe, 9/52; Hud, 11/109; Hicr, 15/9,23; Kehf, 18/7; Enbiya, 21/94; Ankebut, 29/34; Secde, 32/22; Ahzab, 33/72; Fatır, 35/24; Yâsin, 36/12; Saffat, 37/11,63,105,121; Sâd, 38/46; Zümer, 39/2; Zuhruf, 43/79; Duhan, 44/3,16; Fetih, 48/1,8,13; Zariyat, 51/47; Kamer, 54/31,34; Kalem, 68/17; Hakka, 69/49; Mearic, 70/39; Nuh, 71/1; Müzzemmil, 73/5,15; İnsan, 76/2-4; Murselat, 77/44; Kadir,97/1; Kevser, 108/1.

çok ayetinde "Biz" diyerek çoğul zamiri kullandığını görmekteyiz.¹³³ Çünkü bu harf çokluk ifade etmenin yanı sıra azamet ve yücelik bildirir. O tür ifadelerdeki "biz"den maksat adet bakımından çokluğu değil güç ve kudretin büyüklüğünü belirtmektir.¹³⁴

Allah (c.c.)'ın zâtına mahsus mevzular anlatılırken çoğunlukla mütekellim-i vahde (انا) sîgası seçilmekte ve "Ben" diye hitap edilmektedir. Fakat saltanat-ı âimme hesabına hitapta bulunduğu hususlarda ise azamet ifade eden "Biz" sözüyle hitap ettiği görülmektedir. Dolayısıyla burada "tazîm, yücelik" manası kastedilerek, Allah (c.c.)'ın azametini ifade eden bir üslup kullanılmıştır.¹³⁵

Arapçada birinci çoğul şahıs "nûn" zamiri ile yapılır. Fail tek olmasına rağmen çokluk belirten ve "nûnu'l-azame" denilen bu zamirin kullanılmasına Arap belagatinde çok rastlanır. Bu üslup; failin azametine, yapılan icraatların ehemmiyetine ve Allah (c.c.)'ın herhangi bir meseleyi te'kid etmesine delalet eder.¹³⁶

Diğer taraftan "azamet cem"i ifadeye daha bir tesir kazandırır. Zira yapılan icraatların hadde hesaba gelmez şahitler tarafından müşahede edildiğine delalet eder. Nitekim

﴿أَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ۖ وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا﴾

"Biz yeri bir döşek yapmadık mı? Dağları da arzı tutan birer destek (kazık) yapmadık mı"¹³⁷ ayetleri de bunu teyit eder. Bu da "azamet cem"i ile olmaktadır.¹³⁸

Bazen "azamet cem"i, failin büyüklüğünü hatırlatmanın yanı sıra aynı zamanda mefulün ehemmiyetini de göstermek gayesine yöneliktir. Mesela;

﴿مَنْ عَمِلْ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنَّىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ

¹³³Bakara, 2/57,59,99; Nisa, 4/105; Maide, 5/44; Yusuf, 12/2; Ra'd, 13/37; Hicr, 15/9; İsrâ, 17/105; Ta-Ha, 20/113; Hac, 22/16; Mü'minün, 23/18; Nûr, 24/1,34,46; Furkan, 25/32; Ankebut, 29/47; Rûm, 30/35; Zümer, 39/2,28,41; Duhan, 44/2,3; Hadîd, 57/25; Mücadele, 58/5; İnsan, 76/23; Kadir, 97/1; Kevser, 108/1.

¹³⁴Çelik Muhammed, Allah'ın, "Ben" Yerine "Biz" Tercihi, Y.Ü.D., Sayı 87/Ocak-Şubat-Mart 2007.

¹³⁵Gülen Fethullah, Ölümsüzlük İksiri, S 227.

¹³⁶Yıldırım Suat, Allah'ın "Biz" Zamirini Kullanması, Y.Ü.D., Sayı 79 / Ocak-Şubat-Mart 2008.

¹³⁷Nebe, 78/6,7.

¹³⁸Yıldırım Suat, A.g.m. Y.Ü.D., Sayı 79 / Ocak-Şubat-Mart 2008.

أَجْرُهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿﴾

"Erkek olsun kadın olsun, kim mümin olarak güzel işler yaparsa, elbette ona güzel bir hayat yaşatacak ve onları işledikleri en güzel işleri esas alarak ödüllendirecek, kötülüklerini bağışlayacağız"¹³⁹ ayetinde (نُحْيِيَنَّهٗ) "güzel bir hayat yaşatacağız" ve

(نُجْزِيَنَّهُمْ) "mükâfatlandıracağız" diye azamet nununa izafe edilip, mefulun

önemine ve failin yaptığı işin azametine dikkat çekilir. Dolayısıyla, ﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ ﴾

"Biz indirdik onu"¹⁴⁰ cümlesi indirenin büyüklüğünü ifade ederken, indirilenin şanını yüceltmeyi de ifade eder. Binaenaleyh, bu sûrede "azamet cem"i kullanılarak, Kadir gecesinde mefulün ehemmiyetine dikkat çekilerek Kur'an'ın indirilmesi nazara verilmiş oluyor.¹⁴¹

Ayrıca, bu tür hitap şeklinde bazı hikmetlerin de olduğunu görüyoruz;

a) Bazı lisanlarda olduğu gibi, Arapça'da da tevazu ve mahviyet sadedinde "ben" yerine "biz" denmesi ya da bazen başkalarını tezkiye ve tenzih için "biz" denilecek yerde "ben" sözünün tercih edilmesi çok vâkidir. Şu kadar var ki, izzet, itibar, şan ve şöhrat sahibi birisi "biz" dediği zaman Araplar bunu belâgata uygun görürler; aksine sıradan bir insan "biz" dediğinde ise, onu gurur ve kibir emaresi sayarlar.

b) Ayrıca, Arapça'da fiil sîgalarına eklenip çoğul (cem') mana ifade eden "nun" harfine "azamet nûnu" da denilir; çünkü bu harf, genellikle çokluk ifade etse bile, kimi zaman da azamet, ululuk ve yücelik bildirir; sözü söyleyen kimsenin hürmete değer bir kimse olduğunu gösterir. O türlü beyanlardaki "biz" ifadesinden maksat, adet bakımından kesreti değil, güç ve kudretin büyüklüğünü belirtmektir.

¹³⁹Nahl, 16/97.

¹⁴⁰Kadir, 97/1.

¹⁴¹ Bazı işarî yorumlarda Hz. Cebrail (a.s.) nazara verilerek şöyle denilmiştir; "Ancak nükte-i gaybiyye yine gizli kalmaktadır. Her gizli nokta daima cây-i sualdir. Burada, indirme hizmetinde bulunan Hz. Cebrail'e, bu suretle O buyurmuş, onlar indirmiş manasında ilâhi bir iltifat izhar buyurulmaktadır." Bu yorum için bk. **Kürkçüoğlu**, A.g.m. *D İ B D*, 12. Sayı, Aralık 1965. S 208.

Aslında, biz de çoğu zaman kendi şahsımızdan bahsederken “tek” olduğumuz halde, “ben” yerine, “biz” demeyi yeğleriz; çünkü “biz” sözü, daha mütevâzı, daha nâzik, bir beyandır. Dahası, bazen muhatabımız tek kişi de olsa, ona hürmeten ve nezaketen “siz” diye hitap ederiz. Bu hitaplarda ister “biz” diyelim ister “siz”, hiç kimse bu türlü bir beyanı yadırgamaz ve ondan çoğul manası çıkarmaz.

c) Allah (c.c.), Kur’ân’da her zaman “ben” yerine “biz” diye hitap etmemektedir; bir meselenin anlatılışına ve konunun akışına göre ilahî hitap tarzı da değişmektedir. Sadece Tevhid’in mevzubahis olduğu yerlerde;

﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي

وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾

“Kullarım Beni senden soracak olurlarsa, bilsinler ki Ben pek yakınım. Bana dua edenin duasına icabet ederim. Öyleyse onlar da dâvetime icabette bulunsunlar ve hakkıyla inanıp Beni tasdik etsinler ki doğru yolda yürüyerek selâmete ersinler”¹⁴² ve

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

“Ben cinleri ve insanları surf Beni tanıyıp yalnız Bana ibadet etsinler diye yarattım”¹⁴³ ayetlerinde olduğu gibi, hem hitap şekli hem de fiil sîgası müfret (tekil) gelmektedir. Ta ki, yaratma fiilinin sadece Allah (c.c.)’a ait olduğu ve ibadet edilecek zatın da sadece kendisi olduğu vurgulanmıştır.

Ayrıca, Allah (c.c.) bazen hususi bazen de umumi bir tarzda hitap etmektedir. Mesela, Hz. Musa (a.s.)’ya;

﴿إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى﴾

“Senin Rabbin Benim! Pabuçlarını çıkar! Çünkü sen, kutsal vâdi Tuvâdasın”¹⁴⁴ diye hitap eder. Bu sözde bütün İsrailoğullarını veya umum beşeri ilgilendiren bir

¹⁴²Bakara, 2/186.

¹⁴³Zâriyat, 51/56.

¹⁴⁴Tâhâ, 20/12.

emirname yoktur; dolayısıyla, burada mütekellim-i vahde sîgası seçilmiş ve “Ben أنا” diye seslenilmiştir.

Fakat Hz. Peygamber (s.a.s.)’e,

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾

“Ey Resulum! Biz seni, başka değil, bütün âlemlere rahmet olarak gönderdik”¹⁴⁵ derken de “mütekellim-i maalgayr” sîgasını kullanmış ve “Biz نحن ” diye hitap etmiştir; çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.)’in gönderilişi bütün mahlukâtı ilgilendiren bir hadisedir.

Bu yüzden Allah (c.c.)

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾

“Biz, Kur’ân’ı Kadir gecesinde indirdik”¹⁴⁶ derken yine saltanat-ı âmme hesabına hitap etmiş ve bütün varlığı ilgilendiren böyle bir haberi verirken “mütekellim-i maalgayr” sîgasıyla “biz” demiştir.¹⁴⁷

2.1.7. el-Kadr [القدر] Kelimesi:

Kadir kelimesinin sözlük anlamı; kudret, güç yetirmek, kader, takdir, miktar, meblağ, hüküm ve kaza, değer, kıymet, şeref ve azamet demektir.¹⁴⁸

İstılahta ise Kadir gecesi; kıymetli, şerefli, azametli, hüküm ve takdir gecesi gibi anlamlara gelir.¹⁴⁹ Bu manaların şerhine baktığımızda;

a) Kadir ve takdir manası;

¹⁴⁵Enbiya, 21/107.

¹⁴⁶Kadir, 97/1.

¹⁴⁷Gülen, Ölümsüzlük İksiri, VII/224-227.

¹⁴⁸İbn Manzur, Lisanu’l-Arab, Daru Sadır, Beyrut 1414 h. KDR md. V/76-79; Paksoy, A.g.m,H.Ü.İ.F.D., Yıl: 17, Sayı 27, Ocak-Haziran 2012.

¹⁴⁹İbn Manzur, Lisanu’l-Arab, KDR md. V/76-79; Rağıb el-İsfahani, el-Müfredat, I/595-597; Paksoy, A.g.m, H.Ü.İ.F.D., Yıl: 17, Sayı 27, Ocak-Haziran 2012.

Kadr “**Bedr**” kalıbında olup, çoğulu [اقدار] “**akdar**”dır. **Dal** harfinin üstünüyle telaffuz edilen “kader” ise, takdîr manasınadır. [قدرالله ذلك] “**Kaderallahu zâlike**” denilince, takdîr ve taksim-i rızık anlamına, “Allah o rızık veya eceli takdir ve taksim etti” demektir. Böylece “kadr” ve “kader”; kaza, hüküm, takdir ve taksim manalarına gelmektedir ki bu, daha çok Allah (c.c.)’ın hazırladığı zuhurattaki hüküm ve kazası demektir.¹⁵⁰ Binaaleyh, “Kader” kelimesi kazadan önce yazılmış olan “kadere” işarettir.

﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا﴾ “*Allah’ın emri, mutlaka yerini bulan bir kaderdir*”¹⁵¹ ayetinin ifade ettiği gibi, bu yazılma meselesinde “levhi mahfuz” kastedilmektedir.

Kader: Allah (c.c.)’ın olacak olayları, henüz meydana gelmeden ezeli ilmiyle tesbit ve takdir etmesidir.

Kaza: Allah (c.c.)’ın tesbit ve takdir ettiğini, vakti ve saati gelince, infaz ile yokluktan fiil alanına çıkarmasıdır.

Bu tarif çerçevesinde “bedr” kalıbında olan ve ayette yer alan “kadr” ismi, olaylar, hükümler, rızıklar ve ecellerin takdirine ve taksimine yönelik bir anlam taşımaktadır. Öyle ki, Kadir gecesinden bir sonraki Kadir gecesine kadar ezelde ilâhî takdirle tesbit edilen olaylar görevli kılınan meleklerle bildirilmekte ve ilâhî programlanmaya göre icra edilmesine hükmedilmektedir.¹⁵²

Râzî de, “Kadir” ile “kader”in bir olduğunu söyler ve sükûn ile masdar olup, üstün ile isim olduğunu ifade eder.¹⁵³ Allah (c.c.)’ın takdiri; bir şeyin şöyle olup böyle olmaması hükmüdür. Bu da ya vücut ya da imkân yoluyla olur;

﴿فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ﴾

“*Biz işte böyle takdir ettik. Ne güzel takdir ederiz Biz!*”¹⁵⁴

¹⁵⁰ Yıldırım Celal, *Kur’an Tefsiri*, XIII/6923-6924.

¹⁵¹ Ahzab, 33/38.

¹⁵² Yıldırım Celal, *Kur’an Tefsiri*, XIII/6923-6924.

¹⁵³ Elmalılı, *Hak Dini*, IX/335-340.

﴿نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ﴾

“Aranızda ölümü **takdir eden** biziz. Ve biz, önüne geçilebileceklerden değiliz”¹⁵⁵ ayetleri, Allah (c.c.)’ın her şeye muktedir olduğunu ve her şeyi O’nun takdir ettiğini ifade eder ki, bu da Mecusilerin yanlış bir akidesi olan “Allah (c.c) yaratır İblis öldürür” inancının yanlışlığına işaret eder.¹⁵⁶

Ayrıca Allah (c.c.)’ın yaratması iki çeşittir a) fiili yaratma: Bir anda mükemmel ve eksiksiz yaratmadır ki, Allah (c.c.)’ın dilediği zamana kadar da böyle kalır. b) Aslı fiilen var olup, eczasını, parçalarını potansiyel olarak yaratmasıdır. Yani, hurmanın çekirdeğinden başka ağaç değil de hurma ağacının çıkması;

﴿مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ﴾

“Bir nutfeden (spermadan) yarattı da **ona şekil verdi**”¹⁵⁷ ayeti ile insan nutfesinden insanın çıkması gibi.¹⁵⁸

b) Takdir etmek manası;

﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ﴾

“Allah’ı **hakkıyla takdir edemediler (değerini bilemediler, tanımadılar)**”¹⁵⁹ ayetinde olduğu gibi takdir etmek manasındadır.¹⁶⁰

c) Güç ve kuvvet manası;

﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

“Allah gerçekten her şeye **kadirdir.**”¹⁶¹

¹⁵⁴ Mürselat, 77/23.

¹⁵⁵ Vakıa, 56/60.

¹⁵⁶ Rağıb el-İsfahani, *el-Müfredat*, KDR md. I/657-658.

¹⁵⁷ Abese, 80/19.

¹⁵⁸ Rağıb el-İsfahani, *el-Müfredat*, KDR md. I/657-658.

¹⁵⁹ En’am, 6/91

¹⁶⁰ Rağıb el-İsfahani, *el-Müfredat*, KDR md. I/660.

¹⁶¹ Bakara, 2/20.

﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿٦٦﴾ فِي مَقْعَدٍ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ﴾

“Ama müttakiler ise cennetlerde, bahçelerde ve ırmak kenarındadırlar. Son derece kuvvetli o Hükümdarın, hak ve dürüstlük meclisinde yerlerini alırlar”¹⁶² ayetlerinde olduğu gibi, güç ve kuvvet Allah (c.c.)’da hakiki, insanlar da ise mecazidir. Burada kudret insana nisbet edilirse herhangi bir işi yapabileceğine delallet eder. Allah (c.c.)’a nisbet edilirse O’nda acziyeti nefyetme manasına gelir. Allah (c.c.)’ın dışındaki birine mutlak kudret izafet etmek mümkün değildir. Lafız olarak söyleneceği doğru olmaz. İnsan için ancak şöyle denilebilir; ‘şu işi yapmaya gücü yeter’. Allah (c.c.)’dan başkasına “O Kadir’dir” denilemez. Bu ifade Allah (c.c.) için kullanılırsa “her şeye gücü yeten el-Kadir” manasına gelir. İnsan için kullanılırsa kazanılmış bir güç manasına gelir. Dolayısıyla,

﴿لَا يَفْقِدُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَىٰ شَيْءٍ﴾

“elde etmiş kazanmış oldukları şeye güç yetiremezler”¹⁶³ ayetinde olduğu gibi, ancak “şu işi yapmaya gücüm yetti” manasına kullanılabilir.¹⁶⁴

d) Daraltma manası;

﴿وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ﴾

“Nasibi sınırlı olan ise Allah’ın kendisine verdiği imkân ölçüsünde nafaka versin.”¹⁶⁵

﴿أَوْ لَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾

“Görüp anlamıyorlar mı ki Allah dilediği kimsenin nasibini bol bol verir, dilediğinin nasibini kısar”¹⁶⁶ ayetlerinde olduğu gibi daraltma manasına gelmektedir.¹⁶⁷

¹⁶²Kamer, 54/54-55.

¹⁶³İbrahim, 14/18.

¹⁶⁴Rağıb el-İsfahani, el-Müfredat, KDR md. I/657-658.

¹⁶⁵Talak, 65/7.

¹⁶⁶Rum, 30/37.

e) *Miktar ve Ölçü Manası;*

[قَدَرْتُهُ] kadertuhu “ona belli bir miktar belirledim [قدرته] “kaddertuhu”

takdir ettimve [قدره] “kadderahu” belli bir miktar güç verdi manalarında ve

﴿قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا﴾

“Allah her şey için **bir ölçü** koymuştur”¹⁶⁸

﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾

“Muhakkak ki Biz her şeyi bir kaderle, **bir ölçü** ile yarattık.”¹⁶⁹

﴿وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ فِتَابَ عَلَيْكُمْ﴾

“Gece ve gündüzü yaratıp **sürelerini ölçen** Allah’tır. O sizin bu gece ibadetini gözetemeyeceğinizi bildiği için, lütuf ve merhametiyle size yeniden bakıp muaf tuttu”¹⁷⁰ ayetlerinde görüldüğü gibi “Kadir” ölçü ve miktar manalarını ihtiva eder¹⁷¹ ki, bu kelimelerin kudretle de münasebeti olmasına binâen Allah (c.c.) ahirette hikmetinden daha çok kudretiyle muamele edecektir.¹⁷²

¹⁶⁷ Rağıb el-İsfahani, *el-Müfredat*, KDR md. I/660.

¹⁶⁸ Talak, 63/3.

¹⁶⁹ Kamer, 54/49.

¹⁷⁰ Müzzemmil, 73/20.

¹⁷¹ Rağıb el-İsfahani, *el-Müfredat*, KDR md. I/659.

¹⁷² Gülen, *Fasıldan Fasıla*, Nil Yay. III/221.

2.1.8. Leyle [لَيْلَة] Kelimesi:

“Leyle” [لَيْلَة] “gece” manasında olup, gündüzün zıddıdır. Aslı [لَيْلَة] leylatün’dür. Aslının delili, ismi tesğiri olan [لَيْلَة] lüyeyletün’dür. Çoğulu [لَيْالٍ] leyalin’dır.

﴿وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً﴾

“*Otuz geceyi ibadetle geçirmesi ve Tevrat’ı almaya hazırlanması için, Mûsa ile sözleşip huzurumuza kabul ettik*”¹⁷³

﴿وَسَخَّرَ لَكُمْ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ﴾

“*Geceyi ve gündüzü istifadenize veren de O’dur*”¹⁷⁴

﴿وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى﴾

“*Karanlığı ile ortalığı bürüdüğü zaman geceye*”¹⁷⁵ ayetleri de gösteriyor ki gece, gece olmakla beraber gündüzü de içine almaktadır.¹⁷⁶ Zaten gece kelimesi Arapçada çok kere gece ve gündüzü birlikte ifade etmek için kullanılır. Dolayısıyla, Ramazan’ın bu tarihlerinde dünyanın her yerinde o günün önceki gecesi Kadir gecesi olabilir.¹⁷⁷

Gece kelimesinin Kadir sûresi ve Kadir gecesi ile ciddi bir bağı bulunmaktadır. Binâenaleyh, sûrede leyl kelimesi üç kere geçerek Kur’an’ın geceye, aynı zamanda gece yapılan ibadete önem verdiğini görüyoruz. İslam’da bir gece medeniyeti, bir gece kültürü vardır. Zaten müminin kıldığı üç vakit namaz; akşam, yatsı, sabah bir de teheccüd namazı gece namazıdır. O zaman müminlerin gece ile

¹⁷³ A’raf, 7/142.

¹⁷⁴ İbrahim, 14/33.

¹⁷⁵ Leyl, 92/1.

¹⁷⁶ Rağıb el-İsfahani, *el-Müfredat*, LYL md. I/751.

¹⁷⁷ Mevdudi, *Tefhimu’l-Kur’an*, VII/180-181.

olan münasebeti, gündüz nasıl olacaklarının göstergesidir. Yani; bir mü'minin mü'minliği gece olan mü'minliğine, gece olan ibadetine bağlıdır. Çünkü insan gündüz izlenir, halbuki gece insanı gizler. Bu gizleyen gecede insan neler yapar? Ayyette;

﴿يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ

وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا﴾

*“İnsanlardan gizlemeye çalışırlar da, Allah’tan gizlemeyi düşünmezler. Halbuki onlar Allah’ın razı olmayacağı tezviratı planlarken O hep onların yanında idi. Zaten Allah, onların yaptıkları ve yapacakları her şeyi ilim ve kudretiyle ihata etmiştir.”*¹⁷⁸ Yani, “gündüz insanlardan gizlenirler, Allah (c.c.)’tan gece yaptıklarından dolayı gizlenmezler” denilerek, gece gizlenmesinin sadece Allah (c.c.)’tan olabileceği ifade edilmektedir. Öyleyse, gecenin o gizliliğinde;

﴿اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾

*“Allah iman edenlerin yardımcısıdır, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır”*¹⁷⁹ ayetine binaen gece inen Kur’an insanın şahsına nur verir. O zaman Kur’an’ın geceye verdiği öneme bakılırsa;

﴿إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْءًا وَأَقْوَمُ قِيلاً﴾

*“Muhakkak ki geceleyin kalkıp ibadet etmek daha tesirlidir ve Kur’an okuyuşu bakımından daha düzgün, daha sağlam bir tilavet sağlar”*¹⁸⁰ ayeti ile Kur’an’ın gece okunması salık verilerek, sadece Kur’an’ın değil, gece başlayan her şeyin daha etkili ve daha kalıcı olduğu vurgulanır. Ayrıca, Kur’an ayı Ramazan, tüm mevsimleri gezdiği için, yılın her gecesini Kadir gecesinden nasibini almaktadır. Buna binâen, surenin sonunda Allah(c.c.)’ın yine geceye vurgu yaparak Kadir gecesini vesilesi ile gece hayatına ve gece medeniyetine önem verdiğini görüyoruz.

¹⁷⁸ Nisa, 4/108.

¹⁷⁹ Bakara, 2/257.

¹⁸⁰ Müzzemmil, 73/6.

2.1.9. Melek [ملك] Kelimesi:

Çoğulu [ملائكة] “melâike”dir. [مَلِكٌ] “melek” kelimesi üstün olursa

“melek” manasında, esreli olduğu zaman [مَلِكٌ] “melik” “kral” manasına gelir.

﴿قُلْ يَتَوَفَّاكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ﴾

“Sen de ki: “Sizi, canınızı almakla görevlendirilen **ölüm meleği** vefat ettirecek, sonra da Rabbinizin huzuruna götürüleceksiniz.”¹⁸¹

﴿وَالْمَلَائِكَةُ عَلَىٰ أَرْجَائِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ﴾

“**Melekler de** göğün etrafında bulunurlar. O gün Rabbinin arşını, **sekiz melek** taşır”¹⁸²ayetlerinden anlaşıldığı üzere her bir melek kendine tevdi edilen vazifeyi yapmakla mükelleftir. Binaenaleyh, Kadir gecesinde inen melekler de sadece o geceye has yeryüzüne inerek vazifelerini yapmaktadırlar.

2.1.10. Nezele [نزل] Kelimesi:

İndi, inmek manalarına gelir. Bu kelimenin türevleri olarak;

a) **İnzal** [انزال]: Genel manada toptan indirilmek demektir. İnme

istidadını hâiz bir şeyi indirme demektir. Arapçada if’al bâbı, tekellüften vârestelik ifade eder.¹⁸³

¹⁸¹Secde, 32/11.

¹⁸²Hakka, 69/17; Rağıb el-İsfahani, el-Müfredat, MLK md. I/774-776.

¹⁸³Kürkçüoğlu, A.g.m, D İ B D, 12. Sayı, Aralık 1965, S 208.

﴿عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ﴾

“(Resûlüm!) Onu Rûhu'l-emîn (Cebrail) senin kalbine indirdi”¹⁸⁴ ayeti bunu ifade etmektedir.

b) *Tenezzelü* [تنزل]: Yeryüzüne indirildi demektir.

﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ﴾

“Allah O yüce Yaratıcıdır ki yedi kat göğü ve yerden de onların benzerini yaratmıştır. Allah’ın emri ve hükmü bunlar arasında *inip durur*”¹⁸⁵ ayetine binâen,

[تنزل] “tenezzelü” ve [تنزل] “tetenezzelü” ifadeleri bir Kur’an kanunudur. Eğer

olay az ve sadece o zamana has ise kısa keserek [تنزل] “tenezzelü” ifadesini getirir.

Olay uzun ise o zaman da fiilin tamamı olan [تنزل] “tetenezzelü” ifadesi getirilir.

Konumuzla alakalı meleklerin inişi Kadir gecesine has bir iniş olup bir geceye mahsustur. Fussilet sûresindeki;

﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمْ لَمَلَائِكَةٌ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا

بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾

“Rabbimiz Allah’tır” deyip sonra da istikamet üzere, doğru yolda yürüyenler yok mu, işte onların üzerine *melekler inip*: “Hiç endişe etmeyin, hiç üzülmeyin ve size vâd edilen cennetle sevinin! derler”¹⁸⁶ ayetinde ise [تنزل] “tetenezzelü” ifadesine

binâen meleklerin yeryüzüne inişi her ölüm esnasında olduğu gibi devamlıdır.¹⁸⁷

c) *Tenzil* [تنزيل]: Parça parça, peyder pey indirilmek demektir.

¹⁸⁴Şuara, 26/193.

¹⁸⁵Talak, 65/12.

¹⁸⁶Fussilet, 41/30.

¹⁸⁷Rağıb el-İsfahani, *el-Müfredat*, NZLmd. I/799-800.

﴿وَقَرَأْنَا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا﴾

“Hem o vahyi, insanların zihinlerine sindire sindire okuman için zaman zaman gelen **Kur’ân dersleri halinde indirdik.**”¹⁸⁸ Görüldüğü gibi [انزال] “inzal” kelimesi, [تنزيل] “tenzil” kelimesinden daha şamildir. "Biz onu indirdik" ifadesi "tamamını indirdik" manasına geldiği gibi "indirmeye başladık" mânası da anlaşılabilir. Âlimlerin çoğu, âyette "peyderpey İndirdik" anlamındaki [نزلنا] "nezzelnâ" yerine [انزلنا] "indirdik anlamındaki "enzelnâ" fiilinin kullanılmasını gerekçe göstererek burada Kur'an-ın tamamının ulûhiyet makamından dünya semasına indirilmesinin söz konusu edildiğini ileri sürmüşlerdir. ¹⁸⁹ Binâenaleyh, Kur’ân-ın toptan indirilmesine “inzal”, sebab-i nüzüle göre 23 senede Hz. Peygamber (s.a.s.)’e peyderpey indirilmesine de “tenzil” denilmektedir. Mesela, Haşir sûresindeki;

﴿لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ

نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾

“Eğer Biz bu Kur’ân’ı bir dağın tepesine indirseydik onun, Allah’a tazimi sebebiyle başını eğip parçalandığını görürdün”¹⁹⁰ ayetindeki ifadeye binâen dağ, kendisine bir defada indirilen Kur’an karşısında parçalandığına göre, acaba parça parça defaatle indiği zaman nasıl bir durum söz konusu olabilirdi? Binâenaleyh, [تنزيل] “tenzil” kalıbına göre Kur’an’ın indirilmesi bu manada önemlidir.¹⁹¹

¹⁸⁸İsra, 17/106.

¹⁸⁹ el-Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed ibn Hüseyin, *es-Sünenü'l Kübra*, (Tahk. Muhammed Abdülkadir Ata), Mektebetü Dâri'l-bâz, II/578; el-Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed bin Abdillâh en-Neysâbüri, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, (Tahk. Mustafa Abdülkadir Ata), Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, IV/306; Heyet, *Kur'an Yolu*, V/604-605.

¹⁹⁰ Haşr, 59/21.

¹⁹¹ Rağîb el-İsfahani, *el-Müfredat*, NZL md. I/799-800.

d) *En-nüzül* [النزول] Yüksek bir yerden inmek manasındadır.

[نزل من راحله ونزل في مكان كذا] Bineğinden indi veya Şöyle bir mekâna indi ve

﴿وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا﴾

“*Ya Rabbî, beni güvenli ve kutlu bir yere indir*”¹⁹² ayetinde olduğu gibi. Bu manada indirme iki çeşittir.

Birincisi, bir şeyin kendisini indirmedi.

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا﴾

“*Hamd O Allah’a mahsustur ki kuluna kitabı indirdi ve onun içine tutarsız hiçbir şey koymadı*”¹⁹³

﴿اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ﴾

“*Allah hakkı bildirip ikame etmek için kitabı ve adalet ölçüsünü indirmiştir*”¹⁹⁴ ayetlerinde olduğu gibi Kur’an’ın indirilmesi.

İkincisi ise, sebeplere ulaşmaya hidayet etmedir:

﴿وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ﴾

“*Mahiyetinde büyük bir kuvvet ve insanlara birçok fayda bulunan demiri de indirdik*”¹⁹⁵ ayetinde olduğu gibi Allah (c.c.) demiri insanların geleceklerini inşa için bir sebep kılmıştır.

﴿يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُورِي سَوَاءَاتِكُمْ وَرِيشًا﴾

¹⁹²Mü’minun, 23/29.

¹⁹³ Kehf, 18/1.

¹⁹⁴Şûra, 42/17.

¹⁹⁵Hadid, 57/25.

“Ey Âdem’in evlatları! Bakın size edep yerlerinizi örteceğiniz **giysi, süsleneceğiniz elbise indirdik**”¹⁹⁶

﴿إِنَّا مُنْزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ﴾

“Büsbütün yoldan çıkmaları sebebiyle, biz bu şehir halkının üzerine **gökten bir azap indireceğiz**”¹⁹⁷ ayetlerinde görüldüğü üzere demirin, elbisenin ve azabın indirilmesinde sebeblere ulaşmatırma anlamında kullanılmıştır.

e) Ayrıca [نزل] “nezele” kökünden gelen [نُزُلًا] "nüzü" kipi “**ikram**”

manasına da gelmektedir.

﴿لَكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِّنْ عِنْدِ

اللَّهِ

“Lâkin Rabbine karşı gelmekten sakınanlara Allah tarafından **bir ikram olarak** İçinden ırmaklar akan cennetler var. Onlar orada ebedî kalacaklardır”¹⁹⁸

﴿هَذَا نُزُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ﴾

“İşte hesap gününde onlara **ikram edilecek ziyafet**”¹⁹⁹ ayetleri de bu manayı ifade etmektedir.

2.1.11. Ruh [الروح] Kelimesi:

Çoğulu [أرواح] “ervah” olup Kur’an’da farklı manaları ihtiva etmektedir;

a) **Meleklerin en şereflieleri ruh diye isimlendirilmiştir.**

¹⁹⁶A’raf, 7/26.

¹⁹⁷Ankebut, 29/34.

¹⁹⁸Ali İmran, 3/198.

¹⁹⁹Vakıa, 56/56.

﴿يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا﴾

“O gün rûhve melekler saf saf sıralanır”²⁰⁰

﴿تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ﴾

“Melekler ve Rûh, O'nun arşına; miktarı ellibin sene olan bir günde yükselirler”²⁰¹
ayetlerinde görüldüğü gibi meleklerin en şerefli olanlarına bu isim verilmektedir.²⁰²

b) Kur'an'a da “ruh” denilmiştir.

﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا﴾

“İşte böylece sana da emrimizden bir rûh vahyettik”²⁰³ ayetinde “rûh vahyettik” ifadesiyle Kur'an'a atıf vardır. Çünkü Kur'an ahiret hayatının sebebi (ruhu)'dir.²⁰⁴

c) Can ve ruh manasına gelir. Hayatı ve hareketi oluşturanın bir parçasına “ruh” denir. Fayda elde etme ve zararı defetmeyi de yapar ki, bu da canlılığın bir ifadesidir.

﴿فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُّوحِي﴾

“Bu itibarla, Ben onu düzenlediğim insan şekline koyduğum ve içine ruhumdan üflediğim zaman”²⁰⁵ ayetindeki, “ruhumdan üfledim” dereken, ruhun Allah (c.c)'a ait olduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda kendisine izafet etmesi ise, Hz. Âdem'i, şerefendirme ve değerini yüceltme demektir.²⁰⁶ Ayrıca;

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي﴾

²⁰⁰Nebe, 78/38.

²⁰¹Mearic, 70/4.

²⁰²Rağıb el-İsfahani, el-Müfredat, RUHmd. I/369.

²⁰³Şûra, 42/52.

²⁰⁴Rağıb el-İsfahani, el-Müfredat, RUH md. I/369.

²⁰⁵Hicr, 15/29.

²⁰⁶Rağıb el-İsfahani, el-Müfredat, RUH md. I/369.

“Bir de sana “rûh” hakkında soru sorarlar. De ki: “Rûh Rabbimin emrindedir”²⁰⁷ ayetine binâen “ruh”, emir âleminden gelmiş şuurlu bir kanundur. Allah (c.c.)’ın koyduğu diğer kanunlar ile farkı, şuurlu oluşu ve hususi tecelliye mazhariyetidir. Yani, insan ruhu ehadîdir, diğerleri ise vâhidî’dir.²⁰⁸ (Çünkü insan ruhu kendine hastır, çoğalmaz, evladın ruhu babaya geçmez. Ne kadar insan varsa o kadar ruh var demektir. Buna karşılık hayvanatın ve nabatatın ruhları ise çeşitleri kadardır. Mesela; bütün kılblerin tek ruhu olması, bütün merkeblerin tek ruha sahip olması ve buna mukabil diğer hayvan çeşitlerinin de sayıları önemli olmaksızın çeşitleri kadar ruha sahip olduklarıdır.)

d) Ayrıca İsa (a.s.) da “ruh” denilmiştir:

﴿أَلْقَاهَا إِلَىٰ مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ﴾

“Meryeme ulaştırdığı kelimesidir. Allah tarafından gelen bir ruhtur”²⁰⁹ ayetinde geçen “ruh”tan maksat Hz. İsa (a.s.)’dır. Binaenaleyh, Hz. İsa (a.s.) ölümlere ruh üfleyip dirilttiği için O’na da “ruh” denilmiştir.²¹⁰

2.1.12. Selam [سلام] Kelimesi:

Esenlik, sâlim olma, selamet, barış, güvenlik, emniyette olma, zarar gelmemiş ve hasara uğramamış gibi birçok manaları ihtiva eden [سلام] “selam” kelimesi, genel manada Allah (c.c.)’ın rızasına erişmek için mü’minlerin birbirlerine yaptıkları duadır. Mü’minlerkarşılaştıkları zaman birbirlerine “selam” vererek bu duaya ortak olurlar. Bu duayı yapmak yani “selam” vermek sünnet, bu duaya icabette bulunmak için “selam”ı almak da farzdır. Kur’an’da [سلام] “selam” kelimesinden türeyen kelimeleri aşağıdaki şekilde örneklendirebiliriz;²¹¹

²⁰⁷İsra, 17/85

²⁰⁸Gülen, *Fasıldan Fasıla*, Nil Yay. II/327.

²⁰⁹Nisa, 4/171.

²¹⁰Rağıb el-İsfahani, *el-Müfredat*, RUH md. I/369.

²¹¹Rağıb el-İsfahani, *el-Müfredat*, SLM md. I/422

a) *es-Selam* [السلام] *Allahın isimlerindedir*: “Selam” kelimesi Esmâ-i

Hüsna’dan olup; selam veren, sâlim kılan, bela, hastalık ve musibetlerden kurtaran anlamındadır. Mesela;

﴿هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ﴾

“Allah’tır gerçek İlah, O’ndan başka yoktur ilah. O Melik’tir, Kuddûs’tür, *Selam’dır*”²¹² ayeti Allah (c.c.)’ın isimlerini teyid bakımından önemlidir. Ayrıca, Allah (c.c.)’ın “selam” manasında isimlendirilmesinin sebebi; “selam” kelimesinin ayıp ve kusurdan beri olma manasında olmasına karşılık, Allah (c.c.) da bütün kusurlardan münezzehe olduğu için selam denilmiştir.²¹³

b) *Selam* [سلام] *cennetin isimlerindedir*:

﴿وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

“Allah insanları *esenlik ve mutluluk ülkesine dâvet eder ve dilediği kimseleri doğru yola iletir*”²¹⁴ ayetinin işaretiyle cennetin bir ismi de [دَارُ السَّلَامِ] “dar’us-selam”dır.²¹⁵

c) *Selam* [سلام] *esenlik manasındadır*:

﴿قِيلَ يَا نُوحُ هَبْطْ بِسَلَامٍ مِّنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِّمَّنْ مَعَكَ﴾

“Ey Nuh!” denildi, “sana ve beraberinde bulunan mümin topluluklara Bizim tarafımızdan bir *selâmet ve çok bereketlerle gemiden in*.”²¹⁶

﴿أَدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ آمِنِينَ﴾

²¹²Haşr, 59/23.

²¹³Gazali, Ebu Hamid Muhammed bin Muhammed bin Gazali, el-Maksudu’l-esnâ fî Şerhi Meani Esmâillahi’l-Hüsna, Dâru’l-Cifan, s. 69-70; Rağıb el-İsfahani, *el-Müfredat*, SLM md. I/422.

²¹⁴Yunus, 10/25.

²¹⁵Rağıb el-İsfahani, *el-Müfredat*, SLM md. I/422.

²¹⁶Hud, 11/48.

“Esenlikle, emin olarak girin oraya”²¹⁷

﴿هُنَّ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾

“Rab’leri nezdindeki *selam ülkesi olan cennet onlarıdır*”²¹⁸ ayetlerinden de anlaşılıyor ki, gerçek manada “selam” / “esenlik” ancak cennette olabilir. Çünkü orada ebedilik olup; yokluk, fakirlik ve hastalık yoktur.²¹⁹

d) Silm [سلم] Barış ve selamet manasındadır:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ﴾

“Ey iman edenler! Hepiniz toptan *barış ve selamete girin* de şeytanın adımlarını izlemeyin”²²⁰ ayeti bu manayı işaret etmektedir.²²¹

e) Ayrıca, selime / yeslemü / selameten / ve selamen: Kurtardı manasındadır. [سلمه الله] “sellemehullah” Allah onu kurtarsın gibi.

﴿إِذْ يُرِيكَهُمُ اللَّهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا وَلَوْ أَرَأَيْتَهُمْ كَثِيرًا لَّفَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأُمُورِ لَكِنَّ اللَّهَ

﴿سَلَّمَ﴾

“O vakit Allah sana müşrik askerlerini rüyanda az göstermişti. Eğer onları çok gösterseydi paniğe kapılır, emir ve kumanda konusunda ihtilafa düşerdiniz. Fakat Allah sizi *bundan kurtardı*”²²² ayetinde olduğu gibi kurtardı manasına da gelmektedir.²²³

f)es-sülmü vesselametü: Açık, gizli ayıplardan, kusurlardan ve afetlerden beri olma demektir. Mesela;

²¹⁷Hicr, 15/46.

²¹⁸En’am, 6/127.

²¹⁹Rağıb el-İsfahani, *el-Müfredat*, SLM md. I/421.

²²⁰Bakara, 2/208.

²²¹Rağıb el-İsfahani, *el-Müfredat*, SLM md. I/423.

²²²Enfal, 8/43.

²²³Rağıb el-İsfahani, *el-Müfredat*, SLM md. I/423.

﴿قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولَ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةً لَا شِئَةَ فِيهَا﴾

“Mûsâ: “Rabbim şöyle diyor: O inek, ne toprağı sürmek için çifte koşulmuş, ne de ekin sulamada çalıştırılmış olmayan, salma ve **her kusurdan uzak**, hiç alacası bulunmayan bir inek olacaktır.”²²⁴

﴿إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾

“O gün insana fayda sağlayan tek şey, Allah’a teslim ettiği **arı, duru bir gönül olur**”²²⁵ ayetleri de bu manaları ifade etmektedir.²²⁶

g) **Seleme** [سلم] **teslim olmak manasındadır:**

﴿وَأَلْقُوا إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾

“Ve o gün zalimler Allah’ın hükmüne **teslim olur**, uydurdıkları tanrılar da kendilerini bırakıp ortalıkta görünmez olurlar”²²⁷ ayetine binâen “seleme” teslim olmak manasına gelmektedir.²²⁸ Binaenaleyh, örnek verilen ayetlerden de anlaşılacağı üzere “selam” kelimesinin türevleri Kur’an’da farklı farklı manalar içermektedir

2.1.13. Şehr [شهر] Kelimesi:

Çoğulu [أشهر – شهر] “eşhur” veya “şuhur”dur. “Şehr”, **ay manasında**

olup, hilalin bütünlenip yok olmasına binaen bir ayı ifade eder. Kur’an’da da tek manaya gelmektedir;

﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي﴾

²²⁴Bakara, 2/71.

²²⁵Şuara, 26/89.

²²⁶Rağıb el-İsfahani, *el-Müfredat*, SLM md. I/423.

²²⁷Nahl, 16/87.

²²⁸Rağıb el-İsfahani, *el-Müfredat*, SLM md. I/423.

“O sayılı günler, ramazan ayıdır”²²⁹

﴿الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ﴾

“Hac mâlum aylardadır”²³⁰

﴿إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

﴿مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ﴾

“Doğrusu, Allah’ın gökleri ve yeri yarattığı günkü kesin hükmünde, ayların sayısı on iki ay olup bunlardan dördü hürmetlidir. İşte doğru hesap budur”²³¹ gibi ayetlerin de ifade ettiği mana budur.²³²

2.1.14. Matla’ [مطلع] Kelimesi:

Çoğulu [مطالع] “metâli”olup, doğuş, doğma zamanı (gök cisimleri için), yükselme noktası, başlangıç yeri ve tan vakti gibi manalara gelir. Yani;

﴿حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ﴾

“Fecrin doğuşuna kadar”²³³ ayeti tan vakti manasını ifade eder. Ayrıca bu kelime türevleri ile değişik manalar da ihtiva etmektedir.²³⁴ Mesela;

a) Metlia [مَطْلَع] Kelimesi: Doğuş yeri demek.

﴿حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلَعِ الشَّمْسِ﴾

²²⁹Bakara, 2/185.

²³⁰Bakara, 2/197.

²³¹Tevbe, 9/36.

²³²Rağib el-Isfahani, el-Müfredat, ŞHRmd. I/468.

²³³Kadir, 97/5.

²³⁴Rağib el-Isfahani, el-Müfredat, MATLA’ md. I/522-523.

“Güneşin *doğduğu yere varınca*”²³⁵ ayetinde olduğu gibi.

“Metliu” kelimesi [**طلع فلان علينا**] falan kişi bizim üzerimize doğdu geldi örneğinde olduğu gibi mecazi manada da kullanılır.²³⁶

b) *Tulu*’ [**طلوع**] *Kelimesi*: Doğmak, yükselmek, yukarı çıkmak demektir.

﴿فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا﴾

“O halde onların söylediklerine sabret. Güneşin *doğmasından* ve batmasından önce Rabbinin yüceliğini ilan et, O’na hamd et”²³⁷ ayetinde doğmak anlamı vardır.

c) *İttalea* [**اطلع**] *Kelimesi*: Muttali olmak manasına gelir.

﴿قَالَ هَلْ أَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ﴾

“Allah Teâlâ orada bulunanlara: Siz işin gerçeğine *vâkıf mısınız?* dedi”²³⁸ ayetinde bir meseleye vâkıf olmak anlamı taşımaktadır.

d) *Tal’un* [**طلع**] *Kelimesi*: Tomurcuk ve meyve manasındadır.

﴿وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلَعَهَا هَاضِمٌ﴾

“Ekinlerin, *salkımları sarkmış hurmalıkların arasında?*”²³⁹

﴿طَلَعَهَا كَأَنَّهُ رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ﴾

“*Tomurcukları sanki şeytanların başları gibidir.*”²⁴⁰

﴿وَالنَّخْلَ بِاسْفَاتٍ لَهَا طَلَعٌ نَّضِيدٌ﴾

²³⁵ **Kehf**, 18/90.

²³⁶ **Rağıb el-İsfahani**, *el-Müfredat*, MATLA’ md. I/522-523.

²³⁷ **Ta-Ha**, 20/130.

²³⁸ **Saffat**, 37/54.

²³⁹ **Şuara**, 26/148.

²⁴⁰ **Saffat**, 37/65.

“Kullara rızık olması için birbirine girmiş, **küme küme tomurcukları** olan uzun boylu hurma ağaçları yetiştirdik”²⁴¹ ayetlerinden de anlaşılacağı üzere [طلع]

Tal’un kelimesi tomurcuk ve meyve manalarını da ihtiva etmektedir.²⁴²

Yukarıda, kelimelerin tahlili kapsamında, Kur’an’dan verilen örneklerde görüldüğü üzere kelimenin kendisinin farklı manalara geldiği gibi türevlerinden de farklı manalar ortaya çıkmaktadır. Tüm bunlar arap dilinin zenginliğini ortaya koymakla beraber Kur’an’ın da edebi zenginliğini göstermektedir.

2.2.Sûrenin İ’rabı

2.2.1. Birinci Ayet:

إن Nasih harfi, fetha üzere mebnidir ve i’rabta yeri yoktur.

نا Muttasıl zamir sükun üzere mebni olup إن‘nin ismi

olduğu için nasb makamındadır.

أنزلناه Mazi fiil, fail نا‘sına bittiği için sükun üzere mebnidir.

نا Fail olduğu için raf makamında sükun üzere mebnidir.

ه (الهاء) Muttasıl zamir, mef’ul olduğu için nasb makamında olup zam (ötre) üzere mebnidir.

أنزلنا Fiil cümlesi ise إن‘nin haberi olup raf makamındadır.

في Harfi cer sükun üzere mebnidir ve i’rabta yeri yoktur.

²⁴¹Kaf, 50/10.

²⁴²Rağıb el-İsfahani, *el-Müfredat*, MATLA’ md. I/522-523.

ليلة Muzaf olup sonundaki açık kesre ile mecrur isimdir.

القدر Muzafun ileyh ve mecrurdur. Cer alameti sonundaki açık kesredir.

﴿إنا أنزلناه في ليلة القدر﴾ İna Başlangıç (isti'nafiye) cümlesi olup i'rapta yeri yoktur.

2.2.2. İkinci Ayet:

و İ'tiraz harfi olup fetha üzere mebnidir ve i'rapta yeri yoktur.

ما İstifham ismi sükun üzere mebnidir. Mahallen mübteda olduğu için merfu'dur.

أدراك Mazi fiil olup sükun üzere mebnidir. Fail gizli olup أنت zamiridir.

ك Muttasıl zamir olup fetha üzere mebnidir. Birinci mefulun bih olduğu için de mahallen mansubtur.

وما أدراك Fiil cümlesi haber makamında olduğu için mahallen merfudur.

ما İsmi istifham olup sükun üzere mebnidir. Mübteda olduğu için de mahallen merfudur.

ليلة – ما'nin haberi olup sonundaki açık zamme ile merfudur ve muzaftır.

القدر Muzafun ileyh olup sonundaki açık kesre ile de mecrurdur. Cümle olarak da (لَيْلَةُ الْقَدْرِ) ikinci mefulun bih olduğu için mahallen mensubtur.

2.2.3. Üçüncü Ayet:

ليلة	Mübteda sonundaki açık zamme ile merfudur.
القدر	Muzafun ileyh. Sonundaki açık kesre ilemeccurdur.
خير	Haberdir. Sonundaki açık zamme ile merfudur.
من	Harfi cerdir. Sükûn üzere mebnidir.
ألف	Mecrur isimdir. Cer alameti sonundaki açık kesredir.
شهر	Muzafun ileyhtir. Sonundaki açık kesre ile meccurdur.

ليلة القدر خير من Cümlesi, başlangıç (isti'nafiye) ve açıklama cümlesi olup i'rabta yeri yoktur.

2.2.4. Dördüncü Ayet:

تنزل Muzari fiil olup sonundaki açık zamme ilemerfudur. Aslı

[تَنْزَلُ] “Tetenezze lu”dur.

الملائكة Fail olup sonundaki açık zamme ile merfudur.

الروح - الملائكة üzerine - الروح و Atıf harfi fetha üzere mebnidir.

ma'tuftur. Sonundaki açık zamme ile merfudur ve روح- “ravh” kelimesinin türevidir.

فيها - في Harfi cer olup sükun üzere mebnidir. Bitişik (muttasıl) zamir olup sükun üzere mebnidir. Cer harfinden dolayı mahallen mecrurdur.

إذن - ب Harfi cer olup kesre üzere mebnidir ve i'rabta yeri yoktur. Harfi cer ile mecrur isimdir. Cer alameti ise sonundaki açık kesredir.

هم'ün kelimesinin 'i, 'ذن, 'ذن kelimesinin 'i, 'ذن 'ninin yani muza'fın, muza'fun ileyhi olup 'üm ise muza'fi olup mecrurdur. Cer alameti ise sonundaki kesredir. 'üm muza'fun ileyh ve muttasıl zamirdir. Sükûn üzere mebni olup mahallen mecrurdur.

Dilimizde "Rablerinin" diye yapılan tercümelere "rab" çoğulmuş gibi bir anlam ortaya çıkmaktadır. Asıl maksat kendilerinin Rabbi olan Allah (c.c.)'ın izniyle inenler biçimindedir. Rab'den sonra apostrof konulursa daha doğru anlam çıkmaktadır.

ياذن رهم Cer mecruru ise تنزل fiili ile ilişkilidir.

تنزل الملائكة başlangıç (isti'nafiye) ve açıklama cümlesi olup i'rabta yeri yoktur.

2.2.5. Beşinci Ayet:

من Harfi cer olup sükun üzere mebnidir.

كل Harfi cer ile mecrur isimdir. Cer alameti sonundaki açık kesredir.

أمر Muza'fun ileyh olup mecrurdur. Cer alameti ise sonundaki açık kesredir.

سلام Mukaddem haber olup merfudur. Raf alameti ise sonundaki açık zammedir.

هي Bitişik (muttasıl) zamir olup sükun üzere mebnidir. Mübteda muahharın haberi olduğu için mahallen merfudur.

سلام هي Cümlesi başlangıç (isti'nafiye) cümlesi olup irabta yeri yoktur.

سلام Selâm mukaddem (önce gelmiş) haber, هي Hiye muahhar (sona getirilmiş) mübteda olduğuna göre “Selâm“da vakıf edilmemesi lâzım gelir. Fakat, İbn Abbas'tan rivayete göre سلام "Selâm“ üzerinde vakıf yapmak caizdir; bu şekilde "selam", mahzup mübtedânın haberi olarak "bu, her bir emirden selamdır", yani Melekler ve Hz. Cebrail (a.s.) her bir iş için selamla iner meâlinde bir cümle olur. [هي حتى مطلع الفجر] “Hiye hattâ metlâ'l-fecri“ de, mübteda ve haber olarak ayrı bir cümle olmuş olur. Diğer taraftan, Yahbî gibi bazıları [سلام] “Selâm“da vakfi caiz görmemişler ve [هي حتى مطلع الفجر] “Hiye hattâ metlâ'l-fecri“ beyanının bir faydası olmayacağını çünkü her gecenin sabaha kadar olmasına binaen Kadir gecesinin fêcre kadar “selam“ olduğu malumdur demişlerdir.²⁴³ Razi de, (v. 606/1209) “Vakf”ın "selam" kelimesinin sonunda da yapılabilceğini söyleyerek, “selam”ın bir önceki ayetle ilgili olup, fêcir doğuncaya, sabaha kadar sürer” şeklinde olacağını ifade edip, bu görüşün zayıf olduğunu söylemiştir.²⁴⁴

حتى Harfi cer olup sükun üzere mebnidir.

مطلع Harfi cer ile mecrur isimdir. Cer alameti ise sonundaki açık kesredir.

²⁴³Elmalılı, *Hak Dini*, IX/345-346.

²⁴⁴Er-Râzi, *Mefâtihu'l-gayb*, III/293-294.

حتى مطلع Cer mecrurumسلامkelimesi ile ilgilidir.

الفجر Muzafun ileyh olup mecrurdur.Cer alameti ise sonundaki açık kesredir.

2.3. Surenin Kıraat Açısından İncelenmesi

2.3.1. Dördüncü Ayet:

[تنزل] “iner de iner” anlamında olan “tenezzelü” fiilinin [ت] “te” harfi genel olarak üstün okunmaktadır. Talha b.Musarrif ile İbn es-Semeyka meçhul bir fiil olan bu [ت] “te” harfini “indirilir de indirilir” anlamına gelecek şekilde [تُ] “tü” dammeli olarak [تُنزل] “tünezzilü” okumuştur.²⁴⁵ Ancak bu okuyuş kaîdenin şazzi (istisnası) olarak gelmiş olur.

Yine bu ayetle ilgili olarak; Yahya bin Zeyyad El-Ferra’dan gelen rivayete göre Ebu Bekir bin Ayyaş’ın şöyle dediği bildirilmiştir: Kelbi, Ebi Salih’ten İbni Abbas’ın

﴿من كل امرٍ سلام﴾

“min külli emrin selam” ayetini şöyle okuduğunu rivayet etmiştir:

﴿من كل أمرٍ سلام﴾

“**Emrin**” kelimesinin sonuna **hemze** ekleyerek “min külli **emrin** selam” şeklinde okumuştur. Böyle okuyanlar burada - her bir Melek’ten - manasını kastetmiştir.²⁴⁶

²⁴⁵el-Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, IXX/238-239.

²⁴⁶el-Taberi, *Câmi'ül-Beyan*, XXIV/536.

Buna göre mana şöyle olmaktadır: Rabb'inin izniyle Kadir gecesi melekler ve Ruh mü'min ve mü'minelere selam veren her bir meleğin selamıyla inerler.²⁴⁷ Taberi'ye (v.310/923) göre, bu kıraat, Kurra'nın bu görüşün aksine icmasıyla caiz değildir. Müslümanların mushaflarına da terstir. Yine bu mushafların hiç birinde (امر) “emrin” kelimesinin sonunda (ي) harfi bulunmamaktadır. (مِنْ كُلِّ أَمْرٍ) “min külli emriin” şeklinde okununca sonuna (ء) “hemze” gelecek ve onun da yazılabilmesi için (ي) “ye” harfi olması gerekmektedir. Doğru olan görüş zikrettiğimiz ve Katade'nin yorumladığı görüş olup, ﴿من كل امر سلام﴾ “min külli emrin selam” şeklinde okunan birinci görüştür.²⁴⁸

2.3.2. Beşinci Ayet:

[مطع] “matla” daki (ل) “lam” harfi kıraatlarda fethalı [مطع] “matla”¹ yada [مطع] kesreli “matlia” şeklinde okunabilmektedir.²⁴⁹

Ayetinin okunuşu konusunda kurrallar ihtilaf etmişlerdir. Yahya bin Vessab, A'meş ve El-Kesai dışındaki tüm Kurrallar, burada yazıldığı gibi (ل) ‘ı ‘Fecrin doğuşuna kadar” demek manasında üstünlü okumuşlardır. Zaten Araplar, (مَطْع) “matla” kelimesindeki (ل) ‘ı daima fethalı okurlar. Yahya bin Vessab, A'meş ve El-Kesai ise,

﴿حَتَّى مَطْعِ الْفَجْرِ﴾

²⁴⁷el-Taberi, *Câmi'ül-Beyan*, XXIV/536; er-Râzi, *Mefâtihu'l-gayb*, XXIII/292-293.

²⁴⁸el-Taberi, *Câmi'ül-Beyan*, XXIV/536.

²⁴⁹ez-Zemahşeri, *el-Keşşaf*, VII/314.

“matli’ıl fecri” diyerek (ل) harfini esreli okumuşlar. Masdardan olan isimle yetinmeye işaret etmişler. Onlar bu kelimedeki masdarı kasetmişlerdir. Taberi’ye göre Kurralar’ın ilk grubunun görüşü doğrudur. Yani (ل)’ın fethalı okunması Arap Dili açısından da manaya uygun olmaktadır. (ل)’ın fethalı okunuşu “doğuş” manasına, kesreli okunuşu ise “ doğduğu yer” manasına gelmektedir ki ayette konum itibariyle böyle bir mana yoktur.²⁵⁰

Razi’ye göre de (ل)’ın fethalı okunuşu kabul görmüş ve böyle okunduğu takdirde “bu selam işi, fecir doğuncaya kadar sürer” meali anlaşılır demiştir. Zeccâc da bu kelimeyi “Matliu” şeklinde okunursa, ismi zaman, yani “doğuş vakti” manasına geleceğinden dolayı ism-i mekânının da bu şekilde geleceğini söyler. Ama Ebû Ubeyde, Ferrâ ve diğerleri, kelime masdar mîm’i olduğu için, (ل)’ı fethalı okumayı tercih etmişler ve (ل) kesreli okunursa, kelime, tıpkı, ‘meşrik’ (doğu) kelimesi gibi isim olur. Hâlbuki ayette bunun isim olarak alınmasının manası yoktur. Aksine Zeccâc’ın ileri sürdüğü gibi bu, doğuş vaktinin ismi, ism-i zaman manasına alınırsa doğru olacağını” söylemişlerdir. Ebû Ali de, “Kelimeyi, (ل)’ın kesresiyle, masdar manasına almanın da mümkün olduğunu söyler. Çünkü "me’fıl" kalıbındaki masdarların, aynel fiilin kesresiyle gelmeleri gerekir. Bu tıpkı, Arapların "ihtiyarlık ve acizlik ona hâkim oldu" demeleri ve

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ﴾

"Bir de sana kadınların ay halini; mahizden, yani hayızdan sorarlar"²⁵¹ ayeti gibidir. Aynen bunun gibi, "matli' " kelimesi de, kesreli okununca, bu kaidenin şazı (istisnası) olarak gelmiş olur.²⁵² Çünkü "Fe'ale, yefulu" kalıbında gelen fiillerde, bu

²⁵⁰ el-Taberi, *Câmi'ül-Beyan*, XXIV/537.

²⁵¹ Bakara, 2/222.

²⁵² er-Râzi, *Mefâtihu'l-gayb*, XXIII/294-295.

harfin üstün okunuşu, "Maktel ve mahreç" kelimelerinde olduğu gibi esastır. Kesreli okunuşu ise kıyastan istisna kabul edilen kelimeler için söz konusudur. "Meşrik, mağrib, menbit, meşkin, mensik, mahşir, maskit ve meczir" kelimelerinde olduğu gibi. Bütün bunların hepsinde hem üstün, hem de kesreli okuyuş nakledilmiştir ki; bu halde bundan kasıt isim değil, mastar olur.²⁵³

2.4. Surenin Belagat Özellikleri

2.4.1. Birinci Ayet:

[انزال] “İnzal” Kur’ân’ın toptan indirilmesi, [تنزيل] “Tenzil” de peyder pey indirilmesi demektir. Buna binâen Kur’an’ın toptan indirildiğine işaret olarak [أنزلنا] “enzelna” ifadesi kullanılmıştır. Burada kullanılan [انزل] “enzele”, [انزال] “inzal” ve [تنزيل] “tenzil” ifadeleri yukarıdan, yüksekten indirmek anlamına gelerek, Kur’an’ın semadan yeryüzüne indiğinin bir ifadesidir.²⁵⁴

Burada Kur’an-ın ismi açıkça geçmemektedir. O gaib zamiri ile zikredilmiştir. Bununla beraber Kur’an ismi daha önce de geçmemiştir. Kur’an-ın inzalini Allah (c.c.) zatına hasrettiği gibi, zikri geçmediği halde [ه] “hu” gaib zamirini irad buyurmuştur. Çünkü, muayyen bir yere gönderilmesi gereken gaib zamiri, zikri geçmeyen Kur’an’dan kinaye yapmak Kur’an’ın herkes indinde kadr ü şerefi ve şöhreti olduğuna işarettir.²⁵⁵

²⁵³el-Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, XIX/238-239.

²⁵⁴İbni Kesir, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, İht. Muhammed Ali es-Sabuni, *Dârü'l-Kur'an'il Kerim*, III/659; er-Râzi, *Mefâtihu'l-gayb*, IX/568; el-Kurtubi, *El-Cami'li Ahkami'l-Kur'an*, XX/130.

²⁵⁵Vehbi Mehmet Konyalı, *Büyük Kur'an Tefsiri*, Üçdal Yay. XV/6519.

Surede ayet sonlarındaki uyum hemen kendini göstermektedir. Ayetlerin ر “ra” harfi ile bitmesi bir fasıla oluşturmuş ve seci sanatı meydana gelmiştir. [القدر], [شهر], [أمر], ve [الفجر]’ de seci vardır. Kelime sonları ses bakımından birbirleriyle uyumludur.²⁵⁶

2.4.2. İkinci Ayet:

Zahiri zamirin yerine, zamirin kendisi konularak Kadir gecesi yüceltilmiştir. [ليلة القدر]’in yerine istifham-ı mecazi olarak [هي] zamiri gelebilirken, burada zamir yerine sarih isim kendisi gelerek, Kadir gecesinin şanı yüceltilmiş ve değeri ortaya konmuştur.

Mesela; Karia sûresinde;

﴿فَأَمَّهُ هَاوِيَةٌ ﴿١٠﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَةٌ ﴿١١﴾﴾

“Onun barınağı da Haviye olur. Onun ne olduğunu bilir misin?”²⁵⁷ ayetinde ismin yerine [هي] zamiri kullanılmıştır. Yine Karia sûresinde;

﴿الْقَارِعَةُ ﴿١﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٢﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٣﴾﴾

“Kari’a, Nedir o kari’a? Kari’ayı, o kapıları döven ve dehşetiyle kalplere çarpan o kıyamet felaketini sen nereden bileceksin ki!”²⁵⁸ ayetlerinde, Kadir sûresinde olduğu gibi zamirin yerine ismin kendisi getirilmiş olup, bu şekilde tekrar edilmesi meseleyi teyit etmiş ve anlatım tarzını güçlü kılarak işin büyüklüğünü göstermiştir. Dolayısıyla burada te’kit vardır.

²⁵⁶ Zuhayli, et-Tefsiru’l-Münir, XV/577.

²⁵⁷ Karia, 101/9-10.

²⁵⁸ Karia, 101/1-3.

2.4.3. Üçüncü ayet:

Üçüncü ayete denk gelen ve Kur'an'da bu şekilde bir anlatım tarzı gösterilemeyecek şekilde [ليلة القدر] ifadesi üçüncü kez zikredilerek "itnab" yapılmıştır. Bu şekilde bir anlatım tarzı işin büyüklüğünü ve fazlını beyan açısından çok önemlidir. Çünkü Kur'an'da bunun benzeri bir anlatım tarzı yoktur. Ayrıca, bu ayette [ألف] kelimesi sıfat kinayesi olarak kullanılmıştır. "Bin ay" ile yüce Allah'ın zamanın tümünü kastettiği belirtilmiştir. Çünkü Araplar bin sayısını birçok defa mübalağa olarak kullanırlar. Burada da "Bin ay" kesretten kinayedir.²⁵⁹

2.4.4. Dördüncü Ayet:

[تَنْزَلُ] "Tenezzele: iner" fiil-i muzarî olup, aslı [تَنْزَلُ] "tetenezzele"dir.

Yani, melekler ve ruh inerde iner, peyderpey iner demektir.²⁶⁰ [تنزل] "Tenezzele"nin kullanıldığı gramatik kalıp, tekrarlanma, sıklık veya çokluğu ifade eder.

[تَنْزَلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ] Ayetinde, [الملائكة] "Amm"dır, [والروح] ise, "Has"dır ve onunla Cebrail (a.s.)'in kastedildiği söylenmiştir. Bu takdirde, bu ifâde hâssın amma atfî kabilinden olur.²⁶¹ Ayrıca "Ruh", "ravh" kelimesinin türevidir. Burada, "amm"dan sonra "has" zikredilerek itnab yapılmıştır ve tahsis ba'det-tamim nüktesi vardır.²⁶²

Şihab'ın beyanına göre [فِيهَا] "fihâ" zamirinde iki vecih vardır:

²⁵⁹ eş-Şevkani, *Fethu'l-Kadir*, V/576.

²⁶⁰ Elmalılı, *Hak Dini*, IX/345-346; Aydüz Davut, *Kısa Sûrelerin tefsiri*, Işık Akademi yay. İstanbul 2012. S 75.

²⁶¹ İbni Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an-il Azîm*, VIII/444.

²⁶² Kürkçüoğlu, A.g.m, *D İ B D*, 12. Sayı, Aralık 1965, S 209.

1) Geceye ait olmasıdır ki, bu şekilde “ruh”, melaikeye atfedilerek, o gecede melekler ve ruh peyderpey iner demek olur, zahiri de budur.

2) Melâikeye ait, [و] “vav” da hâliye olmasıdır ki, “ruh” içlerinde olduğu halde melekler iner demektir.²⁶³

Ayrıca, [رب] “Rab” kelimesinin meleklerle muzaf olması, meleklerin şanına ve şerefine işaret içindir. Her birerlerinin izn-i İlâhî'yle nazil olup, izn-i İlâhî olmayanların nazil olamayacaklarına işaret olunmuştur.²⁶⁴

Yine [من كل امر] “min külli emr” ibaresindeki [من] “min” harficeri, önce geçen [تنزل] “tenezzelü” fiiline taalluk edebileceği gibi [بإذن] “bi izni” ye de taalluk edebilir. Birincisine göre; “melekler ve ruh, o gece her işi yapmak üzere inerler” ikincisine göre ise, “melekler ve ruh, o gece her emri yürütme izniyle inerler.” Şeklinde olabilir. Yani, [من كل امر] “her emirden” ifadesinde, buradaki “min” öncesiyle de, sonrasıyla da ilgili olabilir. Birincisine göre dolaylı (ecliyye) olarak [تنزل] “tenezzelu”ya müteallik, o gece yerine getirilmesi takdir edilmiş olan her emir için anlamı taşımaktadır.²⁶⁵

²⁶³Elmalılı, *Hak Dini*, IX/345-346.

²⁶⁴Vehbi Mehmed, *Kur'an Tefsiri*, XV/6518-6519.

²⁶⁵Elmalılı, *Hak Dini*, IX/345-346.

2.4.5. Beşinci ayet:

Bu ayette [سلام هي]’deki [هي] zamiri başa gelebilecekken, [سلام] ismi başa gelerek, “müsned,” “müsned ileyh” olarak takdim edilmiştir.

Böylece takdim edilen [سلام]’ın ehemmiyeti belirtilmiş olmaktadır.

Razi’ye göre [سلام هي] “Selâmun hiye” ifadesi, "cennettir bu" manasında olup “kinaye” vardır. Çünkü cennetin bir ismi de, "selam yurdu"dur, yani "selametten kalıba dökülmüş" demektir.²⁶⁶ Yani cennet, meleklerin getirdiği manevi anlamda “selam” “esenlik” ve “selamet”e karşılık onun maddi manada temessülâtıdır.

²⁶⁶er-Râzi, *Meñâtihu 'l-gayb*, XXIII/293-294.

3.BÖLÜM: KADİR SURESİ TEFSİRİ

Bu bölümde klasik ve çağdaş müfessirlerin tefsirleri ışığında, her ayeti bir başlık altında değerlendirip, Kadir sûresinin ifade ettiği anlamları ortaya koymaya çalışacağız.

3.1.Birinci Ayetin Tefsiri

﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴾

“Biz Kur’ân’ı indirdik Kadir gecesini.”²⁶⁷ Müfessirler, “Biz onu Kadir gecesinde indirdik“ ayetindeki“o“ zamiriyle Kur’an’ın kast edildiği konusunda ittifak etmişlerdir.²⁶⁸ Kur’an’ın, zamirle anlaşılacak derecede apaçık bilinen, tanınan, şanı yüce bir kitap olduğunu göstermek için adının açıkça anılmadığı belirtilir.²⁶⁹Zemahşeri de, Allah(c.c)’ınKur’an’ı üç yönden yücelttiğini ifade eder. Birincisi: İndirilmesini kendisine isnat edip bunu bir başkasına değil de kendisine mahsus kılmıştır. İkincisi: Şöhretine ve vurgulamaya ihtiyacı olmadığına belge olsun diye, açık ismini anmadan zamirle ifade etmiştir. Üçüncüsü: İndirildiği vaktin şerefini yüceltmıştır.²⁷⁰

Bu ayet üç önemli konuyu açıklığa kavuşturması bakımından önem taşımaktadır.

²⁶⁷ Kadir, 97/1.

²⁶⁸ eş-Şevkani, *Fethu'l-Kadîr*, V/575; Heyet, *Kur'an Yolu*: V/603-605.

²⁶⁹ ez-Zemahşeri, *el-Keşşaf*, IV/780; eş-Şevkani, *Fethu'l-Kadîr*, V/575; Heyet, *Kur'an Yolu*: V/604-605.

²⁷⁰ ez-Zemahşeri, *el-Keşşaf*, IV/780.

- Kur'an insan eseri değildir.
- Kur'an'a insan sözü karıştırılmamış, lafzıyla, manasıyla Allah (c.c.)'a aittir.
- Kur'an'daki tertip ve düzenleme ilahidir.

Buna binâen Kur'an-daki üslup, insan üslubundan ayrılmakta, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hadislerindeki üslupla dahi farklılık arz etmektedir.

Kur'an'ın tamamı mı, yoksa ilk inen ayetlerinin mi Kadir gecesini indiği hususunda müfessirlerin iki yaklaşımı ortaya çıkmıştır:

Birincisi, İbni Kesîr'in (v.774/1373) İbn Abbas'tan rivayetine göre Kur'an'ın tamamı, Levh-i Mahfuz'dan Dünya seması'ndaki Beyt'ül-İzzet'e indirilmiş sonra günün şartlarına, olayların seyrine ve duyulan ihtiyaca göre oradan da 23 yıllık bir süre içinde parça parça Hz. Peygamber (s.a.s.)'in nezih kalbine ilka edilmiştir.²⁷¹ Mevdudi de aynı görüşü paylaşmış ve buna İbn Abbas'ı (İbn Cerir, İbn Münzir, İbn Ebi Hatim, Hâkim, İbn Merduye, Beyhaki) delil olarak getirmiştir.²⁷²

İkincisi ise şaz bir görüş olarak ifade edeceğimiz Şa'bî'ye göre olan görüştür; "Kur'an'ın indirilmesine ilk olarak Kadir gecesinde, başlanılmıştır. Bu görüş, ilk inen ayetlerin Kadir gecesine rastladığını, yani Alak sûresinin İlk beş ayetinin bu gece indiğini göstermektedir." der. Mevdudi bu görüşe de katılarak, her iki kavle göre anlamanın, Kur'an'ın Hz. Peygamber (s.a.s.)'ebu gece inmeye başladığına delalet ettiğini söyler.²⁷³

Vehbe Zuhayli ise bu görüşlerin dışında durarak, "Kur'an-ı Kerim'in yirmi üç yıla dağılmış olarak bölüm bölüm indiği bilinmesine rağmen, Kadir gecesinde

²⁷¹İbni Kesir, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, İht. Muhammed Ali es-Sabuni, *Dârü'l-Kur'an'il Kerim*, III/659; el-Kurtubi, *El-Cami'li Ahkami'l-Kur'an*, XX/130; er-Râzi, *Mefâtihu'l-gayb*, IX/568; Zuhayli, *et-Tefsîru'l-Münir*, XV/580-581; Yıldırım Celal, *Kur'an Tefsiri*, XIII/6923-6924; Kurt Avni, Kadir gecesini, *D D.*, Sayı 2, Nisan-Mayıs-Haziran 1987, S 43.

²⁷²el-Kurtubi, *El-Cami'li Ahkami'l-Kur'an*, XX/130; Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, VII/179; Kurt, A.g.m, D D, Sayı 2, Nisan-Mayıs-Haziran 1987, S 43.

²⁷³el-Maverdi, *Tefsîru'l-Maverdi*, XI/312; İbni Atiyye, *Tefsîri'l-Kitabi'l-Azîz*, V/504; Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, VII/179.

inmiş olmasının manası onun indirilişinin Kadir gecesinde başlamasıdır.” diyerek daha yalın bir düşünce söyler.²⁷⁴

Davut Ayduz de bu ayetle ilgili; ilk görüşe katıldığını ifade eder ve “Kur’an’ın Kadir gecesinde indirilmesi, o gece indirilmeye başlanması bakımından önem taşır.” diyerek indiği geceye atıfta bulunur.²⁷⁵(Kadir gecesini ayrı bir bölümde ele almayı uygun gördük. Bk. 4.Bölüm, s 79.)

Diğer yandan Hz. Peygamber (s.a.s.)’e Nurdağı Hira mağarasında nüzülü gerçekleşen ayetlerin gündüz mü gece mi indiğini kanıtlayacak sağlam bir delil veya belge tespit etmemiz mümkün değildir. Buna binâen birinci yorumun daha isabetli olduğunu söyleyebiliriz.

Hemen arkasından Allah (c.c.) Kadir gecesinin değerini yücelterek, Kur’an-ı Kerim’i indirmeyi tahsis ettiği bu gece hakkında şöyle buyurur:

3.2. İkinci Ayetin Tefsiri

﴿ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴾

“Bilir misin nedir Kadir gecesini?”²⁷⁶ El-Ferra, Yüce Allah(cc) Kur’an-ı Kerim’de;

[وَمَا يُدْرِيكَ] "sana ne bildirdi"²⁷⁷ şeklinde geçen ayetlerde Hz. Peygamber (s.a.s.)’e

bazı şeylerin bildirildiğini, [وَمَا أَدْرَاكَ] " sana ne bildirdi, bilir misin nedir " diye

ifade edilen ayetlerde ise O’na (s.a.s.) o bahsedilen şeyin bildirilmediğini ifade eder. Süfyan da aynı görüştedir.²⁷⁸

²⁷⁴Zuhayli, et-Tefsiru’l-Münir, XV/575-576.

²⁷⁵Ayduz, Kısa Sûrelerin Tefsiri, s 72.

²⁷⁶Kadir, 97/2.

²⁷⁷Ahzab, 63: Şûra, 17: Abese,3.

²⁷⁸el-Kurtubi, el-Camiu li-Ahkami’l-Kur’an, XX/131.

Bu tarz [وَمَا أَدْرَاكَ] anlatım şeklinin Kur'an-ı Kerim'de tam on üç yerde geçtiğini görüyoruz.²⁷⁹ Hâzin bu ifadenin; gecenin büyüklüğünü gösterme ve onun haberini dinleme adına teşvik yollu bir ifade tarzı olduğunu söyleyerek, sanki yüce Allah (c.c.): ‘O’nun kıymetini ve üstünlük derecesini sana bildiren, O’nun bilgisini sana ulaştıran nedir’²⁸⁰demektedir.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır ise bu gecenin büyüklüğünü, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in bile kendi dirayeti ile kavrayamayacağını ifade sadedinde: “*Kadir gecesi öyle büyük bir gecedir ki, sırf senin kendi dirayetine kalsaydı onun mahiyetini, kadrinin derecesini bilemezdin. Fakat o ineni biz indirdiğimiz gibi, bunu da sana biz bildirdik*”²⁸¹diyerek, o gecenin kadr-ü kıymetini anlamamanın insan akli ile mümkün olmadığını ifade eder.

Buradan maksat, anlatılan olayın büyüklüğünü ve insanın bilgisinin onu tespiti yeterli olmadığını, aynı zamanda insan aklının bu gibi olaylara tek başına ulaşamayacağına işarette bulunmaktır. Özellikle fizikötesi ile ilgili bir tablo söz konusu olunca, insanın akli ve ilmi yetersiz kalacaktır. Allah (c.c.) " Bilir misin nedir Kadir gecesi"²⁸²diyerek hiç kimsenin o gecenin değerini ve fazlını anlayamayacağını söylemektedir. Çünkü Kur'an, [وَمَا يُدْرِيكَ] "sana ne bildirdi" şeklindeki ifadelerde açıklama yapmamış; [وَمَا أَدْرَاكَ] "sana ne bildirdi, bilir misin nedir" şeklindeki ifadelerde ise açıklama yapmıştır. Bu da Kur'an'ın bir kuralıdır.

Demek ki, ‘Kadir gecesi’nin ne olduğunu Hz. Peygamber (s.a.s.)’inbile kendiliğinden bilemeyeceği nazar-ı dikkate alınır, ayetteki anlatım tarzından, nasıl büyük bir olay veya habere kapı açıldığı daha iyi anlaşılacaktır.

²⁷⁹ **Hakka**, 69/3; **Müddessir**, 74/27; **Murselat**, 77/14; **İnfıtar**, 82/17,18; **Mütaffifin**, 83/8,19; **Tarık**, 86/2; **Beled**, 90/12; **Kadr**, 97/2; **Karia**, 101/3,10; **Hümeze**, 104/5.

²⁸⁰ **el-Hâzin**, **Alâuddin Ali**, *Lübabüt-te'vil fi meânit-tenzil*, *Dar-ül Küttüb-ül İlmîyye*, IV/450; **es-Sabuni**, **Muhammed Ali**, *Safvetü't-Tefasir*, Ensar Yay. VII/373-375.

²⁸¹ **Elmalılı**, *Hak Dini*, IX/340.

²⁸² **Kadir**, 97/2.

Seyyid Kutub da (v.1966) bu ayete sosyolojik yönden yaklaşarak; değerlerin, değer ölçülerinin ve prensiplerin o gece konulduğunu, kişilerin kaderlerinin hatta milletlerin ve devletlerin kaderlerinin o gece belirlendiğini söyler.²⁸³

Daha sonra Allah (c.c.) Kadir gecesinin ne olduğu sorusunun cevabı olarak şöyle buyurur:

3.3. Üçüncü Ayetin Tefsiri

﴿لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾

“Bin aydan daha hayırlıdır Kadir gecesini!”²⁸⁴Bu ayet ve müteakip ayetlerde, Kadir gecesinin ne olduğu sorusunu ihtiva eden ikinci ayete cevap verilerek onun üstünlüğü ve özellikleri üzerinde durulmuştur. O gece öyle mübarek bir gecedir ki, Ebu'l Asiye ve İbn Cerîr'ingörüşüne göre; içinde Kadir gecesinin bulunmadığı “bin aydan daha hayırlıdır.”²⁸⁵ Amr bin Kays'a göre, böyle bir gecede yapılacak hayırlı iş, salih bir amel, içinde Kadir gecesinin bulunmadığı bin ayda yapılacak ibadetlerden daha hayırlıdır. Müfessirlerin birçoğu da böyle demiştir.²⁸⁶

Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.), bu gecenin ameli hakkında çok fazilet beyan etmiştir. Buhari ve Müslim'de Ebu Hureyre'den gelen rivayette: “Bir kimse Kadir gecesini iman ile Allah'tan mükâfat dileyerek ibadet için kıyam ederse, önceki bütün günahları affolunacaktır.”²⁸⁷ Müslim'de de Ubade b. Samit (r.a.) şöyle rivayet etmiştir: “Kadir gecesini Ramazan'ın son on gecesindedir. Kim ki bu gecede ecir dileyerek ibadet için kıyam ederse Allah, onun önceki ve sonraki günahlarını

²⁸³ **Kutub, Seyyid**, *Fizilal-il Kur'an*, Daruş-Şuruk, VI/3945; *Trc*, Dünya Yay. X/524 – 527.

²⁸⁴ **Kadir**, 97/3.

²⁸⁵ **İbni Kesir**, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm* (Tahk. Sami b.Muhammed Selame), VIII/443; e-**r-Razi**, *Mefatihul-gayb*, Akçağ Yay. XXIII/285; el-**Kurtubi**, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, XIX/233-235.

²⁸⁶ **İbni Kesir**, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, (Tahk. Sami b.Muhammed Selame), VIII/443; el-**Kurtubi**, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, Buruç Yay. XIX/233-235.

²⁸⁷ **Buhârî**, *el-Cami'ul-Sahih*, İmân 25, 27, 28, 35, Savm6, Terâvih 1; **Nesâî**, *Sünen*, Kıyâmü'l-İeyl3, Savm 39–40; **İbni Mâce**, *Sünen*, İkâmet, 173, Sıyâm 2, 39; **Dârimî**, *Sünen*, Savm, 54.

affeder."²⁸⁸ Mevduği Tefhimu'l-Kur'an'ında meseleye farklı yaklaşıarak değişik bir yorum getirir; Burada ayetin, "Kadir gecesi'nde amel etmek bin ay amel etmekten hayırlıdır." mealinde olmadığını, ancak, "Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır." manasında olduğunu söylemektedir ki bu yorum, İbni Kesir'in tefsirinde zikredilen Amr İbn Kays'ın ve müfessirlerin çoğunun görüşüne ters düşmektedir.²⁸⁹

Ayrıca, buradaki bin aydan murat, 82 küsur sene gibi ifadeler değildir. Araplarda büyük bir sayı anlatılmak istendiğinde "bin" kelimesi kullanılırdı. Bu nedenle ayet, "bu bir gece içinde o kadar büyük iyilik ve hayır yapılmıştır ki insanlık tarihinde uzun bir zamanda bile bu kadar hayırlı iş yapılmamıştır"²⁹⁰ anlamına gelir.

Fahrudin er-Razi'ye göre, bu ayette, hem bir müjde, hem de bir tehdit görülmektedir. Bunun müjde olması; Allah (c.c.) vereceği mükâfatın miktarını beyan etmeksizin, bu gecenin hayırlı bir gece olduğunu belirtmiş olmasıdır. Kim, bu geceyi ihya ederse, sanki Allah'a, seksen küsur yıl ibadet etmiş gibi olup, her yıl ihya eden kimse de, pek çok ömür yaşamış gibi olacaktır. Kim de bu geceyi bulmak için ayın tümünü ihya ederse, bu kimse de adeta, otuz Kadir gecesi ihya etmiş gibi olacağını ifade eden Razi, meseleyi değişik bir rivâyetle anlatır: Kıyamet gününde dörtüzyıl Allah'a ibadet eden Beni İsrailden bir adam ile Muhammed ümmetinden kırk yıl Allah'a ibadet etmiş birisigetirilir. Muhammed ümmetinden olanın sevabının daha çok olduğu görülür. Bunun üzerine İsraili, Allah (c.c.)'a "Sen, adilsin. Oysaki ben, onun sevabının daha çok olduğunu görmekteyim" der. Bunun üzerine de Allah (c.c.),"Çünkü sizler, dünyevi cezadan korkuyordunuz da, bunun üzerine ibadet ediyordunuz. Halbuki Ümmet-i Muhammed'in,

﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ﴾

"Halbuki sen onların aralarında bulunduğun müddetçe Allah onları azaba uğratmaz"²⁹¹ ayetinden dolayı teminatları vardı ve bu konuda emin idiler. Amabuna rağmen onlar yine de ibadet ediyorlardı. İşte bu yüzden, bunların ibadetleri, daha çok

²⁸⁸ **Buhârî**, *el-Camiul Sahih*, Leyletu'l-kadr: 2, 3; İtikaf: 1, 9; Tabir: 3; **İbni Kesir**, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, (Tahk. Sami b.Muhammed Selame), VIII/445; **Zuhayli**, *et-Tefsîru'l-Münir*, XV/579-580.

²⁸⁹ **İbni Kesir**, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, (Tahk. Sami b.Muhammed Selame), VIII/443.

²⁹⁰ **Mevduği**, *Tefhimu'l-Kur'an*, VII/182.

²⁹¹ **Enfal**, 8/33.

sevap gerektirmiştir" diyerek, Ümmet-i Muhammed'e müjde olduğunu söylemiştir.²⁹²

Bu ayetteki tehdide gelince; bu gecede yapılan ibadete kat kat sevap verildiği gibi, bu gecede yapılan ma'siyete de kat kat günah yazılması mevzu bahistir. Günah işleyen bir kimse tövbe etmediği veya hak sahibine hakkını verip helalleşmediği ²⁹³ müddetçe yüz Kadir gecesi ihya etse bile, azaptan kurtulamayacaktır. Çünkü "Allah(c.c.) büyük günah sahibini cehenneme girmekle tehdit etmiştir.²⁹⁴ Yüz Kadir gecesini ihya etse bile, bu kimsenin, tek bir daneyi eksik tartıp eksik ölçmesi sebebiyle hak etmiş olduğu o azaptan onu kurtaramayacaktır. İşte bu yüzden burada, günahkârın halinin perişan ve güç olduğuna da bir işaret vardır."²⁹⁵

Zamanın değeri ve kıymeti, o zaman içerisinde önemli ve faziletli olayların meydana gelmesi ile ilgilidir. Buna binaen bu gecede, Allah (c.c.)'ın ilahi lütufları ve ihsanları alabildiğine arttığından dolayı, gecenin fazilet ve önemi bu şekilde ifade edilmektedir. Çünkü benzeri bin ayda bulunmayan pek çok hayır ve rahmet bu gece taksim edilerek, 'geçmiş ümmetlerin mücahitlerinin bin ayda nail olduğu mükâfatasadece tek Kadir gecesini ihya etmekle ulaşılacaktır'.²⁹⁶ Zira bu gece âlemdeki en hayırlı gece, zamanın da en şerefli vaktidir. Dolayısıyla bu gecede yapılan ameller, sair gecelerde yapılan amellere oranla bin kat daha üstün olacaktır.

Şunu unutmamak gerekir ki bu gecenin, ismine binâen, kıymetler üstü olması Kur'an'ın bu gece yeryüzünü şereflendirmesindedir. Bunun içindir ki, Kur'an'ın kadr-u kıymetinin anlaşıldığı, onunla beraber bulunduğu ve hayatta pratiğe döküldüğü gece, kitaptan habersiz geçen bin aydan daha hayırlı ve bereketli olacağı muhakkaktır. Hatta tek bir ayetin bile anlaşılıp idrak edildiği zaman bile o ayetten habersiz geçirdiğimiz bin aydan daha hayırlı ve bereketli olduğunda şüphe yoktur.

Böylece Allah (c.c.) bu gecenin faziletini beyan ederek şöyle devam ediyor:

²⁹² **Er-Râzi**, *Mefâtihu'l-gayb*, XXIII/286.

²⁹³ **Bakara**, 188.

²⁹⁴ **Bakara**, 2.217.275; **Nisa**, 4/93.

²⁹⁵ **Er-Râzi**, *Mefâtihu'l-gayb*, XXIII/286.

²⁹⁶ **Malik**, *Muvatta*, İtikâf, 15.

3.4. Dördüncü Ayetin Tefsiri

﴿ تَنْزَلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ﴾

“O gece Rab’lerinin izniyle Ruh ve melekler, her türlü iş için iner de iner.”²⁹⁷ “Ruh” kelimesi Kur’an’ın bazı ayetlerinde, “İnsanın ruhu, canı”²⁹⁸ olarak hayatın kaynağımanasında kullanılmıştır.²⁹⁹ Yine bazı ayetlerde bu kelime Allah (c.c)’ın emirlerini, Hz. Peygamber (a.s.)’lere "vahiy getiren melek" anlamında kullanılmıştır.³⁰⁰

Ayette geçen "ruh"tan maksat Hz. Cebrail (a.s.) olduğudur. Çünkü Kur’an’ın bazı ayetlerinde bu büyük melek “ruh” olarak anılmakta, bazen “ruhu’l-kudüs”, bazen “ruhu’l-emin”, bazen de sadece “ruh” olarak geçmektedir.³⁰¹ Yine Hz. Peygamber (s.a.s.) de bazı hadislerinde “ruhu’l-kudüs” ismini kullanmıştır.³⁰²

Kuşeyri’ye (v.465/1072) göre Ruh, melekleri koruyan bir grubun ismi olup diğer meleklerin onları göremediğini söyler. Mukatil de Ruh’un, meleklerin en şerefli ve Allah’a en yakın olanlar olduğunu ifade eder.³⁰³ Kurtubi ve bazı müfessirlere göre de ayette geçen “ruh” Hz. Cebrail (a.s.)’dir.³⁰⁴

Kurtubi İbn Abbas’ın merfuen bir rivayetini zikrederek; "Kadir gecesini oldu mu aralarında Hz. Cebrail'in de bulunduğu Sidretü'l-Münteha'da sakin olan melekler ardı arkasına inerler. Beraberlerinde birtakım sancaklar bulunur. Bu sancaklardan biri benim kabrimin üzerine, biri Beytu'l-Makdis'in üzerine, biri Mescid-i Haram'ın üzerine, biri Tûri Sina'nın üzerine dikilir. Kendisine selâm vermedik mü'min erkek

²⁹⁷ Kadir, 97/4.

²⁹⁸ Yıldırım Suat, Meali, İsrâ, 17/85.

²⁹⁹ Hicr, 15/28-29; İsrâ, 17/85; Enbiya, 21/91; Secde, 32/7-9.

³⁰⁰ Nahl, 16/2, 102; Şuara, 26/193-195; Mü'min 40/15.

³⁰¹ Bakara, 2.87.253; Maide, 5/110; Nahl, 16.2.102; Gafir, 40/15; Mearic, 70/4; Nebe, 78/38; Yıldırım, Celal, Kur'an Tefsiri, XIII/6922.

³⁰² Buhari, Salât 68, Bed'i halk 6, Edeb 91; Müslim, Fezail-i Sahabe 151,153; Nesai, Mesacid 24; Yıldırım, Celal, Kur'an Tefsiri, XIII/6922.

³⁰³ el-Kurtubi, El-Camiu'l-Ahkamul Kur'an, (Tahk: Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfış), XX/133.

³⁰⁴ A.g.e. XX/133; Zuhayli, et-Tefsiru'l-Münir, XV/578-579.

ve mü'min bir kadın bırakmazlar. İçki içen, domuz eti yiyen ve zaferana bulanana kimseler müstesna³⁰⁵ olduğunu söyleyerek, meleklerin, semalardan ve Sidretü'l Münteha'dan yere indiğini, Hz. Cibril (a.s.)'ın ortada olduğunu ve tan yerinin ağarmasına kadar insanların yaptıkları dualara âmin dediğini ifade eder. İşte yüce Allah'ın (c.c.): "Onda, melekler iner de iner"³⁰⁶ ifadesi ile bunu anlattığını söyler.³⁰⁷

Vehbe Zuhayli de, İbni Abbas'ın rivayetine binâen; "Melekler ve Hz. Cebrail'in Kadir gecesinde Rabbilerinin emri ile Allah'ın bir dahaki seneye kadar olan bin yıl için takdir ve hükmettiği her iş için inerler. Zira Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurdular ki: "Allah mukadderatını Berat gecesini takdir eder, Kadir gecesini olunca da sahiplerine teslim eder."Çünkü onlar Allah'ın (c.c.) izni olmadan bir iş yapmazlar"³⁰⁸ diyerek farklı bir görüş ortaya koyar.

Razi ise tefsirinde meseleye genişçe yer vererek, meleklerin inişindeki bazı hikmet ve faydaları sıralar; asilerin ve günahkârların yalvarmaları, zenginlerin yemek ikramı ve inananların ibadet hususunda birbirleri ile yarışmaları gibi güzelliklerdir ki, bunlar meleklerin gökler âleminde görmedikleri ibadet çeşitleri olduğunu söyler. Çünkü onlar:

﴿قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ﴾

"Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun" ³⁰⁹ demişlerdi. Bu inişleriyle de adeta özür beyan ederler.³¹⁰ Bu özürlerini de;

﴿الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا

وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ﴾

³⁰⁵ el-Kurtubi, *El-Camiu'l-Ahkamul Kur'an*, (Tahk: Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfiş), XX/137.

³⁰⁶ Kadir, 97/4

³⁰⁷ el-Kurtubi, *el-Camiuli Ahkami'l Kur'an*, Buruç Yay. XIX/238-239; Zuhayli, *et-Tefsiru'l-Münir*, XV/579-581; Arslan, *Kur'an Tefsiri*, XVI/98.

³⁰⁸ er-Razi, *Tefsiru-r Razi*, ed-Dar İhya et-Türas el-Arabi, Beyrut 1420, XXXII/235; Zuhayli, *et-Tefsiru'l-Münir*, XV/580-581.

³⁰⁹ Bakara, 2/30.

³¹⁰ er-Râzi, *Mefâtihu'l-gayb*, XXIII/291.

“Arşı taşıyan, bir de onun çevresinde bulunan melekler devamlı olarak Rab ’lerini zikir ve O’na hamd ederler. O’na gerçekten iman ederler ve müminler için şöyle mağfiret diler ve dua ederler: “Ey Ulu Rabbimiz, senin rahmetin ve ilmin her şeyi kuşatmıştır! O halde tövbe edenleri ve Senin yoluna tâbi olanları, affet ve onları cehennem azabından koru!”³¹¹ diye dua ederek inananların bağışlanmaları hususunda istiğfarda bulunarak gösterirler.³¹²

Ayrıca, bu ayet ve benzeri olan;

﴿وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ﴾

“Biz, senin Rabbinin emri olmadıkça inmeyiz”³¹³ Ve

﴿لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهٖ يَعْمَلُونَ﴾

“O’ndan (emir almazdan) önce konuşmazlar; onlar, sadece O’nun emri ile hareket ederler”³¹⁴ ayetleri meleklerin masum (günahsız) olduklarına da delalet etmektedir. Burada şöyle bir incelik vardır: Allah (c.c.) ayette, "melekler izinlidirler" dememiş, aksine "Rabbilerinin izniyle" buyurmuştur. Bu, onların, Rabbilerinin izni olmadan hiçbir hareket ve tasarrufta bulunamadıklarına bir işarettir. Mesela bir kimsenin, hanımına, "benim iznim olmadan çıkma" demesi de böyledir. Çünkü bu durumda hanımının her çıkmak istediğinde izin alması gerekir.³¹⁵ Ayrıca [يَا ذُن رَّبِّهِمْ] “Rabbilerinin izniyle inerler” ifadesi de meleklerin bizlere müştak oluşuna işaret eden bir delildir.³¹⁶

Hz. Cebrail (a.s.)’in fazilet ve şerefinden dolayı diğer bütün meleklerden üstün olmasına karşılık, onun zikri de diğer meleklerden farklıdır. Böylesine yüksek

³¹¹ Mü'min, 40/7.

³¹² er-Râzi, Mefâtihu'l-gayb, XXIII/288.

³¹³ Meryem, 19/64

³¹⁴ Enbiya, 21/27.

³¹⁵ er-Râzi, Mefâtihu'l-gayb, XXIII/292

³¹⁶ Kurt, A.g.m, D D. Sayı 2, Nisan-Mayıs-Haziran 1987, S 44.

payeli bir melek bile ancak, ﴿أَمْرًا مِّنْ عِنْدِنَا﴾ “Tarafımızdan bir emir ile”³¹⁷ ayetine binâen,

(أَمْرٌ حَكِيمٌ)

"hikmete dayanan iş"³¹⁸ için inmektedir. Ayette de "Her bir iş için"³¹⁹ ifadesinden anlaşılıyor ki, Meleklerin her biri bir başka iş için inerler. Çünkü Meleklerin herbirinin ayrı bir vazifesi vardır; bazıları rükû, bazıları secde, bazıları da dua ile meşguldürler. Kadir gecesinde de inen meleklerin sadece o geceye has vazifelerine binâen onlar, Allah (c.c.)'ın selamını, rahmetini ve bereketini geceyi ihya eden kullarına getirmekle mükelleftirler. Dolayısıyla, Meleklerin ruhaniyetlerinin ve serinliğinin geceyi ihya edenleri kuşattığını ve bundan dolayısıyla verdiklerini anlıyoruz. Şurası tabiidir ki, onlar da Allah'tan aldıkları rahmeti, bereketi ve şefkati Müslümanlara taşımaktadırlar. Buradan anladığımız kadarıyla, ay güneşten aldığı ışığı yansıttığı gibi Melekler de Allah'tan emanet olarak aldıkları selamı ve nuru geceyi ihya eden Müslümanlara yansıtıyorlar. Nitekim

﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشُرُوا

بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾

"Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da istikamet üzere, doğru yolda yürüyenler yok mu, işte onların üzerine melekler inip: "Hiç endişe etmeyin, hiç üzülmeyin ve size vâd edilen cennetle sevinin!" derler"³²⁰ ayeti Kadir sûresinin dördüncü ayetinin tefsiri mahiyetindedir. Yani, Kadir gecesinde meleklerin indiği gibi, sair vakitlerde demeklerin aynı şekilde, istikamet üzere olan insanlara müjdeler vererek indiklerini anlıyoruz.

Bunun ardından Allah (c.c.), Meleklerin ve Hz. Cebrail (a.s.)'in inişinin neticesini şöyle anlatır:

³¹⁷ Duhan, 44/5.

³¹⁸ Duhan, 44/4.

³¹⁹ Kadir, 97/4.

³²⁰ Fussilet, 41/30.

3.5. Beşinci Ayetin Tefsiri

﴿سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطَلَعِ الْفَجْرِ﴾

“Artık o gece bir esenliktir gider... Tâ tan ağarana kadar...”³²¹ Ayette geçen “hiye” zamiri Kadir gecesine raci olup selam kelimesi de selamet manasındadır. Yani o gece zararlı şeylerin olmayacağı, kulların yararına olan şeylerin olacağı bir esenlik gecesidir. Çünkü Selam Allah (c.c.)’ın bir ismidir. Bu gece başta Hz. Cebrail (a.s.) olmak üzere melekler Allah (c.c.)’ın hayrını, bereketini ve selamını insanlara yetiştirmek üzere yeryüzüne inmelerine karşılık o gece sabaha kadar tam bir selamet içindedir. Çünkü bu gece Kur’an’ın nüzülü ve meleklerin inmesine binâen hayırla dolu bir gecedir. Zira melekler gruplar halinde inerek gecenin başlangıcından itibaren sabaha kadar inanan kadın erkek tüm müminlere selam verirler.

İbn Kesir, Katâde İbn Zeyd ve Mücâhid’ten yaptığı rivayetle; o gecenin baştan sona selamet gecesini olduğunu, şeytanların o gece kötülük yapmaya veya eziyet vermeye güç yetiremeyeceklerini, bütünüyle hayır olduğunu ve tanyeri ağarmaya kadar da o gecede hiç bir kötülük olmayacağını söyler.³²²

Mevdudi ise, O gecede hiçbir şerrin bulunmadığını ve gecenin sabaha kadar her türlü şerden korunduğunu ifade edererek Allah (c.c.)’ın bütün kararlarının sonuç olarak iyi olduğunu, dolayısıyla o kararlardan hiç bir kötülük kastedilmediğini söyler. Hatta Allah (c.c.) bir kavmi helak etse bile, onda bir hayır olduğunu, şer olmadığını ifade eder.³²³ Çünkü Allah (cc) O gece selametten gayri bir şey takdir etmemiştir.³²⁴

Seyyid Kutup da, bu gece Kur’an’ın inmesinden dolayı, vahyin ve meleklerin nurunun ahengi ile tanyerinde nur oluştuğunu, bu nurun, varlık âleminde gezinen ruhlara yayılan esenlik merheminin nuru olduğunu söyler.³²⁵

³²¹ Kadir, 97/5.

³²² İbni Kesir, *Tefsîru’l-Kur’an-il Azîm*, (Tahk. Sami bin Muhammet Selame), VIII/444-445.

³²³ Mevdudi, *Tefhimu’l-Kur’an*, VII/179.

³²⁴ es-Sabuni, *Safvetü’t-Tefasir*, VII/375; Davudoğlu Ahmet, *Kur’an-ı Kerim Meâli Ve Tefsiri, Tibyân Tefsîri*, Akpınar Yay. IV/467-468.

³²⁵ Kutub, Seyyid, *Fizilal-il Kur’an*, VI/3945; Trc, Dünya Yay. X/524.

Ayrıca, İbn Kesir Ka'b el-Ahbar'dan naklettiği bir rivayet ile meseleye daha ayrıntılı yaklaşarak; “Allah (c.c.) Sidret-ül Münteha'da oturan meleklerle beraber Hz. Cebrail'e her Kadir gecesi yeryüzüne inmelerini emreder. Orada bulunan her bir meleğe müminlere karşı şefkat ve merhamet duygusu verilmiştir. Kadir gecesi, güneş battığı sırada melekler Hz. Cebrail (a.s.) ile beraber yeryüzüne inerler. Yeryüzünde her bölgede mutlaka ya secdeye kapanmış veya kıyamda duran bir melek vardır. Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara dua ederler. Ancak kilise, havra, mecûsilerin tapınağı, putperestlerin tapınağı, ya da pislik attığımız bazı yerlerle, içinde sarhoşun, sarhoş edici maddelerin, dikili putların ve asılı çanların bulunduğu evler ile küçük abdestin yapıldığı yerler ve evin pisliğinin bulunduğu yerler bunun dışındadır. Melekler o gece sabaha kadar erkek ve kadın müminlere dua ederler. Hz. Cebrail (a.s.) o gece her müminle mutlaka musâfaha eder. O musâfahanın işareti kişinin derisinin ürpermesi, kalbinin uyanık olması ve iki gözünün yaşarması olduğunu” söyler.³²⁶

Bazı müfessirler de o gecede hiçbir şer olay olmayacağını ifade eder ki,³²⁷Kadir gecesinin selam/selamet olmasına ve selam kelimesinin anlamına karşılık İbn Kesir'den de nakledilen Mücahid'in, “*şeytan, o gece kötülük yapmaya veya eziyet vermeye güç yetiremez*”³²⁸yorumuna binâen müminler (geceyi idrak edenler) bütün ruhi/manevi kötülüklerden korunmuş olacaktır. Çünkü “selam” bir hitab-ı Rabbanidir. Selam Esmâ-i Hüsnadandır ve Kadir gecesi “selam” isminin tecellisine mazhurdur.³²⁹ Geceyi kaplayan esenlik, o gecede yapılan dua ve ibadetlerin sonucu olarak ilahi rahmetin artması demektir. Buna binâen Kadir gecesi toplumun ve insanların korkularının giderileceği bir gece olacaktır.

Müslümanlar arasında emniyeti temsil eden bir ifade olan “selam” sadece Kadir gecesi mi inmektedir. Halbuki namaz tekbir ile başlayıp selam ile son bulmaktadır. Namazın tehyyatında, önce;

³²⁶İbni Kesir, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, (Tahk: Sami b.Muhammed Selame), VIII/452.

³²⁷el-Kurtubi, *El-Camiul Ahkamul Kur'an*, (Tahk: Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfîş), XX/134; el-Taberi, *Taberi Tefsiri*, Hisar Yayınları: XI/180.

³²⁸İbni Kesir, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, (Tahk. Sami b.Muhammed Selame), VIII/444; el-Kurtubi, *El-Camiul Ahkamul Kur'an*, (Tahk: Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfîş), XX/134.

³²⁹Kürkçüoğlu, Kadir Gecesi Kakkında, *D İ B D*, 12. Sayı, Aralık 1965, S 210.

{ السلام عليك ايها النبي } Hz. Peygamber (s.a.s)'e, sonra;

{ السلام علينا وعلي عباد الله الصالحين } bizlere selam edilmekte ve namazdan yine;

{ السلام عليكم ورحمة الله } diyerek meleklerle selamla çikılmaktadır. Sonra da

{ اللهم انت السلام ومنك السلام } diyerek, Allah (c.c.)'a yine O'nun ismi ile "selam" verilerek O'na iltica edilmektedir.

O zaman "selam" mutlak manada Kadir gecesinde inmekte, sair zamanlarda da bu selamdan istifade etmek için bu gibi pratiklerle desteklenmektedir. Veya Kadir gecesinde inen "selam"dan istifade edebilmek, sair zamanlarda o "selam"a açık olmakla ilgilidir. Çünkü, Allah (c.c.)'tan inen "selam"ın kaynağı yine Allah (c.c.)'dır. Böyle bir "selam"a açık olanı Kur'an şöyle anlatır;

﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا﴾

"Rahman'ın has kulları o kimselerdir ki onlar yerde tevazu ile yürürler. Cahiller kendilerine laf atarsa "Selametle!" derler"³³⁰ "Zorba, mağrur, saygısız, kaba ve haşin değil, sükûnet ve vakar ile alçak gönüllü bir şekilde, terbiyeli ve nazik yürürler. Etrafa sıkıntı vermezler. Cahillik edenlere çatmaya tenezzül etmezler."³³¹ Bu has kullar, cahil insanlarla tavır ve davranışlarında, münasebetlerinin sonucunda selam olacak şekilde fiil ortaya koyarlar. Bu fiiliyat sözle de olabilir, davranışla da olabilir. Yani öyle bir tavır ve davranış sergilerler ki, cahil insanlarla münasebetlerinin sonucunu selamete erdirip selametle bitirirler.

³³⁰Furkan, 25/63,

³³¹Yıldırım Suat, Meal, Furkan, 25/63.

4.BÖLÜM: KADİR GECESİ

Mübarek geceler diye bilinen ve hususi ibadetlerle geçirilen geceler içerisinde Kur'an'da ismi geçen tek gece Kadir gecesidir. Kadir gecesinin kadri ve şerefının yücelmesi, Kur'an-ı Kerim'in bu gece Hz. Peygamber (s.a.s.)'e inzali ile olmuştur. Diğer bir yaklaşımla da Kur'an, Levh-i Mahfuz'dan dünya semasına bu gecede indirilmiştir.³³²

Kur'an'ın bu gece inmeye başlaması Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ikaz görevini doğrulukla yapması için önem arz etmektedir. Çünkü O, (s.a.s.) her emri önce kendi nefsinde uygulardı. Nefse uygulamanın en uygun vakti de şüphesiz gece vakti idi. Bu gecenin bereketine, kıymetine ve faziletine o kadar değer verilmiştir ki, Allah (c.c.) bunun için müstakil bir sûre olarak Kadir sûresini indirmiş ve yine O'nun kutsiyetini bildirmek için de beş ayet olan bu sûrede üç defa "Leyletül Kadr"/ "Kadir gecesini" ifadesini zikretmiştir.

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾

"Biz Kur'an'ı Kadir gecesinde indirdik"³³³ ayeti " Biz Kur'an'ı Kadir gecesinde, yani Kadir gecesinin fazileti ve şerefının beyanı hususunda indirdik"³³⁴ şeklinde de olabilir. Burada hem inen Kur'an'a hem de Kur'an'ın indiği gecenin büyüklük ve

³³² **İbni Kesir**, (Tahk: Sami b.Muhammed Selame), VIII/444; **el-Taberi**, *Taberi Tefsiri*, Hisar Yay. IX/177; **el-Kurtubi**, *el-Camiul Ahkamul Kur'an*, (Tahk: Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfiş), XX/130; Terc. Buruç Yay. XIX/130; **es-Sabuni**, *Safvetü't-Tefasir*, VII/374; **Zuhayli**, *Tefsiru'l-Münir*, XV/580-581; **Yıldırım Celal**, *Kur'an Tefsiri*, XIII/6923-6924.

³³³ **Kadir**, 97/1.

³³⁴ **İbni Kesir**, *Tefsiru'l-Kur'an-il Azîm*, (Tahk. Sami b.Muhammed Selame), VIII/441; **el-Kurtubi**, *el-Camiul Ahkamul Kur'an*, (Tahk: Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfiş), XX/130; Terc. Buruç Yay. XIX/130; **es-Sabuni**, *Safvetü't-Tefasir*, VII/374; **Elmalılı**, *Hak Dini*, IX/335-340.

azametine işaret vardır. Bundan dolayı tefsirciler der ki: Şerefi, yüceliği ve kadrinden dolayı bu geceye "Kadir gecesi" denilmiştir.³³⁵

Kadir gecesinin mübarek sayılması, şüphesiz içinde cereyan eden olaylardan kaynaklanmaktadır. Bunların en önemlisi: Kur'an-ı Kerim'in o gece indirilmesi ve ilahi takdirlerin o gecede tevdi edilmesidir.

Buna binaen Kadir gecesi hüküm gecesidir.³³⁶ İlahi takdirce belirtilen hükümler³³⁷ Kadir gecesinde takdir edilir. Bu anlamda Kadir gecesine "takdir gecesi" de denir.³³⁸ Esasen işlerin ve hükümlerin ezelde takdir edilmesine binâen, buradaki söz konusu olan takdir, önceden tespit edilen kader programının yerine getirilmesiyle ilgili olan takdirdir. Bundan dolayıdır ki, insanın idraki bu gecenin büyüklüğünü ve kıymetini anlamada yetersiz kalır. Çünkü Allah (c.c.);

﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ﴾

" Bilir misin nedir Kadir gecesi"³³⁹ diyerek bu gerçeği ifade eder. Allah(c.c.)'ın Kur'an'ı indirmeye başlamak için O geceyi seçmesi bile büyük bir gece olduğunu göstermektedir. Meleklerin bile O gece inerken, "Tenezzelü" fiil sigasına binâen; o gece o kadar çok melek, o kadar ciddi bir arzu ile iner ki, hep birlikte bir turnikeden geçiyorlarmış gibi adeta bir sıkışıklık ve zorluk yaşarlar.

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in, bu geceyi araştırmamız hususunda bizlere ciddi telkinleri olduğunu görmekteyiz. Buhari'de yer alan bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.s.) "Kadir gecesini Ramazanın son on gecesinde arayın"³⁴⁰buyurmuş ve yine "Kim kadir gecesini imanla ve sevabını Allah'tan bekleyerek ihya eder

³³⁵ İbni Kesir, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, (Tahk. Sami b.Muhammed Selame), VIII/441; **El-Kurtubi**, *el-Camiul Ahkamul Kur'an*,(Tahk. Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfîş), XX/130; Terc. Buruç Yay. XIX/130; **es-Sabuni**, *Safyetü't-Tefasir*, VII/374.

³³⁶ **Elmalılı**, *Hak Dini*, IX/335-340.

³³⁷ **Duhan**, 44/4.

³³⁸ **Mevdudi**, *Tefhimu'l-Kur'an*, VII/180-181; **Yıldırım Celal**, *Kur'an Tefsiri*, XIII/6917-6918.

³³⁹ **Kadir**, 97/2.

³⁴⁰ **Buhârî**, *el-Camiul Sahih*, Leyletü'l-Kadir: 4, itikâf: 9, İman: 36, Edeb: 44; **Daremi**, *Sünen*, Savm, 54; **İbn Mâce**, *Sünen*, Siyam: 56.

değerlendirirse geçmiş günahları bağışlanır"³⁴¹diyerek, İslam'ın sadece dış görünüşe önem veren şekilci bir din olmadığını, bunun için gecenin kutlanmasında "iman etmeyi ve sevabını Allah (c.c.)'tan beklemeyi" şart koşturmuştur.

Bu bölümde, Kur'an'da bin aydan daha hayırlı olduğu bildirilen ve Kadir sûresinin ana konusu olan Kadir gecesini inceleyeceğiz. Bu gecenin mahiyeti, fazileti ile ilgili Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bu gece hakkındaki hadis ve uygulamalarına değinerek, Ramazan ayındaki yerini tayin etmeye yönelik hadis, rivayet ve görüşleri ele alacağız.

4.1. Kadir Gecesi Ne Demektir?

Kadir kelimesinin sözlük anlamı; kudret, güç yetirmek, kader, takdir, miktar, meblağ, hüküm ve kaza, değer, kıymet, şeref ve azamet demektir.³⁴²

İstilahta ise Kadir gecesi; kıymetli, şerefli, azametli, hüküm ve takdir gecesi gibi anlamlara gelir.³⁴³

Kadir gecesi, kendisinde Kur'an nazil olduğu için Allah katında mübarek olduğuna hükmedilmiş bir gecedir. Kadir gecesi sadece Kadir sûresinde değil, aynı zamanda Duhan sûresinde de kendisine işaret edilmiş bir gecedir:

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْمُبَارَكَةِ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ ﴿٥٠﴾ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٥١﴾﴾

“Biz onu kutlu bir gecede indirdik. Çünkü Biz haktan yüz çevirenleri uyarırız. O, öyle bir gecedir ki her hikmetli iş, tarafımızdan bir emir ile, o zaman yazılıp

³⁴¹ **Buhârî**, *el-Camiul Sahih*, İman: 25, 27, 28, 35, Savm: 6, Teravîh: 1, Kadr: 1; **Müslim**, *Cami'us-Sahih*, Müsafirin: 173, 176; **Ebu Davud**, *Sünen*, Ramazan: 1; **Tirmizi**, *Sünen*, Savm: 1; **Nesai**, *Sünen*, Kıyamu'l-leyl: 3, Siyam: 39, 40; **İbn Mace**, *Sünen*, İkamet: 173; Siyam: 2, 39.

³⁴² **İbn Manzur**, *Lisanu'l-Arab*, Daru Sadır, Beyrut 1414 h. KDR md. V/76–79; **Paksoy**, *A.g.m. H.Ü.İ.F.D.*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

³⁴³ **İbn Manzur**, *Lisanu'l-Arab*, KDR md. V/76–79; **Rağıb el-İsfahani**, *el-Müfredat*, KDR md. s. 595–597; **Paksoy**, *A.g.m. H.Ü.İ.F.D.*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

belirlenir”³⁴⁴ ayeti ile ifade edilerek kıymeti ve hükmü Allah (c.c.) katında açıklanmıştır.

Kadir gecesi ifadesinin geçtiği ayet ve hadisler incelendiğinde bu kelimenin çeşitli anlamlar ihtiva ettiğini görmekteyiz;

1- *Takdir ve hüküm gecesi anlamı:*

﴿فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ﴾

“O, öyle bir gecedir ki her hikmetli iş, tarafımızdan bir emir ile o zaman yazılıp belirlenir”³⁴⁵ ayetine binâen “takdir gecesi, hüküm gecesi” demektir. Mücahid de aynı görüşü açıklamıştır.³⁴⁶ Takdir edilenlerin vakti, saati gelince sevk etmek ve takdir edilen kazayı tenfizde bulunmaktır.³⁴⁷ Allah (c.c.) o gecede indirdiği Kur’an ile “Ahkâm-ı Şer’iyyenin” kıyamete kadar geçerli olan hükümlerini indirmiştir. Burada, Berat gecesi ile ilgili ifade edilenlerin Kadir gecesi hakkında da söylendiğini görmekteyiz. İbn Abbas (r.a.) ve Katâde Ebu’l-Hattab el-Basri’ye göre; bu gecede, gelecek seneye kadar cereyan edecek her türlü önemli hadiseler hakkındaki Allah (c.c.)’ın ezeli kaza ve takdiri ilgili meleklerle tebliğ olunur.³⁴⁸ Bu gecede bir yıllık olacak mukadderat takdir edilir; yağmur, kıtlık, rızık, diriltme, öldürme vb. gibi bütün işler hükme bağlanır. Yani Allah (c.c.) ezelde takdir ettiği şeyleri o gecede meleklerle tevdi eder. Mesela; rızıklar, bitkiler, yağmurların nüshaları Hz. Mikail’e, harp, rüzgâr, asker, zelzeleler, yıldırımların düşmesi, yerin batması, Hz. Cebrail’e verilir. Amel nüshaları Hz. İsrail’e, musibetlerin nüshaları da ölüm meleği olan Azrail’e verilir. İşte bütün bunlar Kadir gecesinde olur.³⁴⁹ Çünkü onlar ezelde Levh-i Mahfuz’da yazılıdır. Ancak, hükümlerin takdirleri ezeli olduğu için burada kastedilen

³⁴⁴ **Duhan**, 44/3-4.

³⁴⁵ **Duhan**, 44/4.

³⁴⁶ **el-Kurtubi**, *el-Camiul Ahkamul Kur’an*, (Tahk: Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfış), XX/130; Trc. Buruç Yay. XIX/233-235.

³⁴⁷ **İbn Kesir**, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azim*, VII/231-232; **Suyutî**, *ed-Dürü’l-mensur*, IX/111; **Yıldırım Celal**, *Kur’an Tefsiri*, XIII/6919-6920; **Paksoy Kadir**, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D*, Sayı 27, Ocak-Haziran 2012.

³⁴⁸ **İbni Hayyan**, *Tefsir-i Kebir*, V/496; **Şentürk**, A.g.m., *DİB D*, 100-101. Sayı, Eylül-Ekim 1970, s 333.

³⁴⁹ **İbni Kesir**, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azim*, (Tahk. Sami b.Muhammed Selame), VIII/444; **el-Kurtubi**, *el-Camiul Ahkamul Kur’an: kurtubi Tefsiri*, (Tahk. Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfış), XX/130; Terc. Buruç Yay. XIX/233-235; **er-Râzi**, *Mefâtihu’l-gayb*, XXIII/280-281; **es-Sabuni**, *Safvetü’l-Tefasir*, VII/375; **Elmalılı**, *Hak Dini*, IX/335-340; **Zuhayli**, *et-Tefsiru’l-Münir*, XV/578-579.

hüküm ve takdirin yerine getirilmesi olan “kaza”dır.³⁵⁰Hatta İkrime, bu gece Allah (c.c.)’ın evini haccedeceklerin kendi isimleri ve babalarının isimlerininbile yazıldığını onlardan hiçbirisinin dışarıda bırakılmadığını ve onlara hiç kimsenin de ilave edilmediğini söyler.³⁵¹

2- Azamet ve şeref gecesi anlamı:

Zühri de, Kadir gecesinin “azamet ve şeref gecesi” olduğunu ifade ederek,

﴿لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾

“Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır”³⁵² ayetine binâen, o gecede ibadet ve taatta bulunan kimsenin kıymetli ve şerefli olacağı gibi o gecede yapılan ibadet ve taatlerin de kıymetli ve şerefli olacağını söyler.³⁵³ Kurtubi de, aynı görüşleri ifade ederek gecenin şeref ve azametini bin aydan hayırlı olmasına bağlar ve şerefli meleklerin bu gece gönderilmiş olmaları ile hayır ve mağfiretin bu gecede indirilmesine binaen maleyanıyı terk edip ibadetle meşgul olan kişilerin büyük şeref sahibi olacağını ifade eder.³⁵⁴

3- Tazyik gecesi, darlık gecesi ve sıkıştırma gecesi anlamı:

Halil bin Ahmed ise, Kadir gecesi “tazyik gecesi, darlık gecesi ve sıkıştırma gecesi” anlamlarına geldiğini,

﴿تَنْزِيلُ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ﴾

“Ruh ve melekler iner de iner”³⁵⁵ ayetindeki “tenezzelü” fiiline göre o kadar çok melek yeryüzüne iner ki, yeryüzü inen meleklerle kâfi gelmeyip dar gelmekle bu anlamı teyit ettiğini söyler.³⁵⁶ Kurtubi de, bu gece yeryüzüne inen meleklerin

³⁵⁰Elmalılı, *Hak Dini*, IX/335-340.

³⁵¹el-Kurtubi, *el-Camiul Ahkamul Kur’an*, (Tahk. Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfış), XX/130; Terc. Buruç Yay. XIX/233-235.

³⁵²Kadir, 97/3.

³⁵³er-Râzi, *Mefâtihu'l-gayb*, XXIII/280-281; Elmalılı, *Hak Dini*, IX/335-340.

³⁵⁴El-Kurtubi, *El-Cami'li Ahkami'l-Kur'an*, XX/131; Kurt, A.g.m, D. D., Sayı 2, Nisan-Mayıs-Haziran 1987, s 43.

³⁵⁵Kadir, 97/4.

³⁵⁶er-Râzi, *Mefâtihu'l-gayb*, XXIII/280-281.

çokluğundan dolayı iğne düşecek kadar boş yer kalmayışına karşılık bu ismin ve anlamın verildiğini ifade eder.³⁵⁷

Elmalı Hamdi Yazır da, Hz. Cebrail (a.s.) ilk vahyi getirdiğinde Hz. Peygamber (s.a.s.)'i kolları arasına alıp üç defa sıkıp sonra ayetleri³⁵⁸ bildirdiği rivayetini naklederek, Hz. Cebrail (a.s.)'ın Hz. Peygamber (s.a.s.)'i sıkmasına binaen bu gecenin tazyik gecesi ve sıkıştırma gecesi olduğunu belirtir.³⁵⁹

Hasılı tüm bu farklı manalar bize gösteriyor ki, ana fikir değişmemekle beraber her bir mananın kendisine has bir keyfiyetinin oluşu sûrenin edebi açıdan bize zenginliğini göstermektedir.

4.2. Kadir Gecesi İsmi'nin Verilmesi

"Leyletül Kadir/Kadir Gecesi" Kur'an'ın verdiği bir isimdir. Bu ismin verilme amacı o geceyi övmek ve o gecede meydana gelen olayın şanını yüceltmek içindir. Buna binâen, bu gecede yapılan ibadet ve taatlerin pek büyük kadr-u kıymeti ve mükâfatı vardır. Çünkü kadirşinaslıkla dolu bir gecede kadir bilenlerin kadri bilinir.

Ebu Bekir el-Verrak (V.280/893) "Herhangi değeri ve önemi olmayan bir kimse bu geceyi ihya edecek olursa üstün bir değer ve öneme sahip olmasından" Sehl ise, "Allah (c.c.)'ın bu gecede müminlere rahmetini takdir buyurmasından" dolayı bu geceye Kadir Gecesi ismi verildiğini söylerler.³⁶⁰

Razi de yine Ebu Bekir el-Verrak'ın; "Bu geceye Kadir gecesi denilmesi, o gecede kadri yüksek bir kitabın kadri yüksek olan bir meleğin lisanı üzere, kadri yüksek bir Resûle ve kıymetli bir ümmete inmiş olmasındandır. Belki de Cenab-ı

³⁵⁷ **el-Kurtubi**, *El-Cami'li Ahkami'l-Kur'an*, XX/131; **Kurt**, A.g.m, *D.D.*, Sayı 2, Nisan-Mayıs-Haziran 1987, s 43.

³⁵⁸ **Alak**, 96/1-5.

³⁵⁹ **Elmalı**, *Hak Dini*, IX/335-340.

³⁶⁰ **el-Kurtubi**, *El-Camiul Ahkamul Kur'an: Kurtubi Tefsiri*, (Tahk. Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfış), XX/131; Trc. Buruç Yay. XIX/233-235.

Hak, “kadir” lafzını, bu sûrede, işte bu sebepten dolayı üç kez tekrar etmiştir³⁶¹ rivayetini aktararak gecenin isminin verilmiş nedenini açıklar. Esasen;

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ﴾

“Biz O’nu (Kur’an’ı) mübarek bir gecede indirdik. Kuşkusuz biz uyarıcıyızdır”³⁶² ayeti gösteriyor ki, “Kadir gecesini” bizzat kendisiyle bir geceye özel ad olmuştur. Bu gecede önemli meleklerin yeryüzüne inmesi, Allah (c.c.)’ın bu gecede rahmeti, bereketi ve mağfireti bolca indirmesi de bunu göstermektedir. Ayrıca, Kadir gecesini isminin, medh-ü sena ve yüceltme gibi bir adlandırma olayı olmayıp, bu gecenin Mekke’li bazı çevrelerin zihinlerinde de dini nitelikli bir mahiyet arz ettiğinin ipuçları olduğu anlaşılmaktadır.³⁶³ Çünkü o bölgede Hanif dinine inanan insanların olması ve Hz. Peygamber (s.a.s.)’in belirli zamanlarda ibadete çekilmesi bize o bölgede kutsal nitelikli günlerin olduğunu göstermektedir.

4.3. Gecenin Fazileti

Zaman ve mekânlar, kendilerinde meydana gelen büyük ve önemli hadiselerle bir anlam ifade eder ve değer kazanırlar. Kadir gecesini hayırla dolu hadiselerin meydana geldiği bir gece olduğu için, Allah (c.c.) ona müstesna bir şeref vermiştir. Bu gecenin şeref ve faziletini Allah (c.c.), Hz. Peygamber (s.a.s.)’e Kadir sûresinin ikinci ve üçüncü ayetlerinde;

﴿وَمَا أَذْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿١﴾ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾

“Bilir misin nedir kadir gecesini? Kadir gecesini, bin aydan hayırlıdır”³⁶⁴ diyerek, gecenin şanının yüceliğini, değer ve büyüklüğünü bildirmektedir. İlk ayetten³⁶⁵ anlaşılacağı üzere, gecenin değeri, insanlığı cehaletten kurtaran ve bir nevi dünyanın en büyük inkılâbını gerçekleştiren Kur’an’ın, o gece inmeye başlamasıdır. Çünkü

³⁶¹ A.g.e, XX/131; Trc. Buruç Yay. XIX/233-235; er-Râzi, Mefâtihu’l-gayb, XXIII/281.

³⁶² Duhan, 44/3-4

³⁶³ Derzeze, İzzet, et-Tefsiru’l-hadis, Ekin Yay. I/159.

³⁶⁴ Kadir, 97/2-3.

³⁶⁵ Kadir, 97/1.

Kur'an-ı Kerim'in indirilme şerefi sadece o geceye verilmiştir. Yalnız bu olay bile gecenin fazileti bakımından yeterlidir.

İbn Cerîr'in tercih ettiği görüşe göre, Kadir gecesinde yapılan amel, içinde Kadir gecesini bulunmayan bin ay içinde yapılan amelden daha hayırlıdır. Mücahid de, O gün ve gecede yapılan amelin, tutulanorucun bin aydan daha hayırlı olduğunu söyler. Çünkü Allah (c.c.), Hz. Peygamber (s.a.s.)'e geçmiş ümmetlerin bin ayda yaptığı cihada denk bir gece lütfetmiştir.³⁶⁶

Taberi de "Bin ay" hakkında İbn Cerîr'in görüşünü tercih etmiş, bunun dışındaki görüşlerin sıhhatli bir delile dayanmayan asılsız iddialar olduğunu söylemiştir.³⁶⁷

Bu gecenin faziletini en güzel anlatan Buhari ve Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği; "Kim Kadir gecesini inanarak ve mükâfatını Allah'tan bekleyerek ihya ederse geçmiş günahları bağışlanır"³⁶⁸ hadisidir. Çünkü rıza-i ilahiye uygun işlenen ibadet, diğer gecelerde işlenen ibadetten bin ay nispetinde daha hayırlıdır. Bin aydan daha hayırlı meselesi, ekserin katında ibadet itibarıyla. Yani, az bir amel, zaman, mekân ve keyfiyet itibarıyla çok amelden üstün olabilir. Aynı iş için, kendisine eklenen farklı durumlar sebebiyle iyilik ve ya kötülük açısından farklı hükümler ortaya konabilir. Mesela cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha üstündür.³⁶⁹ Aslında kılınan namaz her iki durumda da ayndır.

Razi buradan hareketle meseleyi farklı bir mecraya çekerek güzel bir örnekle konuyu vuzuha kavuşturur: Bir Hıristiyan'a zina iftirası atan ta'zir ile cezalandırılırken, bir iffetli Müslüman'a bu iftirayı atana had (seksen kırbaç) uygulanır. Binaenaleyh bu gibi yerlerde, şekil aynı olmasına rağmen hükümler farklı

³⁶⁶ **İbni Kesir**, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, (Tahk. Sami b.Muhammed Selame), VIII/443.

³⁶⁷ **el-Taberi**, *Camiul beyan fi Te'vilil Kur'an*, (Tahk. Ahmet Muhammet Şakir), Müessesetul Risale. 1420 h. XXIV/534.

³⁶⁸ **Buhari**, *el-Cami'ul sahih*, Kadr: 1, İman: 25, 27, 28, 35, Savm: 6, Teravîh: 1; **Müslim**, *Sünen*, Müsafirin: 173, 176; **Daremi**, *Sünen*, Savm: 54; **Ebu Davud**, *Sünen*, Ramazan: 1; **Tirmizi**, *Sünen*, Savm: 1; **Nesâi**, *Sünen*, Kıyamu'l-leyl: 3, Siyam: 39, 40; **İbn Mace**, *Sünen*, İkamet: 173, Siyam: 2, 39.

³⁶⁹ **Buhari**, *el-Cami'ul Sahih*, Ezan, 30; **Müslim**, *Sünen*, Mesâcid, 249; **Nesâi**, *Sünen*, İmâmet 42; **İbn Mâce**, *Sünen*, Mesâcid, 16; **Ebu Davut**, *Sünen*, Salat, 49.

olmuştur. Hatta aynı söz Hz. Ayşe (r.a.) hakkında söylene, bu küfür (inkâr) olur. İşte bu yüzden Allah (c.c.),

﴿وَتَحْسِبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ﴾

"Siz onu basit (önemsiz) bir şey sanıyorsunuz ama o, Allah katında pek büyük bir suçtur"³⁷⁰ diyerek bunu teyit eder. Çünkü bu, Hz. Ayşe (r.a.) hakkında bir ta'ndır. Hz. Peygamber (s.a.s)'e yönelik bir ta'ndır; bundan da öteye, Allah'ın hikmetini ta'ndır.³⁷¹

Ayrıca, Allah (c.c.); ﴿فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا﴾

"Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır"³⁷² ifadesiyle, bir zorluğa iki kolaylık vaat etmiştir. Bazen on katına, bazen de yedi yüz katına çıkarır. Bunu bazen zaman açısından, bazen yapıldığı yeraçısından değerlendirir. Bütün bunlardan Allah (c.c.)'ın asıl maksadı, mükellefi ibadete çekmek ve onu dünyaya dalmaktan geri durdurmak içindir. İşte bu yüzden Beytullah diğer yerlere, Zemzem de diğer sulara üstün kılınmıştır. Ramazan diğer aylardan üstün tutulmuş, Cuma diğer günlerden faziletli sayılmıştır. Kadir gecesi de diğer gecelerden efdal kılınmıştır.³⁷³

Buradaki bin sayısı çokluktan kinayedir. Nitekim birçok dilde olduğu gibi Arapçada da bin rakamı büyük bir sayı söylemek, çokluğu anlatmak için kullanılmaktadır. Şu halde, bu ayette Kadir gecesinde yapılan ibadet ve iyiliklerin diğer bütün zamanlarda yapılanlardan daha çok mükâfata mazhar olacağıdır.³⁷⁴

İmam Kurtubi, "bin ay" ile yüce Allah (c.c.)'ın zamanın tümünü kastettiğini, çünkü Arapların bin sayısını eşya ile ilgili en ileri noktada kullandığını ve

﴿يَوْمَ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ﴾

³⁷⁰Nur, 24/15

³⁷¹er-Razi, *Mefatihul-gayb*, XXIII/286-287.

³⁷²İnşirah, 94/5-6.

³⁷³er-Razi, *Mefatihul-gayb*, XXIII/286-287.

³⁷⁴eş-Şevkani, *Fethul-Kadir*, V/576; İbn Aşur, *et-Tahrir vet-Tenvir*, XXX/459; Heyet, *Kur'an Yolu*: VI/604-605.

"Onlardan her biri bin yıl yaşamak ister" ³⁷⁵ ayeti ile bunun kastedildiğini söyler. Yine Kurtubi, Ebu Bekr el-Verrak'tanyaptığı; "Hz. Süleyman (a.s.)'ın hükümdarlık süresi beş yüz ay, Zülkarneyn (a.s.)'in de hükümdarlık süresi beş yüz ay idi. Her ikisinin hükümdarlık süresi bin ay eder. Yüce Allah, bu geceye erişebilen kimse için işleyeceği ameli bu iki büyük hükümdarın hükümdarlıklarından daha hayırlı kılmıştır" rivayetiyle gecenin faziletine farklı bir boyut katar. ³⁷⁶ Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) de "Ümmetimin âlimleri beni İsrail'in peygamberleri gibidir" ³⁷⁷ buyurarak ümmetinin ibadetinin değerini ifade etmiştir.

İbni Kesir ise Ka'b el-Ahbar'ın rivayetine binâen; Kadir gecesini üç kez "La İlahe İllallah" diyeni Allah (c.c.) bağışlar. Birincisinde affeder, ikincisinde cehennemden kurtarır, üçüncüsünde de cennete girdirir. Şüphesiz Kadir gecesini kâfire ve münafıkla çok ağır gelir. Sanki onun omuzunda bir dağ vardır, diyerek Kadir gecesinde mümin ile münafığın durumunu aktarır. ³⁷⁸

Said Nursi (v.1960) de gecenin faziletinin Kur'an'dan kaynaklandığını işaret ederek, "Her bir harfinde asgari olarak on sevab ve on hasene ve bazen on bin ve bazen Leyle-i Kadir sırrıyla bir harfine otuz bin hasene ve meyve-i Cennet ve nuru berzah veren Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'dır. Bu makamda ona rekabet edecek kâinatta hiçbir kitabın olmadığını ve hiçbir kimsenin de gösteremeyeceğini ifade eder." ³⁷⁹

Buraya kadar serdedilen görüşlerden anlaşılacağı üzere, geçmiş ümmetlerin mücahitlerinin bin ayda kazandığı sevaba Ümmet-i Muhammed sadece bir Kadir gecesini ihya etmekle erişecektir. Mesela; Ahmed İbn Hanbel'den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.s.), "vatani korumak gayesiyle bir saat nöbet tutan insanın, bir sene ibadet yapmış gibi sevap kazanacağını; keza bir saat tefekkür eden

³⁷⁵ **Bakara**, 2/96.

³⁷⁶ **el-Kurtubi**, *el-Camiul Ahkamul Kur'an: Kurtubi Tefsiri*, (Tahk: Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfiş), XX/132; Trc. Buruç Yayınları: XIX/233-235.

³⁷⁷ **Nişaburi**, **Nizameddin Hasan ibn Muhammed ibn Huseyn el-Gamy** (850 h.), *Garaibu-l el Kur'an ve Rağaibu el-Furkan*, (Tahk. Şeyh Zekeriyya Amirat), ed-Daru'l-Kütüb el-İlmiyye, I/30; **el-Kurtubi**, *el-Camiu'l-Ahkamul Kur'an*, (Tahk. Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfiş), Daru'l-Kütüb el-Mısriyye, XX/131.

³⁷⁸ **İbni Kesir**, *Tefsiru'l-Kur'an-il Azîm*, (Tahk. Sami b. Muhammed Selame), Dâru Taybe, VIII/443.

³⁷⁹ **Nursi Said**, *Lem'alar*, Işık Yay. S. 345.

insanın da, bir sene ibadet yapmış gibi olacağını söyler.”³⁸⁰ Demek bu türlü az ve dar bir zaman dilimi içinde, yine hayati önem taşıyan bir mekânda bir insanın yapacağı bazı hususi, cüz’i, şeyler, külliyet kesbedebiliyor, zılliyetten çıkıp asliyete inkılâp edebiliyor ve Cenab-ı Hakk'ın katında aslı eda edilmiş gibi kabul ediliyor.³⁸¹ Yani;

﴿لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾

“Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır”³⁸² ayetine 84 yıllık bir tefsiri anlam yükliyorsak da, aslında, (كَمْ لَيْسْتُمْ) "Ne kadar kaldınız"³⁸³ sorusu karşısında;

﴿قَالُوا لَبِئْسَ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ﴾

"Bir gün veya daha az bir müddet kaldık dediler"³⁸⁴ ayetine binaen, Ashabı Kehf'in dediği gibi, bir an, bir gün, 10 gün vs..veya çok az gibi çeşitli cevaplar olur. Halbuki bir ömür kalan insan bu kadar az kaldığını zannedebiliyor. Ashabı Kehf'in 309 yıl mağarada kalmasına karşılık onlar bu zamanı bir an veya bir gün olarak telakki edilebiliyorsa, bir gece de 1000 aydan hayırlı olabilir telakkisi yapılabilir. Aslında bu, insanın ona inen Kur'an'dan mahrum geçirmiş olduğu ömrün değer ve bereketinin bir güne, on güne inmiş haliyle ifadesidir.

Diğer bir ifadeyle, ayetten anlaşılan, gecenin fazileti, sadece ibadetten dolayı değildir. Çünkü ibadet her zaman ve her yerde olabilir. Nasıl ki, Cuma namazı, bayram namazları ve Hac 'da müminlerin bir araya gelerek topluca dua etmeleri bu ibadetleri fazilet noktasında önemli kılar, bundan ötürü, Kadir gecesinin fazileti ekser itibariyle Ümmet-i Muhammed'in ittifak ve vifak halinde dua etmelerinden dolayıdır. Çünkü

﴿سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطَلَعِ الْفَجْرِ﴾

³⁸⁰ İbn mace, Ebu Abdullah Muhammed ibn Yezid el-Gazvini, *Sünen*, (Tahk. Muhammed Fuat Abdul Baki), ed-Darul Ihya el-Kütüb el-Arabî, Haleb, II/924; İbni Kesir, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, (Tahk. Sami b.Muhammed Selame), VIII/443.

³⁸¹ Gülen, *Kendi İklimimiz*, Prizma, Nil Yay. 2012, V/121.

³⁸² Kadir, 97/3

³⁸³ Kehf, 18/19

³⁸⁴ Kehf, 18/19.

“Artık o gece bir esenliktir gider. Tâ tan ağarana kadar...”³⁸⁵ ayetinde geçen “selam” Allah(c.c.)’ın bir ismi olup, “dua” manasındadır.

Ayrıca şu da ifade edilmelidir ki, zaman bize göre zamandır. Allah (c.c.)’ın nazarında böyle bir kavram yoktur. Nitekim

﴿وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ﴾

“Bilin ki Rabbinizin ölçüsüyle bir gün sizin hesabınıza göre bin yıl gibidir”³⁸⁶ ve yine;

﴿ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ﴾

“Sonra bütün bu işler, sizin hesabınıza göre bin yıl tutan bir günde O’na yükselir”³⁸⁷

﴿تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ﴾

“Melekler ve Rûh, O’nun arşına; miktarı ellibin sene olan bir günde yükselirler”³⁸⁸ gibi ayetlerden de anlaşılıyor ki, “bin yıl” rakamının ucu açık olup, sonsuzluğa uzanan bir zaman dilimidir. Dolayısıyla “bin ay” diye ifade edilen zaman dilimi de, bu çerçevede ele alındığında, bizim anladığımız mana da olmayıp, sonsuzluğa uzanan bir zaman dilimi olabilir. Çünkü bu gece Allah (c.c.)’nın Muhammed ümmetine bir lütfu ve ihsanıdır. Bunu tafdil ve üstün göstermek için verilen en az bin rakamının ölçü olarak verilmesi tahsis için değil, çoğaltmak içindir.

4.4. Gecenin Alameti

Burada, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in sözlerine binâen Kadir gecesinin alametlerine göz atıp, acaba Kadir gecesini yakalayabilir miyiz? Bunu incelemeye çalışacağız.

³⁸⁵Kadir, 97/5.

³⁸⁶Hac, 22/47.

³⁸⁷Secde, 32/5.

³⁸⁸Mearic, 70/4.

İlim adamları bu konuyla ilgili rivayetleri dikkate alarak “Kadir gecesı”nin birtakım alametlerini tespit edip bir araya toplamışlardır. İmam Kurtubi ve Vehbe Zuhayli İbni Abbas'tan rivayet edilen: “Kadir gecesinin emareleri vardır. O gece açık bir gecedir. Safidir, sakindir. Hararet ve soğuğu yoktur. Sabahında güneş zayıf kızıl olur, ışksız ve beyaz doğar”³⁸⁹hadisini baz alarak Kadir gecesinin alametlerini çıkarmışlardır. ³⁹⁰ Bu hadiste zikredilenler belli bir Ramazan ayının Kadri'ne hamledilmiş olabilir. Zira bu olanlar her Kadir gecesinde böyle olmayabilir. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in "Bana kadir gecesı gösterildi de unutturuldu. O Ramazanın son on gecesindedir.”³⁹¹ Hadisine binâenKadir gecesı her yıl Ramazan ayının son on günündedir. Bununla alakalı;

- Kadir gecesinde rahmet anlamında yağmur yağar,
- Kadir gecesinin sabahı havada bulut olmaz; güneş net ve pırıl pırıl ışıldar,³⁹²
- Geceyi ibadetle geçirenlerin kalbinde bir ferahlık ve sükûnet hissedilir,

gibi birtakım alametler olmakla beraber, bu alametlerin hepsinin bir anda aynen gerçekleşmesi söz konusu olmayabilir. Buna benzer kişinin ruh dünyasına ait bazı alametler de olabilir. Ama bunlardan bir kısmının ortaya çıkması bile o gece hakkında bir ipucu vermeyekâfi gelebilir.

4.5. Gecenin Gizliliği

Allah (c.c.) Kadir gecesinin hangi gece olduğunu bildirmemiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Ben size Kadir gecesini haber verecektim ama bu iki şahsın

³⁸⁹ **Müslim**, *Sünen, Müsafirin*, 179, 762; *Sıyam*, 220; **İbni Kesir**, *Tefsiru'l-Kur'an-il Azım*, (Tahk. Sami b.Muhammed Selame), VIII/445; **Zuhayli**, *et-Tefsiru'l-Münir*, XV/580.

³⁹⁰ **el-Kurtubi**, *el-Camiu'l-Ahkamul Kur'an*, (Tahk. Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfış), Daru'l-Kütüb el-Mısıriyye, XX/137; Trc. Buruç Yayınları: XIX/243.

³⁹¹ **Buharî**, *el-Cami'ul Sahih*, Leyletu'l-kadr: 4; İman: 36; Edeb: 44; **Daremi**, *Sünen*, Savm: 54; **Zuhayli**, *et-Tefsiru'l-Münir*, XV/580-581.

³⁹² **Müslim**, *Sünen*, Salatu'l-musâfirin, 179, Sıyâm,219; **Tirmizî**, *Sünen*, Savm,71; **Paksoy**, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

tartışması sebebiyle bana o gecenin hangi gece olduğu unutturuldu. Umulur ki böylesi sizin için daha hayırlıdır. İyisi mi siz Kadir gecesini Ramazanın son dokuz, yedi ve besinci gecelerinde arayınız”³⁹³ diyerek, Allah (c.c.)’ın, bazı şeyleri bir takım hikmet ve maslahatlara binâen gizlediğini ifade etmiştir. Çünkü Allah (c.c.) bildirilmeyen gaybî hususlarda sürpriz mükâfatlar vaat etmiştir. Buna binâen, Allah (c.c.) belirlenen şeyin dışındaki unsurların kıymetini düşürmemeyi murad etmiştir. Yani, Kadir gecesini belli olsaydı, Ramazan’ın diğer geceleri gerektiği şekilde değerlendirilemeyebilirdi. Cuma gününde icabet saati belli olsaydı, diğer saatler duayla, zikirle geçirilmezdi. Ecel bilinseydi, bütün bir ömür gaflet içinde geçerdi ve ölüme yakın vakitlerde ahiret için çalışmaya başlanırdı. Dolayısıyla bir şey gizli kalmakla o şeyin etrafındaki diğer unsurlar da kıymet kazanır ve değerlendirilir.³⁹⁴ Binaenaleyh, Kadir gecesinin gizlenmesindeki hikmet, ölüm vaktinin ve kıyamet gününün gizlenmesindeki hikmet gibidir. Bu hikmete binâen bundan maksat müminlerin uyanık ve teyakkuz halinde devamlı Allah (c.c.)’a teveccühte bulunmalarıdır. Yoksa bütün bir sene bekleyip, sadece Ramazan’ın yirmi yedinci gecesini ihya etmek ve böylece Allah (c.c.)’ın Kadir gecesini layığı ile değerlendiren insanlara lütfettiği ihsanlara mazhar olmak mümkün değildir. Onun için Ebû Hanîfe diyor ki, “Kadir gecesini sadece belli gecelerde değil, senenin üç yüz altmış beş günü içindeki her bir gecede aranmalıdır. Siz üç yüz altmış beş geceyi layık olduğu şekliyle ihya ederseniz, Allah (c.c.) da sizlere ihsan ve iltifatlarda bulunur.” Binaenaleyh, hadisin ifadesiyle, “Allah katında amellerin en faziletlisi, az da olsa devamlı olanıdır”³⁹⁵ kaidesine her geceyi Kadir bilerek değerlendirmek bu manada çok ehemmiyet arz etmektedir.

Said Nursi bu gecenin gizliliğindeki hikmeti; “Her kim Ramazan boyunca akşam ve yatsı namazlarını cemaatle kılarsa Kadir gecesinden birçok haz alır”³⁹⁶

³⁹³Buharî, *el-Cami’ul Sahih*, Leyletü’l-Kadr 5; Paksoy, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D.*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

³⁹⁴Nursi, *Mektubat*, Şahdamar Yay. s.535.

³⁹⁵Buharî, *el-Cami’ul Sahih* Rikâk,18; Müslim, *Sünen*, Salâtu’l-musâfirîn, 216; Paksoy, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D.*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

³⁹⁶Beyhaki, *es-Sünenü’l-kübrâ*, Şuab-ı İman, 3707; Elmalılı, *Hak Dini*, IX/346-350.

hadisine binâen havf ve reca dengesini korumak, bütün insanlara ve zamanlara değer vermek maksadına matuf olarak açıklar.³⁹⁷

Kadir gecesinin gizliliğinin keşfi meselesine gelince; İbnü Hacer Heytemî (r.a.): Kadir gecesi nasıl gizli ise, onun kemaliyle faziletine de ancak Allah'ın (c.c.) bildirdiği kimseler nail olur diyerek, O'nu görenin, saklaması gereğinin sünnet olduğunu söylemiştir. Alûsî'nin açıkladığı üzere; O'nu görmek demek, ona mahsus olan nurlar ile meleklerin inmesi gibi özellikleri ve ilmi ifade eden alametleri görmek demektir.³⁹⁸

İmam Kurtubi de, diğer namazlar arasında orta namazı, Esmâ-i Hüsnâ arasında İsm-i Azam'ı ve duanın kabul edildiği anı umum rahmetinin bir gereği ve bir hikmeti olarak Allah (c.c.)'ın saklaması gibi Kadir gecesini de Ramazan ayında saklanmış olduğunu ifade eder.³⁹⁹

Mevdudi ise, Kadir gecesinin faziletlerinden feyiz alınabilmesi, insanların bir gecelik ibadetle yetinmeyip daha fazla gecede ibadet etmeleri için Allah (c.c.)'ın, Kadir gecesine belli bir geceyi tayin etmediğini söyler.⁴⁰⁰

Buraya kadar anlaşılan o ki, Kadir gecesinin belirsizliğinin hikmeti üzerinde duran âlimler, bu durumun gecenin feyzinden daha çok istifade etmek adına uygun olduğunu söylemişlerdir. Zira Kadir gecesinin bilinmesi halinde insanlar, sadece o geceyi ihya etmekle yetinebilirlerdi. Bu şekilde kısmî belirsizlik sayesinde müminlerin Kadir gecesi ümidiyle bütün Ramazan gecelerini ibadetle geçirmeleri söz konusu olmuştur.

Burada kul, Kadir gecesi olduğu ümidi ile Ramazan'ın tüm gecelerini ihya ederken, Allah (c.c.) meleklerine karşı;

﴿قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ﴾

"Siz, bunların yeryüzünü ifsâd edip kan akıtacaklarını söylüyordunuz"⁴⁰¹ ayetiyle "bakın görün kullarım nasılmış övüncünü ortaya koyarken" adeta;

³⁹⁷ Nursi, *Sözler*, Işık Yay. s 446.

³⁹⁸ Elmalılı, *Hak Dini*, IX/346-350.

³⁹⁹ el-Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, Buruç Yay. XIX/240-243.

⁴⁰⁰ Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, VII/180-181.

﴿إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾

"Ben, sizin bilmediğiniz şeyleri biliyorum"⁴⁰² ayetinin sırrı tecelli olmuş olur.⁴⁰³

4.6. Gecenin Tayin ve Tespiti

Kadir gecesinin tayini ve tespiti hususunda yine Hz Peygamber (s.a.s.)'in fili ve kavli hadisleri bize ışık tutmaktadır. Ancak, Hz Peygamber (s.a.s.)'in hadislerine binâen âlimler ve müfessirler gecenin tayini ile ilgili farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu konu ile alakalı Kadir Paksoy'un Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisinde yer alan "Rivayetler Işığında Kadir Gecesi" adlı eseri temel alınarak bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Kur'an'da Kadir gecesinin varlığı ve fazileti bizzat Allah tarafından beyan buyrulmuş, ancak bunun hangi gece olduğu bildirilmemiştir. Hadis-i şeriflerde de kesin olarak belirtilmemekle birlikte temuhemel bazı gecelere işaret edilmiştir. Her ne kadar Ramazan ayının yirmi yedinci gecesinin Kadir gecesi olabileceğine dair ümmetin genel bir kabul ve tercihi bulunmakta ise de bunun sadece ihtimallerden birisi olduğunu söyleyebiliriz.

Kadir gecesinin alâmetleri hakkında ise gece gökyüzü şöyle olur yahut böyle olur şeklinde bazı haberler yer almaktadır. Ancak bu tür alâmetlerin her seneki Kadir gecesi için geçerli olduğu söylenemez. Mesela; Ubey b. Ka'b, yirmi yedinci gecedir diyerek bunu Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bildirdiği alâmetle biliyorum diyerek bunun alâmetinin, gecenin sabahında Güneş'in tas gibi doğduğunu ve yükselineye kadar da pırlıtısının olmadığını söyler.⁴⁰⁴

Kadir gecesinin alâmetleriyle ilgili kaydedilen bu tür hususlar, bizzat merfû olmayıp mevkuף ve maktu rivayetlerdir. Öyle ki, bir defaya mahsus olarak Hz.

⁴⁰¹ **Bakara**, 2/30.

⁴⁰² **Bakara**, 2/30.

⁴⁰³ **er-Râzi**, *Mefâtihu'l-gayb*, XXIII/281-282; **Zuhayli**, *et-Tefsiru'l-Münir*, XV/581.

⁴⁰⁴ **Müslim**, *Sünen*, Salatu'l-musâfirîn, 179, Sıyâm, 219; **Tirmizî**, *Sünen*, Savm, 71; **Paksoy**, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D.*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

Peygamber (s.a.s.)'in hayatında Kadir gecesi yağmurlu geçmiştir. O gecenin sabahında güneş, puslu bir ufukta idi ve parlak vaziyette değildi. Ancak yükseldikten sonra parlaklığı belirgin hale gelmişti. Dolayısıyla sonraki seneler için böyle bir alâmet görülmediği gibi bu alâmetin sürekli olması da söz konusu değildir.⁴⁰⁵

Ayrıca, bir rivayette; Hz. Peygamber (s.a.s.) kadir gecesinin ne zaman olduğunu bildirmek için dışarı çıkmıştı. O sırada Müslümanlardan iki kişi birbirleriyle tartışıyorlardı. O (s.a.s.); “Ben kadir gecesini size bildirmek için dışarı çıkmıştım. Fakat falan ve filan tartıştılar. Gecenin bilgisi benden alındı. Belki de bu sizin için daha hayırlıdır. Siz onu, dokuzuncu, yedinci ve beşinci günlerde arayın”⁴⁰⁶ diyerek, Kadir gecesinin hangi gece olduğunu bildirmemiş, Ramazan ayının bütününe veya bazı gecelerine özellikle de son on geceye, hatta bunlardan tek gecelere atıfta bulunmuştur.⁴⁰⁷

Buna binâen, Kadir gecesinin hangi gece olduğu hususunda ihtilaf edilerek çeşitli görüşler ileri sürülmüştür:

1-Ramazanın birinci gecesidir;

Ebû Rezîn el-Ukaylî şu rivayete binâen bu görüşü savunur; "Vehb, Hz. İbrahim'in (a.s.) suhuf'unun, Ramazan'ın ilk gecesinde, Hz. Musa (a.s.)'ya inen Tevrat'ın, Ramazan'ın altıncı gecesinde, Hz. Davud (a.s.)'a inen Zebur'un, Ramazan'ın on ikinci gecesinde, Hz. İsa (a.s.)'ya indirilen İncil'in de, Ramazan'ın on sekizinde nazil olduğunu, Kur'an'ın ise, Hz. Peygamber (s.a.s.)'e, bir seneden diğer seneye kadar olan her Kadir gecesinde indiğini, Hz. Cebrail (a.s.)'in Kur'an'ı, Beytü'l-İzze'den, semaya indirdiğini söyleyerek, bu ayın şerefine binâen ilk gecesinin Kadir gecesi olduğunu söyler."⁴⁰⁸

2- Ramazanın on yedinci gecesidir;

⁴⁰⁵ Paksoy, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D*, Sayı27, Ocak–Haziran 2012.

⁴⁰⁶ Buhari, *el-Cami'ul Sahih*, Leyletü'l-Kadr,4.

⁴⁰⁷ Paksoy, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D*, Sayı27, Ocak–Haziran 2012.

⁴⁰⁸ el-Kurtubi, *El-Cami'li Ahkami'l Kur'an*, Mısır 1369 h. (m.1950), XX/136; Şentürk, A.g.m, *D İ B D*, 100-101. Say1, Eylül-Ekim 1970, S 335; er-Razi, *Mefatihü'l-gayb*, XXIII/283-284.

Abdullah b. Mesud'tan rivayet edilen; Kadir gecesini Ramazanın on yedi, yirmi bir ve yirmi üçüncü gecesinde arayınız”⁴⁰⁹ hadisine göredir. Ayrıca, El-Hasen, İbn İshak ve Abdullah b. ez-Zübeyr;

﴿إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّنْقِيهِ الْجُمُعَانَ﴾

“Eğer Allah'a ve iki ordunun karşılaştığı, Hak ile batılın iyice açığa çıktığı o Bedir günü kulumuza indirdiğimiz âyetlere iman ediyorsanız”⁴¹⁰ ayetinden hareketle, İmam Şafii ve Hasan-ı Basri'den nakledilen görüşe binâen, sabahında Bedir gazvesinin gerçekleştiği gece odur diyerek, on yedinci gece olduğu kanaatine varmışlardır.⁴¹¹

3- Ramazanın on dokuzuncu gecesidir;

Hz. Ali ve İbn-i Mes'ud'dan nakledilen bir "görüşe göre Kadir gecesini Ramazan ayının on dokuzuncu gecesidir.⁴¹²

4-Ramazanın yirmi birinci gecesidir;

Ebû Saîd el-Hudrî'nin rivayetine göre; Hz. Peygamber (s.a.s), bir sene Ramazanın ikinci on gününde itikâfa girdi. Ramazanın yirmi birinci gecesini olunca sabahleyin itikâftan çıktı ve şöyle dedi: “Kim benimle itikâfa girerse son on günde girsin. Çünkü ben bu sırada Kadir gecesini gördüm, fakat sonradan unutturuldu. O sabah kendimi yanlarımdan su akarken çamurlar içine secde yapar buldum. Onun için Kadir gecesini ramazanın son on gününde ve tek gecelerde arayın” ifadesinden sonra, Ebû Saîd (r.a.), o gece yağmur yağmış, onun için mescidin asmaı (damı) akmıştı. Bizzat gözlerimle Ramazanın yirmi birinci sabahı Hz. Peygamber (s.a.s)'in alnında, burnunda yaşlık ve çamur izleriyle döndüğünü gördüm⁴¹³ diyerek yirmi birinci gece olduğunu söyler.

5- Ramazanın yirmi iki yahut yirmi üçüncü gecesidir;

⁴⁰⁹Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, IV/307; Paksoy, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D.*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

⁴¹⁰Enfal, 8/41.

⁴¹¹el-Kurtubi, *el-Camiul Ahkamul Kur'an: kurtubi Tefsiri*, (Tahk. Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfiş), XX/135; Trc. Buruç Yayınları: XIX/240-243; Şentürk, A.g.m., *D İ B D*, 100-101. Sayı, Eylül-Ekim 1970, S 335.

⁴¹²el-Kurtubi, *el-Camiul Ahkamul Kur'an: kurtubi Tefsiri*, (Tahk. Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfiş), Daru'l-Kütüb el-Mısrıyye, XX/135; Trc. Buruç Yayınları: XIX/240-243.

⁴¹³Buhari, *el-Cami'ul Sahih, Leyletü'l-Kadr*, 1; Müslim, *Sünen, Siyam*, 215; Nesai, *Sünen, Sehv*, 98; Malik, *Muvatta, İtikâf*, 9; Paksoy, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D.*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

Abdullah b. Üneys (r.a.), başından geçenhadiseyi naklederek; “Ramazanın yirmi birinci gecesinin sabahında Hz. Peygamber (s.a.s)’in yanına gittim. Bana, “Bir ihtiyacın varmış gibisin” diye sorunca, Selime oğullarından bir topluluk sana Kadir gecesini sormak istiyorlar Ya Resulallah” dedim. “Bu gece kaçınıcı gece?” diye sorunca yirmi ikinci gece dedim. “İşte Kadir gecesı, bu gecedir” dedikten sonra bana döndü ve yirmi üçüncü geceyi kast ederek; “Belki de gelen gecedir”⁴¹⁴ demesine binâen yirmi ikinci veya yirmi üçüncü gece olduğunu ifade eder.

Abdullah b. Üneys el-Cüheni de Hz. Peygamber (s.a.s)’e Ya Rasulallah! Ben evi uzak bir kimseyim, bana bir gece söyleyin de o gece geleyim sözüne karşılık Hz. Peygamber (s.a.s)’in “Ramazanın yirmi üçüncü gecesı gel!”⁴¹⁵ demesi de yine yirmi üçüncü geceye işaret eder.

6-Ramazanın yirmi dördüncü gecesidir;

İbni Abbas (r.a), Hz. Peygamber (s.a.s)’in "Kadir gecesini (Ramazanın) yirmi dördünde arayınız"⁴¹⁶hadisini rivayet ederek bu gece olduğunu söyler. Ayrıca, el-Hasan; “Ben yirmi dördüncü gecenin sabahının güneşini yirmi yıl süreyle gözetledim. Gördüm ki Güneş (kamaştırıcı) ışığı bulunmayan beyaz bir şekilde doğuyordu”⁴¹⁷diyerek yirmi dördüncü gece olduğunu ifade eder.

7- Ramazanın yirmi beşinci gecesidir;

Ebu Said el-Hudri’nin, "Siz o geceyi son on gecede, dokuz gecede, yedi gecede, beşinci gecede arayınız." rivayet ettiği hadise göredir.⁴¹⁸

8-Ramazanın son yedi gecesindedir;

İbni Ömer (r.a), ahabdan bazılarına rüyalarında, Kadir gecesinin ramazanın son yedisinde olduğu gösterildi. RüyalarHz. Peygamber (s.a.s)’e anlatılınca O (s.a.s): “Görüyorum ki, rüyalarımız son yediye tevafuk etmektedir. Öyleyse, Kadir gecesini

⁴¹⁴**Ebû Dâvûd**, *Sünen*, Kıyamu Ramazan, 2; **Paksoy**, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

⁴¹⁵**Ebû Dâvûd**, *Sünen*, Kıyamu Ramazan, 2.

⁴¹⁶**Buhari**, *el-Cami’ul Sahih*, Leyletü'l-Kadr, 3; **Paksoy**, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

⁴¹⁷ **el-Kurtubi**, *el-Camiul Ahkamul Kur’an*, (Tahk. Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfış), Daru’l-Kütüb el-Misriyye, XX/137;Trc. Buruç Yayınları: XIX/240-243.

⁴¹⁸ **el-Kurtubi**, *el-Camiul Ahkamul Kur’an*, (Tahk. Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfış), Daru’l-Kütüb el-Misriyye, XX/136; **Buhari**, *el-Cami’ul Sahih*, *Leyletü'l-kadr*: 2, 3; *İtikaf*: 1, 9.

aramak isteyen onu son yedide arasın."⁴¹⁹hadisini naklederek o gecenin son yedi de olduğunu söyler.

9- Ramazanın son on günün tek gecelerindedir;

H. Âişe (r.a.) ise, "Kadir gecesini Ramazanın son on günündeki tek gecelerde arayınız"⁴²⁰hadisine binâen o gecenin geriye kalan dokuzuncu, yedinci ve besinci gecelerde aranması gerektiğini söyler."⁴²¹ Çünkü Kadir sûresi beş ayet olup, O'nu son on günün tekli gecelerine denk gelen beş gecede; yirmi bir, yirmi üç, yirmi beş, yirmi yedi ve yirmi dokuzuncu gecelerde aramak daha isabetli olabilir.

10-Ramazanın Son On Gecesindedir;

Yine H. Âise (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.s), Ramazan ayında, diğer aylardan daha fazla ibâdet ve tâate yönelirdi. Ramazanın son on gecesini sair gecelere nispetle daha ciddi ihya ederdi. Bu geceleri ihya etmeleri için aile fertlerini de uyandırır. Kendisini ibadete verir, eşleriyle ilişkiyi keserdi"⁴²² diyerek, Hz. Peygamber (s.a.s)'in vefât edinceye kadar her Ramazan ayında itikâfa girdiğini ve "Kadir gecesini Ramazanın son on gününde arayın"⁴²³ hadisine binâen son on geceye dikkat çeker.

Ebû Hureyre (r.a.) da, Hz. Peygamber (s.a.s)'in her Ramazanda on gün itikâfa girdiğini,⁴²⁴ vefât ettiği senenin Ramazanında ise yirmi gün itikâfa girdiğini, bunun sebebini de, Hz. Peygamber (s.a.s)'in bir önceki Ramazan ayında seferde olduğu için itikâfa giremeyip, müteakip senenin Ramazan ayında yirmi gün yapmak suretiyle geçmiş senenin itikâfını yaptığını söyler.⁴²⁵ Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ve

⁴¹⁹**Buhârî**, *el-Cami'ul Sahih, Leyletu'l-kadr*, 2; **Müslim**, *Sünen*, Sıyâm, 205; **Paksoy**, A.g.m, *H.Ü.İ.F.D*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

⁴²⁰**Buhârî**, *el-Cami'ul Sahih, Leyletu'l-kadr*, 3; **Paksoy**, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

⁴²¹**Buhârî**, *el-Cami'ul Sahih, Leyletu'l-kadr* 3; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Kıyamu Ramazan 2. **Paksoy**, A.g.m, *H.Ü.İ.F.D*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

⁴²²**Buhârî**, *el-Cami'ul Sahih, Leyletu'l-kadr*, 5; **Müslim**, *Sünen*, İtikâf, 7.; **Paksoy**, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

⁴²³**Buhârî**, *el-Cami'ul Sahih, İtikâf*, 1, *Leyletu'l-kadr*, 3; **Müslim**, *Sünen*, İtikâf, 5, Sıyâm, 219; **Paksoy**, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

⁴²⁴**Buhârî**, *el-Cami'ul Sahih, İtikâf*, 17; **Paksoy**, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

⁴²⁵**Tirmizî**, *Sünen, Savm*, 79; **Ebû Dâvûd**, *Sünen*, Sıyâm, 77; **Paksoy**, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

bilahare zevcelerinin itikâf ibadetini sürdürmeleri sebebiyle âlimlerimiz, Ramazanın son on günündeki itikâfın sünnet-i kifâye olduğunu söylemişlerdir.⁴²⁶

11- Ramazanın yirmi dokuzuncu gecesidir;

Ubade b. es-Samit'ten rivayet olunan; "O, Ramazan ayındadır. Siz onu son on günde arayın. O, tek günlerdedir. Yirmi birinde veya yirmi üçünde yahut yirmi beşinde veya yirmi yedisinde yahut yirmi dokuzunda yahut da son gecesindedir. Kim kadir gecesini, inanarak ve mükâfâtını Allah'tan bekleyerek ibadetle geçirecek olursa onun geçmiş ve gelecek günahları affedilir."⁴²⁷ hadisine binaen yirmi dokuzuncu gece diyenler de vardır.

12-Ramazanın yirmi yedinci gecesidir;

Übey b. Ka'b, Abdullah b. Ömer ve Muâviye b. Ebî Süfyân gibi sahabeleryirmi yedinci gece olduğunu söylerler.⁴²⁸ İmâmı Azam Ebû Hanîfe de: "Yirmi yedinci gece olduğunu ümid ederim" demiştir.⁴²⁹ Yine büyük bir kesim bu gecenin, Ramazan'ın yirmi yedinci gecesini kanaatindedirler. Şöyle ki;

a)Bir rivayette İbn Abbas, "bu sûre, otuz kelimedir. [هي] "hiye" zamiri (O, Kadir gecesini) ise, yirmi yedinci kelimeyi teşkil etmektedir" diyerek yirmi yedinci geceye işaret etmiştir.⁴³⁰

b)Başka bir rivayette Hz. Ömer, bu meseleyi sahabeye sormuş, sonra da İbn Abbas'a yönelince O; "Allah'a en sevimli sayı, tek olan sayıdır. Tek olan sayıların en sevimli ise, yedidir. İşte bundan dolayı O (c.c.), yedi kat göğü, yedi kat yeri, yedi gündün oluşmuş haftaları, yedi tabakalı cehennem, sayısı yedi olan tavaf ve yedi uzvu zikretmiştir. Dolayısıyla bu, bu gecenin Ramazan'ın yirmi yedinci gecesini olduğuna delalet eder⁴³¹ diyerek yine yirmi yedinci geceye atıfta bulunmuştur.

⁴²⁶**Paksoy**, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D.*, Sayı 27, Ocak-Haziran 2012.

⁴²⁷**Buhari**, *el-Cami'ul Sahih*, Leyletu'l-kadr: 2, 3; İtikâf: 1, 9; Tabir: 3; **el-Kurtubi**, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, Buruç Yay. XIX/240-243.

⁴²⁸**Müslim**, *Sünen*, Salâtu'l-musâfirîn, 179-180, Siyâm, 219; **Ebû Dâvûd**, *Sünen*, Kıyamu Ramazan, 6; **Tirmizî**, *Sünen*, Savm, 72; **Paksoy**, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D.*, Sayı 27, Ocak-Haziran 2012.

⁴²⁹**Davudoğlu**, *Tibyân Tefsîri*, IV/467.

⁴³⁰**er-Râzi**, *Mefâtihu'l-gayb*, XXIII/283-284.

⁴³¹**er-Râzi**, *Mefâtihu'l-gayb*, XXIII/283-284.

c) Ayrıca İbn Abbas'tan nakledilen; “leyletü'l-kadr” "Kadir gecesi" tabiri dokuz harftir. Bu tabir, bu sûrede üç defa geçmektedir. Binâenaleyh, (çarpma işlemi yapıldığında (3x9) yirmi yedi olur⁴³² rivayeti de yirmi yedinci geceyi işaret etmektedir.

d) Ubeyd b. Umeyr de, (Ramazanın) yirmi yedinci gecesinde denizde bulunduğunu ve deniz suyunun tatlı ve rahat içilir bulunduğunu söyler.⁴³³

e) Abdullah b. Mes'ud (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.s.)'e Kadir gecesinin hangi gece olduğu sorulunca O (s.a.s.) de, es-Sahbâvât denilen yerde konakladığımız geceyi hatırlayanınız yok mu? İşte o gece Kadir gecesiydi, deyince ben, evet Ya Resûlallah o geceyi hatırlıyorum, yirmi yedinci geceydi⁴³⁴ diye cevap verdiğini anlatır.

f) Abdullah b. Ömer (r.a.), “Kadir gecesini Ramazanın yirmi yedinci gecesinde arayınız”⁴³⁵ hadisini zikrederek yirmi yedinci gece olduğunu söyler.

g) Yine Abdullah b. Ömer (r.a.), bir sahabe, Kadir gecesinin yirmi yedinci gece olduğunu (rüyasında) gördüğünü ifade edince Hz. Peygamber (s.a.s.): “(Kadir gecesi hakkındaki) rüyalarınızın son on gün içinde toplandığını görüyorum. Binaenaleyh siz onu son on günün tek gecelerinde arayın.”⁴³⁶ dediğini ifade ederek yine yirmi yedinci geceye atıfta bulunur.

h) Yine İbn Ömer, Ubeyy b. Ka'b ve Muâviye'den yapılan rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.s.)'in "Kadir gecesiyirmi yedinci gecedir"⁴³⁷ hadisine binâen yirmi yedinci gecedir demişlerdir.

ı) Ebu Bekr el-Vernik ise İbn Abbas (r.a.) gibi meseleye yaklaşarak; Kadir sûresi otuz kelime olup, yüce Allah (c.c.)'in Ramazan ayının gecelerini bu sûrenin kelimelerine taksim ettiğini, beşinci ayetteki [**سَلَامٌ هِيَ**]'de yer alanyirmi yedinci

⁴³²er-Râzi, *Mefâtihu'l-gayb*, XXIII/283-284.

⁴³³el-Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, Buruç Yay, XIX/243.

⁴³⁴ Taberani, Süleyman ibn Ahmed ibn Eyyub ibn Mutîr el-Lahmi eş-Şami ebül-Kasım, *Mu'cemu'l-Kebir*, (Muhak. Hamdi ibn Abdul Mecid el-Selefi), Dâru'l-Mektebe ibn Teymiyye, VIII/22; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, IV/312; Paksoy, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D.*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

⁴³⁵Ebu Davud, *Sünen*, Ramazan, 4, 5; Paksoy, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D.*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

⁴³⁶Buhârî, *el-Cami'ul Sahih*, Leyletü'l-kadr 2, Ta'bîr8; Müslim, *Sünen*, Sıyâm 207; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Ramazan 5; Tirmizî, *Sünen*, Savm 71; Paksoy, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D.*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

⁴³⁷Ebu Davud, *Sünen*, Ramazan, 4,5; Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, Buruç Yay. XIX/240-243.

kelimeye ulaşmıca, Kadir gecesine işaret ederek, [هـ] "o" diye ifadeye bulunduğunu söyler. Aynı şekilde Kadir gecesinin  defa zikredildiğini ve dokuz harf olup bunların toplamının da yirmi yedi ettiğini anlatarak⁴³⁸ yirmi yedinci gece olduğunu ifade eder.

İmam Kurtubi de Kadir gecesinin Ramazan'ın yirmi yedinci gecesine olduğu konusunda ümmetin çoğunda bir kanaat hâsıl olduğunu söyler.⁴³⁹ Dolayısıyla, yirmi yedinci gece "kabil- mmet" olmuştur.

Meselenin daha bir netlik kazanması adına, âlimlerin çoğunluğu Müslim ve Tirmizi'nin rivayet ettiği konunun başında zikrettiğimiz Zirr b. Hubeyş hadisini delil olarak ele alırlar.⁴⁴⁰ Binaenaleyh, bu gecenin yirmi yedinci gece olduğu cumhura göre ağır basmış olup, Ramazan ayının yirmi yedinci gecesine Kadir gecesine olarak kabul edilmiştir.⁴⁴¹

13-Kadir gecesine Ramazan ayının tümünde gizlidir;

Abdullah b. Ömer (r.a.)'in rivayet ettiği, "O her Ramazandır"⁴⁴² hadisine binâen Kadir gecesinin Ramazan geceleri içinde gizli tutularak her gecenin Kadir gecesine gibi değerlendirilmesi tavsiye edilmiştir.⁴⁴³

14-Kadir gecesine bütün senenin içindedir;

İbn Mesud, "kim bütün seneyi ihya ederse, Kadir gecesine ulaşır" diyerek senenin bütün günlerinde aranması gerekliliğinin üzerinde durur. Ebu Hanife de Kadir gecesinin senenin tümünde gizli olduğu görüşünü benimsemiştir. Buna binâen Kadir gecesine senenin bütün gecelerinde gezmekte ve senenin her gecesine şereflelendirmektedir. Ramazan ayı her sene on gün önce geldiğinden dolayı Kadir gecesine senenin bütün günlerine ve gecelerine uğramakta ve onları

⁴³⁸ A.g.e. XIX/240-243.

⁴³⁹ el-Kurtubi, *el-Camiul Ahkamul Kur'an: Kurtubi Tefsiri*, (Tahk. Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfiş), Daru'l-Kütüb el-Mışriyye, XX/134.

⁴⁴⁰ Müslim, *Sünen*, Salatu'l-musâfirîn 179, Sıyâm 219; Tirmizî, *Sünen*, Savm 71; Zuhayli, *et-Tefsiru'l-Münir*, XV/580; Paksoy, A.g.m. *H..İ.F.D.*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

⁴⁴¹ er-Râzi, *Mefâtihu'l-gayb*, XXIII/283-284; Mevduği, *Tefhimu'l-Kur'an*, VII/180-181.

⁴⁴² Eb Dâvûd, *Sünen*, Salât 824.

⁴⁴³ Paksoy Kadir, A.g.m. *H..İ.F.D.*, Sayı 27, Ocak–Haziran 2012.

şereflendirmektedir. Yine İbn Mesud, Kadir gecesini senenin bütün gecelerinde gezmektedir diyerek, eğer bu sene herhangi bir günde ise, gelecek sene bir başka günde olacağını ifade eder.⁴⁴⁴

Bu görüşe göre, Kadir gecesini, Ramazan'a mı mahsustur, yoksa Ramazan'ın dışında da söz konusu mudur? İkrime (r.a.) bu geceyi,

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ﴾

"Biz onu mübarek bir gecede indirdik"⁴⁴⁵ ayetini tefsir ederken, "Berae" (Berat) gecesini diye tefsir etmiştir. Ama ulemanın ekserisi, bu gecenin Ramazan'a mahsus olup, "Bunun delilleri olarak da,

﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾

"Ramazan ayı ki Kur'an onda indirildi"⁴⁴⁶ ayeti ile

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾

"Biz onu, Kadir gecesinde indirdik"⁴⁴⁷ ayetini gösterir. Binaenaleyh, cumhurun kanaatine göre Kadir gecesini her senenin Ramazan ayındadır.⁴⁴⁸

Âlimler, bu gecenin gündüzünün de gece gibi olup olmadığı hususunda; Mekke'de gece iken dünyanın pek çok yerinde gündüz olduğuna göre, o bölgelere hiçbir zaman Kadir gecesini gelmeyecek mi? diyerek ihtilaf etmişlerdir. Arapçada "gece" kelimesi çok kere gece ve gündüzü birlikte ifade etmek için kullanılır. Onun için Ramazan'ın bu tarihlerinde dünyanın her yerinde o günün önceki gecesini Kadir gecesini olabilir.⁴⁴⁹ Şa'bi de " bu gecenin gündüzü de gecesini gibidir" diyerek bu konuyu anlatır. Bunun sebebi, geceleyin zikredilmesiyle gündüzlerin de anlaşılmasıdır. Çünkü

⁴⁴⁴ el-Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, Buruç Yay. XIX/240-243.

⁴⁴⁵ Duhan, 44/3.

⁴⁴⁶ Bakara, 2/185.

⁴⁴⁷ Kadr, 97/1.

⁴⁴⁸ el-Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, Buruç Yay. XIX/240-243; er-Râzi, *Mefâtihu'l-gayb*, XXIII/283-284; Zuhayli, *et-Tefsiru'l-Münir*, XV/580.

⁴⁴⁹ Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, VII/180-181.

﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنۢ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا﴾

“Tefekkür ederek ders almak veya şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü peşpeşe getiren O’dur”⁴⁵⁰ ayeti, “gece gündüzün, gündüz de gecenin yerini tutar, onun peşinden gelir” demektir.⁴⁵¹

Burada akla şu soru gelebilir. Kadir gecesiyle ilgili bu kadar sahih hadis nasıl telif edilebilir? Bir hadiste Ramazanın son on gününde, diğerinde son yedi gününde, bir başka hadiste tek gecelerde, çift gecelerde, bir diğer hadiste yirmi dört, yirmi beş ve yirmi yedinci gecenin Kadir gecesi olduğu bildirilmektedir. İmam Şafi; Hz. Peygamber (s.a.s.)’in kendisine vaki’ suallere göre cevap verdiğini, “şu geceyi de arayayım mı diyenlere “o gecede de arayın” diyerek gecelerin ihya edilmesini teşvik ettiğini söylemiştir.⁴⁵²

Buraya kadar anlatılanlar bize gösteriyor ki, işin menşesinde ve mebd’inde bir sır ve gizlilik söz konusudur. Çünkü Allah (c.c.) bir takım hikmetlere dayanarak Kadir gecesini ve onun dışında daha bazı şeyleri de gizli tutmuştur.

Sonuç olarak bu gecenin tayin ve tespitinde, çoğunluğun Ramazanın son on gününde ittifak ettiklerini görüyoruz. Bu hususta sıhhatli hadislerin çokluğu ve İbn-i Abbas’ın; Hz. Peygamber (s.a.s.)’den “O geceyi yedide arayınız”⁴⁵³ hadisinde belirtilen yedi rakamına dikkat çekerek “Gökler yedi, yerler yedi, haftanın günleri yedidir. Yedi aza üzerine secde edilir. Kâbe’nin tavafında şavt yedidir. Cemreler yedidir, taş yedi kez atılır. Fatıha yedi ayet olup “Seb’ul-Mesani” adı verilmiştir⁴⁵⁴ yorumu, Kadir gecesinin 27. gece olduğuna dair bizde de bir kanaat oluşturmuştur.

⁴⁵⁰ **Furkan**, 25/62.

⁴⁵¹ **er-Râzi**, *Mefâtihu’l-gayb*, XXIII/282-283.

⁴⁵² **Şentürk**, A.g.m., *D İ B D*, 100-101. Sayı, Eylül-Ekim 1970, S 337.

⁴⁵³ **Müslim**, *Sünen*, Sıyam, 220.

⁴⁵⁴ **İbni Kesir**, *Tefsîru’l-Kur’an-il Azîm*, (Tahk. Sami b.Muhammed Selame), Dâru Taybe, VIII/449.

4.7. Geçmiş Ümmetlerde Kadir Gecesi Var mıydı?

Bazı müfessirler, Enes bin Mâlik (r.a.)’dan rivâyet edilen; “Allah, Kadir gecesini ümmetime hediye etmiş, ondan önce kimselere vermemiştir”⁴⁵⁵ hadisini temel alarak bu gecenin Muhammed Ümmetine has olduğunu söylerler.⁴⁵⁶ Dolayısıyla, sûrede belirtilen gecenin bin aydan daha hayırlı olması, Allah (c.c)’ın Hz. Peygamber (s.a.s.) ümmetine bir lütfu ve ihsânıdır. Binaenaleyh, bin adedinin ölçü olarak gösterilmesi tahsis için değil, çoğaltmak içindir. Böyle iken, bir seneden veya bin asırdan denilmeyip de uzunca yaşamış bir insanın ömrüne bedel olan "bin ay" ifadesi kullanılmıştır.⁴⁵⁷ Zira Nuh (a.s.)’ın ömrünü Kur’an;

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا﴾

“Çok önce Biz Nûh’u halkına elçi olarak gönderdik. O da aralarında bin yıldan elli yıl eksik kaldı”⁴⁵⁸ ayeti ile dokuz yüz elli sene olduğunu bize bildiriyor. Binaenaleyh, eskiden insanlar uzun yaşamasına mukabil Peygamberlerin de uzun yaşadığını anlıyoruz.

Âlimler Kadir gecesinin geçmiş ümmetlerde bulunup bulunmadığı, ya da yalnız bu ümmete has bir gece olup olmadığı konusunda iki farklı görüşe ayrılmışlardır.

İbni Kesir, Mâlik’ten rivayet edilen; Hz. Peygamber (s.a.s.)’e geçmiş ümmetlerin ömürleri gösterilmiş veya ümmetinin ömrünün kısa olduğunu görmüş ve onların işledikleri amellere ümmetinin ulaşamayacağını düşünmüş, bunun üzerine Allah (c.c.) O (s.a.s.)’na bin aydan hayırlı bir gece olan Kadir gecesini vermiştir”⁴⁵⁹

⁴⁵⁵ **Suyûtî**, *Câmiu’s-Sagîr*, II/269

⁴⁵⁶ **Arslan**, *Kur’an Tefsiri*, XVI/98.

⁴⁵⁷ **Elmalılı**, *Hak Dini*, IX/340.

⁴⁵⁸ **Ankebut**, 29/14.

⁴⁵⁹ **Malik**, *Muwatta*, sîyam 28, İtikaf 15; **es-Suyûtî**, *Tenviru’l-Havâlik*, Mektebetü’t-Ticariyyeti’l-Kübra, I/236; **Şentürk**, A.g.m., *D İ B D*, 100-101. Sayı, Eylül-Ekim 1970, S 333; **İbni Kesir**, *Tefsîru’l-Kur’an-il Azîm*, (Tahk. Sami b.Muhammed Selame), Dâru Taybe, VIII/445.

hadisini ele alarak geçmiş ümmetlerde de böyle bir gecenin varlığını söyler.⁴⁶⁰ Ancak buhadis Kadir gecesinin MuhammedÜmmetine tahsis edildiğinin göstergesidir. İbn Kesir ise “hadisin delâlet ettiği gerçek Muhammed Ümmetinde olduğu gibi diğer ümmetlerde de Kadir gecesi olduğudur”⁴⁶¹ der.

İmam Taberî de yukarıdaki hadisi ve Ebu Zer (r.a.)’den rivayet edilen; “Kadir gecesi Ramazan ayındadır, O, kıyamete kadar devam edecektir, Onu son yedilerde arayın”⁴⁶² hadisini değerlendirerek, Kadir gecesinin sadece Muhammed Ümmetine has olmayıp geçmiş ümmetlerde de var olan bir gece olduğunu ifade eder. İmam Malik, Hattabi, Râdi gibi âlimler ise Kadir gecesinin Allah (c.c.)’ın bir hediyesi olarak sadece Muhammed Ümmetine has olduğunu söylerler.⁴⁶³

Esasen, Kadir gecesi Kur’an’ın nüzulünden önce bilinen bir gece olup olmadığı hususunda olumlu veya olumsuzsağlam bir delile sahip değiliz. Şu kadar var ki, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in Hira Nur dağında yalnız kaldığı, zamanını bilemediğimiz gün ve gecelerde, orada ibadet (tehamnüs) ettiği ve burada O’na vahiy indiği bilinmektedir. Mademki vahiy bu günlerden birinde Hz. Peygamber (s.a.s.)’e inmiştir, öyleyse bu günlerin, Ramazan’ın son on gün veya gecesi içerisinde olması uygundur. Hz. Peygamber (s.a.s.)’in Ramazan günlerinde ibadet etmesi gösteriyor ki, bu olay Mekke’deki dindar/mütedeyyin çevrelerce bilinen ve devam ettirilen bir alışkanlıktı. Bu durum, mübarek gün ve gecelerin bu insanlar tarafından bilindiğini göstermektedir.⁴⁶⁴ Dolayısıyla, Ramazan ayında veya son günlerinde ibadet için inzivaya çekilmek cahiliye döneminde de bilindiği kanısını oluşturmaktadır. Ancak insanların bu geceyi, Kadir gecesi olarak bilmeleri Allah(c.c.)’ın Kadir sûresini indirmesi ile olmuştur diyebiliriz.

Kadir gecesinin faziletini, Kur’ân’ın kendisinde nazil oluşuna bağlayanlar, bu gecenin sona erdiğini ve onun, bir kereye mahsus olduğunu söylerler. Rafiziler de

⁴⁶⁰ A.g.e. VIII/446.

⁴⁶¹ A.g.e. VIII/446.

⁴⁶² A.g.e. VIII/446; el-Beyhaki, Ahmed ibn Hüseyin ibn Ali ibn Musa el-Husrevcirdi el-Horasani Ebu Bekir, *es-Süneni Sağır’il Beyhaki*, (Tahk. Abdul-mu’tı Emin Kal’aci), Cemiati el-Dırasat el-İslamiyye, II/114.

⁴⁶³ el-Taberî, *Camii’l-Beyan fi Te’vilil Kur’an*, (Tahk. Ahmet Muhammet Şakir), Müessesetu’r-Risale, XXIV/534.

⁴⁶⁴ Derveze, *et-tefsiru’l-hadis*, I/159.

Kadir gecesinin kaldırıldığını söylerler.⁴⁶⁵Fakat bu görüşlerin esaslı hiçbir delili ve mesnedi yoktur. En doğru olan, bu gecenin kaldırılmayıp bâki olduğudur.⁴⁶⁶ Kadı İyad da; Hz. Peygamber (s.a.s.) Kadir gecesinin ne zaman olduğunu bildirmek için dışarı çıktığı zaman iki kişi birbirleriyle tartışıyorlardı. Derken o esnada Hz. Peygamber (s.a.s.)'in "Kadir gecesini kaldırıldı" sözünü delil göstererek Kadir gecesinin kaldırılmış olduğunu söylemeleri fahiş bir galat olduğunu söyler. Zira hadisin devamında "Umulur ki sizin için hayırlı olur. Siz onu Ramazan'ın son on gününde arayınız denilmektedir. Eğer kaldırılan Kadir gecesini olsaydı Hz. Peygamber (s.a.s.) aranmasını emretmeyecekti.⁴⁶⁷"Ben kadir gecesini size bildirmek için dışarı çıkmıştım. Fakat falan ve filan tartıştılar. Gecenin bilgisi benden alındı. Belki de bu sizin için daha hayırlıdır. Siz onu, dokuzuncu, yedinci ve beşinci günlerde arayın"⁴⁶⁸ diyerek, Kadir gecesinin hangi gece olduğunu bildirmemiş, Ramazan ayının bütününe veya bazı gecelerine özellikle de son on geceye, hatta bunlardan tek gecelere atıfta bulunmuştur.⁴⁶⁹ Halîl ise, ulemanın ekserisinin bu gecenin halen devam ettiği kanaatinde olduğunu söyler.⁴⁷⁰

Taberî de yukarıda zikredilen, Ebu Zer'in (r.a.) "Kadir gecesini Ramazan ayındadır, O, kıyamete kadar devam edecektir, Onu son yedilerde arayın"⁴⁷¹ hadisine binâen, Kadir gecesini kaldırılmamıştır, Kıyamete kadar bakidir. Bu itibarla bir kısım Şii âlimlerinin bu hadisleri yanlış yorumlayarak Kadir gecesinin kaldırıldığını söylemeleri tutarsız bir iddiadır⁴⁷²diyerek bu düşüncenin yanlış olduğunu ifade eder.

⁴⁶⁵Malik, *Muwatta*, sîyam 28, İtikaf 15; es-Suyutî, *Tenviru'l-Havâlik*, Mektebetü't-Ticariyyeti'l-Kübra, I/236; Şentürk, A.g.m., *D İ B D*, 100-101. Sayı, Eylül-Ekim 1970, S 333.

⁴⁶⁶el-Kurtubi, *el-Cami' li ahkâmi'l-Kur'an*, Mısır 1369 h. (m. 1950), XX/135.

⁴⁶⁷en Nevevi, *Muhyiddin, Şerh-u Sahîhi'l-Müslim*, VI/125; Şentürk, A.g.m., *D İ B D*, 100-101. Sayı, Eylül-Ekim 1970, S 334.

⁴⁶⁸Buhari, *el-Cami'ul Sahih*, Leyletü'l-Kadr,4.

⁴⁶⁹Paksoy, A.g.m., *H.Ü.İ.F.D*, Sayı 27, Ocak-Haziran 2012.

⁴⁷⁰Er-Râzi, *Mefâtihu'l-gayb*, XXIII/282-284.

⁴⁷¹A.g.e. VIII/446; el-Beyhaki, *es-Süneni Sağır'il Beyhaki*, (Tahk. Abdul-mu'tı Emin Kal'aci), Cemiat el-Diraset el-İslamiyye, II/114.

⁴⁷²el-Taberî, *Camiu'l-Beyan* (Tahk. Ahmet Muhammet Şakir), Müessesetur-Risale. XXIV/534.

4.8. Kadir Gecesinde Bedir ile İlişkisi

Dünya tarihinde Bedir gibi, babanın oğluna, amcanın yeğenine, kardeşin kardeşe karşı mücadele ettiği bir savaş görülmemiştir. Bu savaş hicretin ilk yılında Ramazan'ın on yedinci günü olmuş ve müminler müşriklere karşı büyük ve ezici bir yardıma mazhar olmuşlardı.

Kadir gecesinin geceler içinde ayrı bir yeri olduğu gibi; Bedir Savaşı'nın da İslâm tarihinde, Bedir Ashabı'nın Sahabe arasında ve Bedir'e iştirak eden meleklerin de bütün melekler arasında hususi bir yeri vardır.⁴⁷³ O kadar ki, Hz. Peygamber (s.a.s) Mekke'nin fethine hazırlanırken, Hatı b. Ebi Beltaa adında bir sahabe bunu Mekkelilere bildirmek üzere bir kadınla onlara mektup gönderir. Ama Allah (c.c.), Hz. Peygamber (s.a.s)'i bundan haberdar eder. O (s.a.s.) da gidip mektubu getirmeleri için Hz. Ali ile bir kaç sahabeyi görevlendirir. Hatı b. Ebi Beltaa'nın yaptığı, normal ölçülere göre nifaktı. Bu yüzden, Hz. Ömer (r.a), “Ya Rasûlallah, bırak şu münafiğin kellesini alayım” deyince; Hz. Peygamber (s.a.s), “Ne biliyorsun? Belki Cenâb-ı Allah, Bedir Harbi'ne katılmış bulunanlara savaş günü bakıp ‘Siz istediğinizi yapınız, Ben sizi affetmişimdir. Cennet size vacib olmuş, siz de cennete girmeye hak kazanmışsınız diyerek” cevap verir.⁴⁷⁴

Kur'an-ı Kerim'de, Fussilet sûresinde, müminlerin üzerlerine ve yeryüzüne meleklerin indiği açıkça ifade edilir.⁴⁷⁵ Onların, Bedir Savaşı'nda Müslümanların kuvve-i maneviyelerini artırmak için, başlarında Cebrail (a.s) olduğu halde indikleri de yine Kur'an-ı Kerim'de açıkça Âli İmran sûresinde zikredilmektedir.⁴⁷⁶

﴿وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٦﴾ إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ

أَنْ يُدْعِيَكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُنَزَّلِينَ ﴿٥٧﴾ بَلَىٰ إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ

هَذَا يُدْخِلْكُمْ رِبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿٥٨﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ

قُلُوبُكُمْ بِهِ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٥٩﴾﴾

⁴⁷³Buhari, *el-Cami'ul sahih*, Meğazi 11; İbn Mace, *Sünen*, Mukaddime 11.

⁴⁷⁴Gülen, *Fasıldan Fasıla*, Nil Yay. III/220.

⁴⁷⁵Fussilet, 41/30.

⁴⁷⁶Gülen, *Fasıldan Fasıla*, Nil Yay. III/220.

“Gerçekten, sizler birkaç biçare iken, Bedir’de Allah sizi yardımına mazhar etmişti. O halde Allah’a karşı gelmekten sakının ki şükretmiş olasınız. O vakit sen müminlere: “Rabbinizin, indirdiği üç bin melek ile size imdat göndermesi yetmez mi?” diyordun. Evet, eğer sabreder ve itaatsizlikten sakınırsanız, -düşmanlarınız da hemen üzerinize geliverirlerse-Rabbiniz, formalı formalı tam beş bin melek göndererek size yardım edecektir. Allah bu imdadı sırf size müjde olsun ve kalpleriniz bununla müsterih olsun diye yaptı. Nusret ve zafer, ancak (mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibi), azîz ve hakîm olan Allah tarafından gelir”⁴⁷⁷ ayeti ile bu nusret daha sonraları Müslümanlar için yapılacak yardımlarınbaşlangıcı olmuştur.

el-Hasen ve İbn İshak, Enfal sûresindeki;

﴿إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَىٰ الْجُمُعَانَ﴾

“Eğer Allah'a ve hak ile bâtilin ayrıldığı gün, iki ordunun birbiri ile karşılaştığı gün (Bedir savaşında) kulumuza indirdiğimize inanmışsanız”⁴⁷⁸ ayetinden hareketle, İmam Şafii ve Hasan-ı Basri'nin görüşlerini nazara alarak, Kadir gecesinin sabahında Bedir zaferinin vuku bulduğunu söylerler. Bu da on yedinci gecenin gündüzü olmuştur.⁴⁷⁹

Vehbe Zuhayli ise, yine Enfal sûresindeki ayeti⁴⁸⁰ ele alarak; bu ayetin Kur'an'ın inmesi ile ilgili bir vakit belirtmediğini, sadece, müminlere ve Hz. Peygamber (s.a.s)'eRamazanın on yedinci günü Bedir'de indirilen savaş ahkâmı, melekler ve zaferle ilgili ayetleri hatırlattığını ifade ederek, Bedir günü, Furkan günü olarak anılmış olup hak ile batılı ayırt edildiğini söyler.⁴⁸¹

Elmalı'lı Hamdi Yazır da; Kadir gecesini, Kur'an'ın nazil olduğu veya sabahında Bedir zaferinin vuku bulunduğu gece olduğuna göre o bir defa olmuş geçmiştir. Her sene Ramazan'da olacak olan onun şeref ve hatırasıdır, demek olur. Nitekim bazıları onun bir defa olup kalktığını kabul etmişlerdir. Fakat Kadir gecesini

⁴⁷⁷ Âlî İmran, 3/123-126.

⁴⁷⁸ Enfal, 8/41.

⁴⁷⁹ el-Kurtubi, el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an, Buruç Yay. XIX/240-243.

⁴⁸⁰ Enfal, 8/41

⁴⁸¹ Zuhayli, et-Tefsiru'l-Münir, XV/575-576.

onlardan dolayı değil, onlar Kadir gecesine rastlamış olduğundan dolayıdır⁴⁸² diyerek farklı bir görüş ortaya koyar.

Bu itibarla denebilir ki, Kadir gecesini meleklerin inmesi ile Bedir savaşı'nda inmeleri aynı güne tevafuk etmiş olabilir. Bu hususta net bir şey söylemek mümkün olmasa da, Bedir savaşı, Kadir gecesine denk gelmiş olabilir.

4.9. Kadir Gecesinde Diğer Mübarek Geceler ile İlişkisi

Bu bölümde Kadir gecesinin başka geceler ile olan ilişkisini inceleyeceğiz. Herhangi bir zaman ve mekânın kutsiyeti ancak Allah ve Resulü'nün o zamana ve mekâna değer atfetmesiyle olur. Ramazan ayı, Kadir gecesini, Cuma günü ve icabet saati, kandil geceleri ve Kutlu Zaman Dilimi Üç aylar gibi zamanın altın dilimleri bunlardandır. Bunların ilki Berat kandilidir. Berat kandilinin kutsiyeti Kur'an'ın işareti ve Hz. Peygamber(s.a.s)'in beyanı ile ilgilidir.

Berat kelimesi; borçtan kurtulma, temize çıkıp aklanma, ceza veya sorumluluktan kurtulma gibi mânâlara gelir. Berat kandili, Allah'ın ekstra rahmet, lütuf ve mağfiretiyle tecelli ederek, kullarına bağışlanma kapılarını ardına kadar araladığı; müminlerin dualarına icabet ettiği, günahlarını affettiği, yapılan ibadetleri normal zamanlardan kat kat fazla mükâfatlandırdığı bir zaman dilimidir. Bu mübarek gecenin en meşhur adı "leyle-i beraa" (berat gecesini) olmakla birlikte "leyle-i mübareke", "leyle-i rahmet", "leyle-i sakk" gibi başka isimleri de vardır.⁴⁸³

"Berat" ve "sakk" gecesini denmesinin sebebi; Vergi tamamen ödendiğinde ödeyenlere borçlarının olmadığına dair bir sak (belge, senet) yazıldığı gibi Allah (c.c.) da bu gece mümin kullarının günahlarını affederek bağışlandıklarına dair berat yazmasından dolayıdır.⁴⁸⁴

Bu mübarek geceye Kur'an'da Duhan sûresindeki ayetler ile işaret edilmiştir:

⁴⁸² Elmalılı, *Hak Dini*, IX/346-350.

⁴⁸³ er-Râzi, *Mefâtihu'l-gayb*, XIX/565-566; el-Kurtubi, *Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, Buruc Yay, XV/562-563; Çapan Ergün, *Altın Bir Zaman Dilimi: Berat Kandili, Y.Ü.D.*, Sayı 93/ Temmuz-Ağustos-Eylül 2011.

⁴⁸⁴ Çapan Ergün, *A.g.m. Y.Ü.D.*, Sayı 93/ Temmuz-Ağustos-Eylül 2011.

﴿حَمِّ وَالْكِتَابِ الْمُمِينِ﴾ ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْمُبَارَكَةِ﴾ ﴿إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ﴾ ﴿فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ﴾

﴿حَكِيمٍ﴾

“Hâ, Mîm. Açık olan ve gerçeği açıklayan bu kitaba yemin ederim ki; Biz onu mübarek (kutlu) bir gecede indirdik. Çünkü Biz haktan yüz çevirenleri uyarırız. O, öyle bir gecedir ki her hikmetli iş, tarafımızdan bir emir ile o zaman yazılıp belirlenir.”⁴⁸⁵ Ancak, müfessirlerin çoğunluğuna göre burada bildirilen “mübarek gece”, Kadir gecesidir. İbn-i Abbas ekolünün en önemli temsilcisi İkrime ve bir grup âlime göre ise “Berat gecesidir.”⁴⁸⁶ İbn Abbas bu geceyle alakalı; “Allah (c.c.), Şaban’ın yarısına rastlayan gecede meydana gelecek olaylara dair; bir sene sonrasına kadar olacak işlerden; ölüm, ecel, rızık gibi kaza ve hükümlerini takdir buyurur ve bunları Kadir gecesinde ilgililerine teslim eder”⁴⁸⁷ diyerek Berat gecesini ile Kadir gecesini arasındaki ilişkiyi söyler. Ayrıca, bazı müfessirlerin ayette bildirilen gecenin Berat gecesini olduğunu söylemeleri ise bu gecenin ayrı bir ehemmiyetinin de olduğunu gösterir.

Bu iki farklı yaklaşım, Kur’an’ın Berat gecesini Levh-i mahfuzdan dünya semasına inzali, Kadir gecesinde de peyderpey Hz. Peygamber (s.a.s.)’e inmeye başladığı şeklinde telif edilmiştir.⁴⁸⁸

Said Nursi ise, bu gecenin bütün sene için bir çekirdek hükmünde ve beşer mukadderatının programı nevinden olması itibariyle Kadir gecesini kutsiyetinde olduğuna dikkatleri çekerek, “Her bir hasenenin Leyle-i Kadirde otuz bin olduğu gibi, bu Leyle-i Berat’ta her bir amel-i salihin ve her bir harf-i Kur’ân’ın sevabı yirmi bine çıkar. Sair vakitte on ise, şuhûr-u selâsede yüze ve bine çıkar. Ve bu kudsi

⁴⁸⁵ **Duhan Sûresi**, 44/1-4.

⁴⁸⁶ **el-Taberî**, *Camiu'l-Beyan*, (Tahk. Ahmet Muhammet Şakir), Müessesetu'r-Risale, XXIV/534; **Taberani**, *Mu'cemu'l Kebir*, (Tahk. Hamdi ibn Abdul Mecid el-Selefi), Mektebe ibn Teymiyye, VIII/21-22; **Çapan**, Altın Bir Zaman Dilimi: Berat Kandili, *Y.Ü.D.*, Sayı 93/ Temmuz-Ağustos-Eylül 2011.

⁴⁸⁷ **el-Kurtubi**, *el-Camiul Ahkamul Kur'an*, (Tahk. Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfış), Daru'l-Kütüb el-Mısriyye, XX/130; Trc. Buruç Yay. XIX/233-235; **er-Râzi**, *Mefâtihu'l-gayb*, XXIII/281; **Zuhayli**, *et-Tefsiru'l-Münir*, XV/579-581.

⁴⁸⁸ **el-Kurtubi**, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, Buruç Yay. XV/562-563; **Çapan**, A.g.m. *Y.Ü.D.*, Sayı 93/ Temmuz-Ağustos-Eylül 2011.

leyâli-i meşhûrede on binler, yirmi bin veya otuz binlere çıkar. Bu geceler elli senelik bir ibadet hükmüne geçebilir”⁴⁸⁹ diyerekbu gecede yapılan ibadetlerin ne kadar kıymetli olduğunu ifade eder.

Bir diğeri ise Mirac gecesidir;

﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ

مِن آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾

“Bir gece, kendisine bazı delillerimizi gösterelim diye kulu Muhammed’i, Mescid-i Haramdan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksaya götüren O zatın şanı ne yücedir! Bütün eksikliklerden uzaktır O! Gerçekten, herşeyi işiten, her şeyi gören O’dur.”⁴⁹⁰

İsra ve Mirac olmak üzere iki aşamalı bu gökler ötesi yolculuk, nübüvvetin on ikinci yılında ve üç ayların ilki olan Recep ayının 27. gecesinde gerçekleşmiştir. Kadir gecesinin de Ramazan’ın 27. gecesini olması ile aralarında gizemli bir tevafuk olabilir. Zira Bediüzzaman Said Nursi, "Mi'rac gecesini ikinci bir Kadir gecesini hükmündedir" ⁴⁹¹ diyerek, bu gecenin Kadir gecesinden sonra en kutsal gece olduğunu belirtmiştir. Üç ayların ilk kandili, Regaip gecesini, ikinci Mi'rac gecesidir. Regaib gecesini, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in Ahmet ismiyle temsil ettiğini manevi makamın başlangıcını oluştururken, Mi'rac gecesini bu makamın zirve noktasını ifade etmektedir.⁴⁹²

Ayrıca, Kur’an’ınLevh-i Mahfuz’dan dünya semasına Ramazan’ın Kadir gecesinde inzal olması, Kadir gecesinin de Ramazan gecelerinden biri olması bize Ramazan ile sıkı bir ilişkisinin olduğunu göstermektedir.

⁴⁸⁹Nursi, Şualar, Şahdamar Yay. s.495; Çapan, A.g.m., Y.Ü.D., Sayı 93/ Temmuz-Ağustos-Eylül 2011.

⁴⁹⁰İsra, 17/1.

⁴⁹¹Nursi, Şualar, Şahdamar Yay. s.489.

⁴⁹²Nursi, Sikke-i Tasdiki Gaybi, Şahdamar Yay. s.207.

4.10. Kadir Gecesinin İhyası

Kadir gecesi Allah (c.c.)'a iman edenlerin O'na yakınlaşmasına ve ruhen arınmasına bir vesiledir. Allah (c.c.);

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

“Ey iman edenler! Allah ’ın hukukunu gözetin, onun hukukunu ihlal etmekten sakının, O’na yaklaşıma vesile arayın ve O’nun yolunda mücahede edin ki korktuğunuzdan kurtulup umduğunuza kavuşasınız”⁴⁹³ ayetiyle kendisine yaklaşma hususunda yollar aranması gerektiğini bildiriyor.

Allah’a yakınlaşma yolunda cihat nasıl güzel bir vesîle ise, Kadir gecesini ihya etmek de ayrı bir vesiledir. Bu vesileleri değerlendirmemek, ileride hayıflanmaya, derin bir pişmanlığa sebep olabilir. Nitekim

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ

عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا﴾

“Onların tanrılaştırıp yalvardıkları kimseler, “Ne yaparsam O’na daha yakın olabilirim?” diye Rab’lerine vesile ararlar. O’nun rahmetini arar, azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı gerçekten korkunçtur”⁴⁹⁴ ayeti de buna işaret eder.

Rızâ-i ilâhi gözetilerek yapılan dualardan ve ibâdetlerden her biri Allah (c.c.)’a yakın olmaya vesiledir. Binâenaleyh Kadir gecesi yapılan duâ ve ibâdetler de kulun Rabbine yaklaşmasına vesîle teşkil etmektedir. Furkan sûresindeki;

﴿قُلْ مَا يَعْجَبُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا﴾

"De ki: “Duanız olmazsa Rabbim size ne diye değer versin ki”⁴⁹⁵ ayeti de Allah (c.c.)’a yakınlaşmanın en güzel göstergesini haber verir.

⁴⁹³Mâide, 5/35.

⁴⁹⁴İsrâ, 17/57.

Hız Peygamber (s.a.s.) de "Size Ramazan geldi. O, mübarek bir ay'dır. Allah o ayda oruç tutmayı size farz kılmıştır. O ayda göklerin kapıları açılır, cehennemin kapıları kapatılır ve o ayda şeytanların azgınları zincire vurulur. Onda öyle bir gece vardır ki, bin aydan daha hayırlıdır. Kim o gecenin hayrından mahrum kalırsa şüphesiz ki o mahrum edilmiştir"⁴⁹⁶ hadisiyle Kadir gecesinin değerini haber vermiştir. Ayrıca, "Kim sevabını Allah'tan umarak Kadir gecesini ibadetle geçirirse geçmiş günahları bağışlanır"⁴⁹⁷ diyerek müjde vermiştir. Bunun nedeni yapılan ibadetlerin "iman ederek" bu gecenin kapsadığı büyük anlamları canlandırması ve sadece Allah'ın rızasını gözeterek, "sevabını O (c.c.)'dan bekleyerek" olması içindir. İşte insanın kalbine ancak böyle bir ihya sayesinde Kur'an'ın indiği anlama bağlı olarak birtakım belirli gerçekler doğabilir.⁴⁹⁸

Bu gecede dua etmek sünnettir. Çünkü O icabet vakitlerinden birisidir. Tabiinin büyüklerinden Süfyan-ı Servî (r.a.) "Kadir gecesinde dua etmek namazdan daha sevimlidir. Kur'an okuyarak dua ederek geceyi ihya etmek daha güzeldir. Hız Peygamber (s.a.s.) bu gecede Kur'an'ı tertil ile tilavet eder, rahmet ayetlerinde dua eder, azap ayetlerinde Allah'ın azabından Allah'a sığınır, tesbih ayetlerinde tesbih eder, hamd ayetlerinde de Allah'a hamd ederdi"⁴⁹⁹ demiştir. Şüphesiz dua ve ibadetlerin en uygunu, Hız Peygamber (s.a.s.)'in tavsiye buyurduğu ve bilfiil yerine getirdiğidir. Başta Hız. Aişe (r.a.) olmak üzere birçok sahabe, Hız Peygamber (s.a.s.)'in, Ramazan'ın son on gününü mescitte itikâfla geçirdiğini rivayet eder. Bu süre içerisinde Hız Peygamber (s.a.s.) her zamankinden daha fazla Kur'an okur ve dua ederdi. Ayrıca ailesini de ibadet etmeleri için uyandırırdı. Hız Peygamber (s.a.s.) bu âdetini, Medine'ye teşriflerinden ömrünün sonuna kadar devam ettirmiştir.⁵⁰⁰ Bunun için büyük hadis âlimlerinden İmam Zührî İtikâfı terk edenlere şaşırdığını ve Hız Peygamber (s.a.s.)'in bazı adetlerini ara sıra terk etse de itikâfı hiç terk etmediğini söyler.⁵⁰¹ Fakat ashaptan itikâfa girmeyenler bulunuyor ve Hız Peygamber (s.a.s.)

⁴⁹⁵ **Furkan**, 25/77.

⁴⁹⁶ **Nesai**, *Sünen*, Sıyam, 5.

⁴⁹⁷ **Buhari**, *el-Cami'ul Sahih*, Kadir, 1; **Dârimî**, *Sünen*, Savm, 54.

⁴⁹⁸ **Kutub**, **Seyyid**, *Fizilal-il Kur'an*, Daru's-Şuruk, VI/3945; *Trc*, Dünya Yay. X/525-527.

⁴⁹⁹ **Tecrid-i Sarih Trc.**, VI/313.

⁵⁰⁰ **Buhari**, *el-Cami'ul Sahih* Leyletü'l-kadr: 5, İtikâf: 1.

⁵⁰¹ **Buhari**, *el-Cami'ul Sahih*, İtikâf: 1.

bunlara bir şey demiyordu. Onların bu davranışına ses çıkarmamakla birlikte kendisinin bu ibadete devam etmesi bunun, farz değil sünnet olduğunu göstermektedir. Binaenaleyh, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bazı sahabelerinin bu ibadeti terk edişlerine ses çıkarmaması olmasaydı, senede bir kere itikâf yapmak farz olurdu. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatından sonra da hanımları, Ramazan'ın son on gününde itikâfa devam etmişlerdir.⁵⁰² Atâ el Horasanî'nin dediği gibi, itikâf, insanın kendini Allah'ın önüne atıp, "beni affetmedikçe buradan ayrılmayacağım ya Rabbi" demektir. İtikâf, Kadir gecesini avlamak için kaçırılmaz bir fırsat ve seksen küsur yıllık ömür semeresini kazandıran bir ameledir.

Bu gecede akla ilk gelen namazdır. Zira namazın bir benzeri yoktur. Namaz, her ne kadar baştan sonuna kadar birçok duaları içinde barındırsa da, onun dışında birtakım duaları da Hz. Peygamber (s.a.s.) bize tavsiye etmiştir. Nitekim sahih bir rivayette; Hz. Ayşe (r.a.)'in Kadir gecesine kavuştuğu takdirde nasıl dua edeceğini sorması üzerine O (s.a.s.), Allah'ım, şüphesiz ki Sen çok affedicisin, affetmeyi seversin, beni de affet şeklinde dua etmesini söylemiştir.⁵⁰³

Said Nursi bu gecenin ihyasından bahsederken; "*Her hasenenin (iyiliğin, ibadetin) sevabı başka vakitte on ise, Receb-i Şerifte yüzden geçer, Şâban-ı Muazzama'da üç yüzden ziyade ve Ramazan-ı Mübarekte bine çıkar ve Cuma gecelerinde binlere ve Leyle-i Kadirde (Kadir Gecesinde) otuz bine çıkar*"⁵⁰⁴ diyerek gecenin ihyasının ehemmiyetine dikkat çekmiştir.

Ancak, hadislerde "Kadir gecesini ihya eden bir kimsenin geçmiş günahlarının affedileceği"⁵⁰⁵ müjdesi, Kadir gecesine isabet edip etmediğini bilmeden bütün Ramazan gecelerini ihya eden kimseler için umumîdir.⁵⁰⁶ Çünkü bu gecenin öyle bir anı vardır ki o anda yapılan ibadet ve dualar mutlaka kabul olur. Bu

⁵⁰²**Buhari**, *el-Cami'ul Sahih* İtikâf: 1.

⁵⁰³**Tirmizi**, *Sünen*, Daavat, 84; (çok affedicisin" lafzından sonra: "kerimsin: Çok lütüfkârsın" lafzı ile) **İbn Mace**, *Sünen*, Dua, 5; **el-Kurtubi**, *el-Camiul Ahkamul Kur'an*, (Tahk. Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfiş), Daru'l-Kütüb el-Mısrıyye, XX/137; Trc. Buruç Yay. XIX/243-245.

⁵⁰⁴**Nursi**, *Şualar*, Şahdamar Yay. s.483.

⁵⁰⁵**Buhari**, *el-Cami'ul Sahih*, İman: 25, 27, 28, 35; Savm: 6; Teravih: 1; Leyletü'l-kadr: 1; **Müslim**, *Sünen*, Müsafirin: 173, 176; **Ebu Davud**, *Sünen*, Ramazan: 1; **Tirmizi**, *Sünen*, Savm: 1; **Nesai**, *Sünen*, Kıyamu'l-leyl: 3; Siyam: 39, 40; **İbn Mace**, *Sünen*, İkamet: 173; Siyam: 2, 39; **Dârimî**, *Sünen*, Savm, 54.

⁵⁰⁶**Paksoy**, A.g.m. *H.Ü.İ.F.D, Sayı 27, Ocak-Haziran 2012*.

önemli anı yakalamak için Ramazan gecelerinin tümünü ihya edip tövbe ve istiğfar ile geçirmek gerekir.

Esasen, Kadir gecesine mahsus farklı bir ibadet şekli yoktur. Her ne kadar bazı tali kaynaklarda nafil olarak 100 rekâtlık bir Kadir gecesini namazından bahsedilmekte ise de, bunun sünnete dayanan makbul bir yönü yoktur. Bu, asr-ı saadetten sonraki dönemlerde halk arasında yayılmış bir namaz şeklidir. Dolayısıyla Kadir gecesinde kılınacak nafil namazların belirli bir şekli yoktur. Asıl maksat, bu gecede içimizi Allah'a dökerek, kendi küçüklüğümüzü ve O'nun büyüklüğünü haykırmak ve sonsuz merhamete nail olmaya çalışmaktır. Bu cümleden olarak, elden geldiğince Kur'an okunmalıdır. Kur'an'da geçen dua ayetlerinin yanı sıra Hz. Peygamber (s.a.s.)'e salât ve selam okunmalıdır. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.s.)'den rivayet edilen me'sur duaların yanı sıra selef-i sâlihînden nakledilen evrad ve ezkârlar okunup, hem kendimiz hem de müminlerin bağışlanması için tövbe ve istiğfarda bulunulmalıdır. Kaza namazı ve nafil namazlarla da bu gece ihya edilebilir.⁵⁰⁷

Kur'an'ın inmesiyle bu kadar değer kazanan geceyi, başka ibadetlerle değerlendirip, fakat Kur'an okumamak, Kur'an'dan habersiz yaşamak bu gecenin önemini anlamamak demektir. Çünkü Kadir gecesini Kadir gecesini yapan, bin aydan daha hayırlı yapan Kur'an'ın bu gece inmesidir. Mademki, bu geceyi bin aydan hayırlı yapan şey Kur'an'ın bu gecede inmesidir, öyleyse mü'mine düşen şey bu geceyi bir milat kabul ederek; önce iyi seviyede Kur'an öğrenmek, sonra manasını bilmek, sonra da bilip öğrendiklerini hayatta pratiğe dökmektir.

4.11. Kadir Gecesi ile İlgili bir Değerlendirme

Kadir gecesini, meleklerin yeryüzüne indiği ve bir nevi maneviyat dopinginin yaşanarak ruhaniyetin yoğunlaştığı kaçırılmaması gereken manevî bir fırsattır. Bu gecenin büyük bir nimet olması, onu hakkıyla değerlendirmeye bağlıdır. Çünkü Kadir bilen kadri bilinir. Öyle ise bu gecenin kadrini bilen kadri bilecektir.

⁵⁰⁷ Paksoy, A.g.m. H.Ü.İ.F.D., Sayı 27, Ocak-Haziran 2012.

Kadir kelimesinin “kudret”le münasebetine binâen, Allah (c.c.), nasıl ahirette hikmetinden daha çok kudretiyle muamele eder, Kadir gecesinde de hikmetten daha çok kudret hâkimdir.⁵⁰⁸Çünkü bu gece içinde ibadet, diğer gecelere nisbetle bin ay ibadetten hayırlı olmak gibi, ilahi bir imtiyaza mazhar olmuş bulunuyor. Kadir gecesi olarak bilinen 27. geceyi ihya edenler mutlaka büyük ecirlere mazhar olurlar. Fakat her geceyi Kadir bilip değerlendirenler bu gecede tasavvuru mümkün olmayan derecelere ulaşabilirler. Diğer gecelerde böyle bir düşüncesi olmayanların bu geceyi yakalama düşünceleri, ucuzculuktan başka bir şey değildir. Esasen talip olunan şeyler düşünülünce; Cennet, Cemalullah, ebedî saadet, vs.. bunlar hiç de ucuz kazanılacak şeyler gibi görünmemekle birlikte bunlar bir gecede kazanılacak şeyler de değildir. Her geceyi ihya şuuruyla değerlendirenler için ancak mübarek günler ve geceler bir şey ifade eder. Yoksa birkaç gece kalkarak sadece onları değerlendirmek fazla bir şey ifade etmeyebilir. Çünkü ne Hz. Peygamber (s.a.s.) ne de sahabe sadece bir geceye hasredilen ihyayı bir şey saymamışlardır. İmam Azam’ın düşüncesi de bu yöndedir. Mesela Ramazan’da Kadir gecesini yakalayan biri, bin ay namaz kılmış, bin ay oruç tutmuş gibi olur. Bu ise, insanın ömrünü aşan bir şeydir. Çünkü en uzun yaşayanlar bile seksen yaşını biraz aşmaktadırlar. Ayrıca, bu bin ay içinde riya yok, süm'a yok, yalan yok, harama girme/bakma gibi günahlar da yoktur. Belki de Kadir gecesinin belli olmamasının hikmeti de burada aranmalıdır.

Bu gecesinin en önemli özelliği, insanlara ve cinlere Kur'an'ın bu gecede indirilmesiyle onlara bereketli bir ömrü kazandıracak fırsatın verilmesidir. Çünkü bu gece, Kur'an Hz. Peygamber (s.a.s.)'e indirilmeye başlamış olmakla kudsi bir hususiyeti haiz bulunuyor. Kadir gecesi bu şerefli hususiyete sahip olmakla bu gece hakkında müstakil bir sûre nazil olarak şan ve şerefi tebcil ve tescil olunuyor. Bu gece Hz. Cibril Kur'an'la gelmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in dilinden Kur'an bilgisi ve vahyi bana emanet edildi diyerek, Kur'an'ın emanet edilmişinin şuuruna varmalıdır. Çünkü Kadir gecesinin kıymeti ancak Kur'an'la yaşanır ve anlaşılır. Buna binâen, herkesin kendine özgü bir yaşam biçimine karşılık; diet bir yaşam biçimi, spor bir yaşam biçimi olabiliyorsa Ramazan da bir yaşam biçimi olabilir. Sıradan bir hayat,

⁵⁰⁸Gülen, *Fasıldan Fasıla*, Nil Yay. III/221.

yaşam biçimine dönüştürebiliyorsa, Kadir gecesinin tüm sene içinde aranmasına karşılık, Kadir gecesi de bir yaşam biçimi haline getirilip benimsenebilir.

SONUÇ

Allah (c.c.) insanı değerli bir varlık olarak yarattığı, bu değerli varlığı da sevdiği ve bir yere konumlandığı için, böyle sevdiği birine de Kadir sûresi vesilesi ile Kadir gecesi gibi bir geceyi hediye etmiştir. Burada Kadir gecesinin Kadir suresi ile isimlendirilmesi Allah (c.c.) katında ne kadar azim bir değere sahip olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Kadir gecesi İslam'ın yeryüzüne doğduğu gecedir. Buradan hareketle bir Müslümanın hayatında dönüm noktası olmalı, sıradan bir gece olmamalı ve alışlagelmiş şekli ibadetlerle geçştirilmemelidir. Burada önemli olan geceyi ihya etmek; sadece bu gece sabaha kadar ibadet etmek demek değil, ömrün kalan kısmının bu geceye uygun olarak ayarlanmasıdır.

Geçmiş peygamberler ve kendilerine verilen kitaplar belirli kavimlere belirli zaman ve mekân için gönderilmiş olmalarına karşılık, Kur'an kıyamete kadar gelecek bütün insanlığa gönderilmiştir. Bu Kur'an'ın indiği geceyi ibadet, taat ve Kur'an okumakla geçirdiği için, Muhammed ümmetinin bir gecesi bin aydan hayırlı olmuştur. Kadir gecesi aslında ömrü uzatmak için bir fırsattır. Kim ki geceyi değerlendirirse on defa, 82 yıllık bir hayat yaşamış olacaktır. Önemli olan ömrün uzun olması değil amellerin güzel olmasıdır. Yani yaşanan hayatın iyi değerlendirilip, dolu olmasıdır. Çünkü Allah (c.c.)'ın nazarında az bir zamanın çok şey ifade ettiği görülmüştür.

Hulasa, Kadir sûresi dört ana başlık altında işlenmiş olup sûrenin ihtiva ettiği genel hikmet ve hükümler çerçevesinde şu sonuçlara varılmıştır:

1- Kadir sûresinde, ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ “Biz Kur’an’ı Kadir gecesi indirdik”⁵⁰⁹ ayetine binaen, Hz. Peygamber (s.a.s.)’e ilk mesajın gelerek, Kur’an’ın nazil olacağına dair ilk haberin o gecede intikal ettiği sonucuna ulaşılmıştır

2- Bu sûrede Kur’anın indirildiği gecenin geniş rahmet ve bereketlere vesile olduğuna işaret edilerek, Kur’an’ın insanlık için taşıdığı değer ve öneme, insanlığın ona olan ihtiyacına dikkat çekilmiştir.

3- Kadir sûresi hem Kadir gecesinin hem de Kur’an’ın kıymetini ifade eder. Allah (c.c.)’in yeryüzünde halife olarak insanı yaratması, ona peygamberler göndermesi, kitaplar vermesi ve sonunda Hz. Peygamber (s.a.s.)’i göndererek O’na da Kur’an indirmesi gibi bütün plan ve proje önceden hazırlanmıştı. İşte Kadir gecesinde Kur’an’ın indirilmesi ile bu planın son kısmı uygulanmaya konmuştur. Kadir gecesi çok önemli olduğu için mi Kur’an-ı Kerim onda indi, yoksa Kur’an o gecede indiği için mi Kadir gecesi değerlenmiş oldu. Şüphesiz Kur’an O gecede indiği için Kadir gecesinin değer kazandığı sonucuna ulaşılmıştır.

4– Kur’an’ın tamamı;

﴿كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا﴾

“Halbuki Biz vahiyle senin kalbini pekiştirmek için böyle ara ara indirdik ve onu parça parça okuduk”⁵¹⁰ ayetine binâen Hz. Cebrail (a.s.) vasıtasıyla Allah (c.c.)’in emri ile Hz. Peygamber (s.a.s.)’e ceste ceste getirilmiştir.

5– Kur’an’ın parça parça, ceste ceste gelme ifadesi; Kur’an’ın tedriciliği, aşama aşama terbiye ediciliği esastan kaynaklanmaktadır. Çünkü Kur’an’ın muhatabı olan insanların Kur’an’ı anlamaya hazır hale gelmesi ve getirilmesi bakımından bu tedriciliğin önemli olduğu görülmüştür.

6– Sûrede Kur’an, gece ve insanın ön planda olduğu görülmektedir. Eğer Kur’an ve geceyi öne alıp insanı ihmal edersek Kadir sûresinin anlatmış olduğu hakikati gözden kaçırmış oluruz. Çünkü Kur’an’ın indiği gece, geceye değil insana inmiştir. Yani, Kur’an Ramazan ayında inmiş ve Ramazan ayı değerlenmiştir.

⁵⁰⁹ Kadir, 97/1.

⁵¹⁰ Furkan, 25/32.

Ramazan'da özel bir gecede inmiş ve o gece Kadir gecesini olarak değer kazanmıştır. Binâenaleyh Kur'an asıl muhatabı insana inerek insan değer kazandığı görülmüştür.

7- Allah (c.c.) bu gecede "kudret"i ile muamele ederek bir gecelik amele bin aylık ecir vermektedir. Dünya kriterlerine göre; bir günlük rıza çerçevesinde yaşamının karşılığı bir gün, bir yıl böyle güzel yaşamının karşılığı da yine bir yıl olması iktiza ederken, bir gecenin ihyasıyla seksen küsur yıllık ecir verilmesi, hatta bin ay taatta bulunmanın, tek bir gecede taatta bulunmadan daha zor olacağı aşikâr almasına rağmen bu, Allah (c.c.)'ın inananlara karşı kudret, rahmet ve lutf ile muamelesinin bir sonucu olduğuna ulaşılmıştır.

8- O gecede her işin hikmet uyarınca yazılmasına karşılık kişilerin, halkların, milletlerin ve devletlerin kaderleri belirlenmiş olup; değerler, prensipler ve değer ölçüleri o gece konulmuştur.

9- Önceki ümmetlerde de Kadir gecesini gibi bir gecenin olduğu ancak Kadir sûresi ile bilinip, isimlendirildiği anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

ALUSÎ, Ebu'l-Fazl Şihabu'd-dîn Mahmud b. Abdullah el-Alusî, el-Bağdadî, *Ruhu'l Meânî fî Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azîm ve's-Seb'il-Mesanî*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, (I-XVI), Beyrut, 1415 h. M 1995.

ARSLAN, ALİ, *Hülâsâtü't-Tefasir Büyük Kur'an Tefsiri*, Arslan Yayınları, (I-XVI), İstanbul, trhz.

AYDÜZ, DAVUT, *Kısa Sürelerin Tefsiri*, Işık Akademi Yayınları, İzmir 2012.

ÇAPAN, ERGÜN, Altın Bir Zaman Dilimi: Berat Kandili, *Yeni Ümit Dergisi*, Sayı 93/ Temmuz-Ağustos-Eylül 2011.

ÇETİNER, BEDREDDİN, *Esbab-ı Nüzul*, Çağrı Yayınları, (I-II), İstanbul 2010.

DAVUTOĞLU, AHMET, *Kur'an-ı Kerim Meâli ve Tefsiri, Tibyân Tefsiri*, Akpınar Yayınları, (I-IV), İstanbul 2013.

DERVEZE, M. İZZET, *et-Tefsirü'l-Hadis*, Ekin Yayınları, (I-III), İstanbul, 1997.

EBU HAYYAN, *el-Bahru'l-Muhit*, Mısır 1328 h.

eL-BİKÂÎ, İbrahim bin Ömer bin Hasan er-Ribat bin Ali bin Ebi Bekr, el-Bekai, *Nazmü'd-Dürer*, Dâr-ül-Kitabî'l-İslami, (I-XXII), Kahire Thsz .

eL-BEYHAKÎ, Ahmed ibn Hüseyin ibn Ali ibn Musa el-Husrevcirdi el-Horasani Ebu Bekir, *es-Süneni's-Sağir*, (Tahk. Abdul-mu'tı Emin Kal'acı), Cemiat el-Dirâset el-İslamiyye, (I-IV), Karaçi 1410 h. 1989 m.

----- *es-Sünenü'l Kübra*, (Tahk. Muhammed Abdülkadir Ata),Mektebetü Dâri'l-bâz, (I-X), Mekke, h. 1414, M 1994.

eL-HÂKİM, Ebû Abdillâh Muhammed bin Abdillâh en-Neysâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*,(Tahk. Mustafa Abdülkadir Ata),Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, (I-IV), Beyrut, 1990.

eL-HÂZİN, Alâuddin Ali bin Muhammed bin İbrahim Ebu'l-Hasen, *Lübabü't-Te'vil fi Meâni't-Tenzil*, Dâru'l-Kütüb-ül-İlmiyye, Beyrut 1415 h.

eL-KURTUBÎ, Ebu Abdullah Muhammed bin Ahmed bin Ebi Bekr bin Ferahul Ensari El-Hazreci Şemsüddin, *el-Camiu Li-Ahkami'l- Kur'an*, (Tahk. Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfiş), Dâru'l-Kütüb el-Mısriyye, (I-XXIV), Kahire, 2.Tab. 1384 h. M 1964.

----- *el-Camiu Li-Ahkami'l- Kur'an*, (Tahk: Ahmed El-Berduni ve İbrahim Atfiş), Dâru'l-Kütüb el-Mısriyye, (20 cüz, 10 cilt), (I-X), Kahire, 1369 h. M 1950.

----- *el-Camiu Li-Ahkami'l- Kur'an*, Buruç Yayınları, (I-XX), 2006, İstanbul.

eL-MAVERDÎ, *Tefsiru'l Maverdi, en-Nüked ve-l Uyun*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, (I-X), Beyrut, thsz.

eL-TABERÎ, Muhammed bin Cerir bin Yezid bin Kesir bin Ğalib el-Amili, Ebu Cafer el-Taberi, *Câmi'ül Beyan fi an ayi Te'vili'l-Kur'an*, (Tahk. Ahmed Muhammed Şakir), Dâru Müessesetü'r-Risale, (I-XXIV), Şam 1420 h. M 2000.

----- *Câmi'ül Beyan fi an ayi Te'vili'l-Kur'an*, Taberi Tefsiri, Hisar Yayınları, (I-IX), İstanbul, 2013.

en-NEVEVÎ, MUHYİDDİN, *Şerhu Sahîhi'l-Müslim*, (I-XII), Kesteliyye 1283 h.

er-RÂZÎ, Fahrüddin Ebû Abdillâh Muhammed bin Ömer bin Hüseyin bin Hasan bin Ali et-Temîmî el-Bekrî er-Razî eş-Şafî, *Mefâtihu'l-gayb*, Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabi, (I-XXIII), Beyrut 1420 h.

----- *Mefâtihu'l-gayb*, (I-XXIII), Akçağ Yayınları, Ankara 1999.

es-SABUNÎ, Muhammed Ali, *Safvetü't-tefâsir*, Ensar Neşriyat, (I-VII), İstanbul 2010.

es-SÜYÛTÎ, Ebu'l Fazl Celâlüddin Abdurrahman bin Ebu Bekr, *Lübabü'n-Nükûl*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut trhz.

----- *ed-Durru'l-Mensûr*, Dâru'l-Fikr, (I-VIII), Beyrut trhs.

----- *Tenviru'l-havâlik*, Mektebetü't-Ticariyyeti'l-Kübra, Mısır, 1969.

eş-ŞEVKÂNÎ, Muhammet bin Ali bin Muhammet bin Muhammet Abdullah eş-Şevkânî el-Yemeni, *Fethu'l-Kadîr el-Câmiû Beyne Fenneyi'r-Rivâyeti ve'd-Dirâyeti min İlmi't-Tefsîr*, Dâru ibn-i Kesir, Şam, Dâru'l-Kelim et-Tayyib, Beyrut, 1414 h.

ez-ZEMAŞERÎ, Ebu Kasım Carullah Mahmud bin Ömer, *el-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekâvil fi Vücûhi't-Te'vîl*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, (I-IV), 3.Baskı, Beyrut 1407 h.

GAZALÎ, Ebu Hamid Muhammed bin Muhammed bin Gazalî, *el-Maksûdu'l-esnâ fî Şerhi Meanî Esmailahi'l-Hüsna*, Dâru'l-Cifân, Kıbrıs, 1987.

GÖLCÜK ŞERAFETTİN, Kur'an Mesajı, *Y Ü D*, sayı 91, Ocak Şubat Mart 2011.

GÜLEN, M.FETHULLEH, Kur'an, *Y Ü D*, sayı 6, Ekim Kasım Aralık 1989.

GÜLEN, M. FETHULLAH, *Fasıldan Fasıla* (I-IV), Nil Yayınları, İzmir, 1995.(1.baskı)

----- Çekirdekten Çınara, Nil Yayınları, İstanbul, 2002.

----- *Fasıldan Fasıla* (I-IV), Nil Yayınları, İzmir, 2011.

----- *Ölümsüzlük İksiri*, Nil Yayınları, İzmir, 2012.

----- *Kendi İklimimiz*, Nil Yayınları, İzmir, 2012.

----- *Sonsuz Nur*, (I-II), Nil Yayınları, İstanbul, 2014.

GÜNER OSMAN, Asr-ı Saadet'te Medine Toplumu, *Y Ü D*, sayı 99, Ocak Şubat Mart 2013.

HEYET: ÇAĞRICI Mustafa, DÖNMEZ İbrahim Kafi, GÜMÜŞ Saadettin, KARAMAN Hayrettin, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, D İ B Y. (I-V), Ankara, 2008, 2. Baskı.

İBNİ AŞUR, Muhammed Tahir bin Muhammed bin Muhammed et-Tunusi, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru't-Tunusiyye, (I-XXX), Tunus, 1984.

İBNİ ATİYYE, Ebu Muhammed Abdulhak bin Galib bin Atiyye el-Endelusî, *el-Muhaararu'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitabi'l-Azîz*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1422 h.

İBNİ KESİR, Ebu'l-Fida İsmail bin Ömer bin Kesir el-Kureysi ed-Dimeşki, *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, (Tahk. Sami bin Muhammet Selame), Dâru Tıybe, Riyad, 2. baskı, (I-VIII), 1420 H. 1999 M.

----- *Tefsîru'l-Kur'an-il Azîm*, İht. Muhammed Ali es-Sabuni, *Dârü'l-Kur'an'il Kerim*, (I-III), Beyrut 1981.

İBNİ MÂCE, Ebu Abdullah Muhammed bin Yezid el-Kazvini, *Sünen-i İbn Mâce*,(Tahk. Muhammed Fuad Abdul Baki), Dâru'l-ihyai'l-Kütübü'l-Arabî, Haleb, (I-II), Trhs.

İBNİ MANZÛR, Ebu'l-Fazl Muhammed bin Mükerrerem, *Lisanü'l-Arab*, Dâru's-Sadr, (I-IX), Beyrut 1414 h.

KURT, AVNİ, Kadirgecesi, *Diyanet Dergisi*, Sayı 2, Nisan-Mayıs-Haziran 1987.

KUTUB SEYYİD, İbrahi Hüseyin eş-Şaribi, *fî-Zilâli'l-Kur'an*, Dâru'ş-Şuruk Beyrut- Kahire, (I-VI), 17.Baskı,1412 h.

-----*fî-Zilâli'l-Kur'an*, Dünya Yayınları, (I-X), 2003.

KÛRKÇÜOĞLU, KEMAL EDİP, Kadir Gecesi Kakkında, *D İ B D*, 12. Sayı, Aralık 1965.

MÂLİK BİN ENES, Ebû Abdillâh el-Esbahî, *el-Muvatta*, Dâru'l-Hadis, (I-II), Kahire, 1993.

MECMAU LUGATİ'L-ARABİYE, *el-Mu'cemu'l-Vesît*, Mektebetü'ş-Şuruk ed-Devliyye, 4.baskı, Kahire, 2004

MEVDUDİ, EBU ALÂ, *Tefhimu'l-Kur'an*, İnsan Yayınları, (I-VII), İstanbul 2010.

MİRAS, KAMİL, Ramazan Musahebeleri, *D İ B D*, 1-2. Sayılar, Ocak-Şubat 1965.

NESEFÎ, Ebu'l-Berekât Abdullah İbn Ahmed en-Nesefi, *Medâriküt-Tenzîl*, Dâru Nefâi, (I-IV), Beyrut 2005.

NIŞABURÎ, Nizameddin Hasan ibn Muhammed ibn Huseym el-Gamy, *Garaibu-l el Kur'an ve Rağaibu el-Furkan*, (Tahk. Şeyh Zekeriyya Amirat), Dâru'l-Küttüb-ül-İlmiyye, Beyrut 1416 h.

NURSİ SAİD, *Mektubat*, Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2000.

----- *Sözler*, Işık Yayınları, İstanbul 2003.

----- *Lem'alar*, Işık Yayınları, İzmir 2004.

----- *Mektubat*, Şahdamar Yayınları, İzmir, 2007.

----- *Sikke-i Tasdiki Gaybi*, Şahdamar Yayınları, İzmir, 2009.

----- *Sualar*, Şahdamar Yayınları, İzmir, 2009.

PAKSOY, KADİR, Rivayetler Işığında Kadir Gecesi, *H.Ü.İ.F.D*, Yıl: 17, Sayı 27, Ocak-Haziran 2012.

RÂĞİB, el- İSFAHÂNÎ, Ebul Kasım el-Hüseyin bin Muhammed, (Tahk. Safvan Adnan ed-Dâvûdî) *el-Müfredat fi Garîb'il-Kur'an*, Dâru's-Şamiyye, Beyrut, 1.baskı, (I-II), 1412 h.

ŞENTÜRK, LÜTFİ, Kadir Gecesi, *D İ B D*, 100-101. Sayı, Eylül-Ekim 1970.

TABERANÎ, Süleyman ibn Ahmed ibn Eyyub ibn Mutır el-Lahmi eş-Şami ebul-Kasım, *Mu'cemu-l Kebir*, (Tahk. Hamdi ibn Abdulmecid el-Selefi), Dâru Mektebeti ibn Teymiyye, (I-XXV), Kahire h.1415, M 1994.

TOPTAŞ, MAHMUT, *Kur'an'ı Kerim Şifa Tefsiri*, Cantaş Yayınları, (I-VIII), İstanbul 2000.

TUNCER FARUK, Kur'an'ın Mahfûziyeti Açısından "Ayetler ve Sûreler Arasındaki Münasebet", *Y Ü D*, 56.sayı, Nisan Mayıs Haziran 2002.

VAHİDÎ, Ebu'l-Hasen Ali bin Muhammed, *Esbâbu'n-Nüzûl*, Dâru'l-İslam, Denmam,1992.

YAZIR, ELMALILI MUHAMMED HAMDÎ, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Yayınları, (I-X), İstanbul 2012.

YILDIRIM, CELAL, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, Anadolu Yayınları, (I-XIV), İstanbul 1986.

YILDIRIM, SUAT, *Kur'an'ı Hâkim ve Açıklamalı Meali*, Define Yayınları, İstanbul 2013.

YILDIRIM SUAT, *Âyetlerin Kronolojik Sıralanması*, *Y Ü D*, 56.sayı, Nisan Mayıs Haziran 2002.

----- *Kur'ân-ı Kerim'in Üslûbu*, *Y Ü D*, 63.sayı, Ocak Şubat Mart 2004.

----- *Kişinin Kur'an-ı Hakimi İle Özel İletişimi*, *Y Ü D*, sayı 82, Ekim Kasım Aralık 2008.

----- *Allah'ın "Biz" Zamirini Kullanması*, *Y Ü D*, Sayı 79 / Ocak-Şubat-Mart 2008.

ZUHAYLİ, VEHBE, *et-Tefsiru'l-Münir*, Risale Yayınları, (I-XV), İstanbul 2008.